

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему

**«Оборотні засоби та вплив ефективності їх використання на
показники господарської діяльності підприємства
(на матеріалах ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»)»**

Виконала: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 401 ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»
Титаренко І.В.

Керівник: Александров І.О.

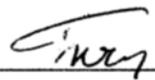
Рецензент: Логвиненко Г.В

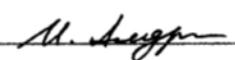
Полтава – 2021 рік

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

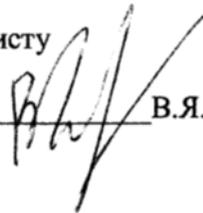
07.06.2021 Биба В.В.

Здобувач 14.06.2021 Титаренко І.В.

Керівник роботи 08.06.2021 Александров І.О.

Нормоконтроль 08.06.2021 Александров І.О.

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 17.06.2021 В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

2021 року

ЗАВДАННЯ

НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Титаренко Ілона Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Оборотні засоби та вплив ефективності їх використання на показники господарської діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Агрофірма «Ім. Довженка»»)

керівник роботи Александров І.О., д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від "03" 03 2021 року № 158/а

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. 1. Економічна сутність оборотних засобів, їх функції та складові. 2. Організаційно-економічний аналіз діяльності ТОВ «Агрофірма імені Довженка». 3. Вплив між-банківської ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма імені Довженка». Висновки та рекомендації

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості

18

аркушів представлений у

Додатку

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Биба В.В., к.т.н., доцент	21.05.21 <i>Биба</i>	27.06.21 <i>Биба</i>

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

Титаренко
(підпис)

Титаренко І.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

М. Александров
(підпис)

Александров І.О.
(прізвище та ініціали)

Примітки:

55. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
56. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).
57. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Титаренко І.В. Оборотні засоби та вплив ефективності їх використання на показники господарської діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»). Машинопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить ___ сторінок, __ таблиць, __ рисунків, список використаних джерел складає __ найменувань та __ додатків.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ТОВ «Агрофірма ім. Довженка».

Мета роботи – дослідження економічної суті оборотних засобів та розробка шляхів підвищення ефективності їх формування та використання. В роботі визначена економічна сутність оборотних засобів підприємства, проведена їх класифікація та джерела формування, проведено аналіз основних економіко-фінансових показників та організаційно-правових основ діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка». Розроблені методичні підходи до визначення впливу ефективності використання оборотних засобів на показники господарської діяльності підприємства.

В роботі досліджена динаміка складу, структури та джерел формування оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», визначені показники ефективності їх використання, запропоновані шляхи підвищення ефективності формування та використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» та їх оцінка

За результатами запропоновані шляхи підвищення ефективності формування та використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» Отримані результати можуть бути використані у практичній діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».

Ключові слова: оборотні засоби, дебіторська заборгованість, оборотні активи, оборотні кошти, матеріальні ресурси, запаси, облік, внутрішній контроль

ABSTRACT

Tytarenko IV Working capital and the impact of the efficiency of their use on the indicators of economic activity of the enterprise (on the materials of LLC "Dovzhenko Agrofirma"). Typescript. Qualification work for obtaining the first level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities". - Poltava: National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk", Poltava, 2021.

The work contains ___ pages, ___ tables, ___ figures, the list of used sources is ___ names and ___ appendices.

The object of study is the economic activity of LLC "Agrofirma. Dovzhenko".

The purpose of the work is to study the economic essence of working capital and develop ways to increase the efficiency of their formation and use. The economic essence of the current assets of the enterprise is determined in the work, their classification and sources of formation are carried out, the analysis of the basic economic and financial indicators and organizational and legal bases of activity of LLC Agrofirma is carried out. Dovzhenko ». Methodical approaches to determining the impact of working capital efficiency on the indicators of economic activity of the enterprise have been developed.

The dynamics of the composition, structure and sources of working capital of LLC "Agrofirma" named after Dovzhenko », indicators of efficiency of their use are defined, ways of increase of efficiency of formation and use of current assets of LLC Agrofirma named after Dovzhenko "and their assessment

According to the results, ways to increase the efficiency of formation and use of current assets of LLC "Agrofirma" named after Dovzhenko "The results obtained can be used in the practice of LLC" Agrofirma "them. Dovzhenko ».

Keywords: current assets, receivables, current assets, current assets, material resources, inventories, accounting, internal control.

ЗМІСТ

Вступ.....	
Розділ 1. Економічна суть оборотних засобів, їх функції та складові.....	
1.1. Економічна сутність, класифікація та джерела формування оборотних засобів підприємства.....	
1.2. Система управління ефективністю використання оборотних засобів підприємства.....	
1.3. Методичні підходи до визначення впливу ефективності використання оборотних засобів на показники господарської діяльності підприємства.....	
Розділ 2. Організаційно-економічний аналіз діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	
2.1. Стан та перспективи розвитку сільського господарства в Україні.....	
2.2. Організаційно-правові основи функціонування ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	
2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	
2.4. Стан охорони праці на підприємстві.....	
Розділ 3. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	
3.1. Динаміка складу, структури та джерел формування оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	
3.2. Показники ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».....	

3.3. Шляхи підвищення ефективності формування та використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» та їх оцінка.....

Висновки.....

Глосарій

Список використаних джерел.....

Додаток А. Бухгалтерська і статистична звітність за 2017 рік.....

Додаток Б. Бухгалтерська і статистична звітність за 2018 рік.....

Додаток В. Бухгалтерська і статистична звітність за 2019 рік.....

Додаток Г. Ілюстративний матеріал.....

ВСТУП

Оборотний капітал є складовою корпоративних фінансів. Від їх складу, структури, розміщення оборотних коштів та джерел формування значною мірою залежать показники господарської діяльності підприємства. Як один з найважливіших елементів процесу відтворення, вони забезпечують платоспроможність суб'єктів господарювання.

Низький рівень забезпеченості власними джерелами оборотних коштів у сучасних економічних умовах, відсутність їх нормування та належного оперативного контролю не сприяє їх ефективному використанню. Ринкові умови підприємств визначають нові підходи до визначення змісту та функцій оборотних коштів, вимагають більш глибокого вивчення. Ефективність управління оборотними коштами і, отже, ділова активність значною мірою залежатиме від вирішення цих завдань.

За останні роки загальний фінансовий стан та інвестиційна діяльність як приватизованих, так і державних підприємств значно погіршилися. Відбувається значне зменшення запасів вітчизняних промислових підприємств, готівки та відвантаженої продукції, збільшення суми дебіторської заборгованості.

Зростання дебіторської заборгованості нібито свідчить про поліпшення продажів, прискорення оборотності оборотних активів, але це відбувається на тлі скорочення запасів, іншими словами, на тлі скорочення виробництва. Зменшення залишків грошових коштів свідчить не стільки про високий рівень управління грошовими потоками, скільки про гостру нестачу цих коштів через інфляцію, кризу дефолтів та недосконалу податкову політику.

Ці дані свідчать про те, що українські компанії перебувають у важкій фінансовій ситуації через загальну економічну кризу, брак фінансових ресурсів, низьку купівельну спроможність бізнесу та інші фактори.

Значним резервом у напрямку поліпшення фінансового стану підприємств є підвищення ефективності використання їх оборотних коштів, що займають значну

частку в структурі активів підприємств.

Про актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи бакалавра свідчить і те, що підприємництво в Україні потребує сучасного теоретичного забезпечення управління оборотними коштами, наукових рекомендацій щодо процесів формування та ефективного використання оборотних коштів підприємств.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає в здійсненні економіко-теоретичного аналізу сутності управління оборотними засобами підприємства, виявленні внутрішніх резервів підвищення ефективності цього процесу та розробці пропозицій щодо оптимізації формування оборотних засобів підприємства та підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом кваліфікаційної роботи бакалавра є оборотні засоби ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».

Предметом кваліфікаційної роботи бакалавра є сукупність теоретичних, методичних і практичних підходів, пов'язаних з підвищенням ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».

Відповідно до цієї мети в процесі дослідження потрібно вирішити такі завдання:

- розглянути економічну сутність, класифікацію та джерела формування оборотних засобів підприємства;
- охарактеризувати систему управління оборотними засобами підприємства;
- визначити методiku дослідження ефективності використання оборотних засобів;
- дослідити стан та перспективи розвитку виробництва сільськогосподарської продукції в Україні
- розглянути організаційно-правовий ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» та охарактеризувати його діяльність;
- визначити та проаналізувати основні техніко-економічні показники діяльності підприємства;
- оцінити фінансовий стан ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»
- дослідити динаміку змін складу, структури та джерел формування

оборотних засобів;

– проаналізувати показники ефективності використання оборотних засобів підприємства;

– запропонувати шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі бакалавра були використані методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу – для дослідження сутності оборотних засобів підприємства, теоретичних засад управління ними; системного і комплексного підходу – для обґрунтування теоретичного та методичного підходу до оцінки ефективності використання активів підприємства; статистичні та графічні – для аналізу стану і тенденцій динаміки оборотних засобів підприємства та унаочнення отриманих результатів дипломної роботи.

Інформативною базою дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі управління оборотними засобами, нормативно – правові матеріали, статистична, бухгалтерська звітність та первинні документи ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ, ЇХ ФУНКЦІЇ ТА СКЛАДОВІ

1.1. Економічна сутність, класифікація та джерела формування оборотних засобів підприємства

У ринковій економіці найважливішим елементом фінансової системи держави є фінанси підприємств. Обслуговуючи процес первинного розподілу валового внутрішнього продукту, вони створюють умови для забезпечення виробничого процесу необхідними матеріальними, трудовими та, головним чином, фінансовими ресурсами. Складовою частиною фінансів підприємств є оборотний капітал, який є найбільш рухливою частиною предметів праці. Беручи участь у виробничому процесі, вони повністю передають свою вартість новоствореному продукту за один повний цикл. Розмір фінансових ресурсів підприємства, як найважливіший елемент процесу відтворення, багато в чому залежить від складу, структури, розміщення, управління оборотними коштами та джерел їх формування.

Оборотні активи є однією зі складових майна підприємств і перебувають у постійному русі, здійснюючи відповідний цикл, переходячи від грошових коштів до запасів, від запасів до незавершеного виробництва, від незавершеного виробництва до готової продукції. Після одного повороту вони входять у новий. Таким чином здійснюється, змінюючи форми руху, їх безперервне обертання. Одночасно відбувається постійна і закономірна зміна форм авансованої вартості: від грошової вона переходить у товарну, потім у виробничу і знову в товарно-грошову.

Управління оборотними коштами є складним і багатограним, оскільки для забезпечення безперервного виробничого процесу підприємство повинно мати запаси, готову продукцію, кошти в розрахунках та інші оборотні кошти. Це дає

можливість своєчасно інвестувати у виробництво, отримувати готову продукцію та виручку від реалізації, допомагає погашати зобов'язання перед постачальниками та підрядниками, працівниками та сплачувати податки та збори та інші зобов'язання.

Підприємство, просуваючи оборотні кошти у виробництві, повинно збільшувати обсяг фінансових ресурсів, щоб забезпечити їх постійне накопичення, підвищити ефективність їх використання з метою збільшення виробництва та реалізації та його конкурентоспроможності. Таким чином, ефективність використання оборотних коштів залежить від фінансового стану підприємства та його місця в ринковому середовищі.

В економічній науці існують різні підходи до визначення поняття оборотних коштів. Підходи до трактування економічної категорії «оборотний капітал», представлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, систематизовані в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «оборотні засоби» в науковій літературі

Джерела	Визначення поняття «оборотні засоби»
Борисов А.Б [12, с. 895.]	Оборотні засоби це частина засобів виробництва, цілком споживана протягом одного виробничого циклу
А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін [63, с. 187]	Оборотні засоби – це частина капіталу підприємства, що вкладена в його поточні активи
В.Ф. Єфіменко, М.І. Горбатко, М.Р. Лучко, М.В. Кужельний, М.Я. Остап'юк [48]	Оборотні засоби – це «предмети праці», «матеріальні активи», «оборотні засоби», «гроші що обертаються»
Господарському кодексі України [1]	«Оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів»
Ковальчук І.В [36]	Кошти підприємства, авансовані в предмети праці, разом із залишками грошей на його банківському рахунку, становлять оборотні засоби (оборотні кошти) підприємства. Оборотні засоби є найбільш мобільною частиною його активів. За умов звичайної господарської діяльності вони безперервно здійснюють кругообіг, знаходячись на стадії виробництва, то в сфері обігу, змінюючи при цьому свою форму у відносно короткий строк (менш за рік або операційний цикл)»

Продовження таблиці 1.1

Джерела	Визначення поняття «оборотні засоби»
В.В. Буряковський, В.Я. Кармазін, С.В. Кламбет	Оборотні засоби – це сукупність грошових засобів, авансованих для формування і використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу, котрі забезпечують безперервність процесу виробництва і продажу продукції”
Д.С. Моляков	Оборотні засоби є авансованою в грошовій формі вартістю для утворення і використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу в мінімально необхідних розмірах, що забезпечують безперервність процесу виробництва і своєчасність здійснення розрахунків

Деякі економісти трактують оборотний капітал як частину засобів виробництва, повністю споживаних протягом одного виробничого циклу [12, с. 895]. Інші вважають, що оборотний капітал - це частина капіталу компанії, вкладеного в його оборотні активи [63, с. 187]. Деякі економісти трактують їх як «предмети праці», «матеріальні активи», «оборотні активи», «обігові гроші» [66].

У Господарському кодексі України у статті 139 «Власність у сфері управління» зазначено, що «оборотні кошти - це сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та швидкозношувані предмети, інше майно промислового та невиробничого призначення, яке є класифікується законом як оборотні активи» [1].

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних економістів також немає єдиної думки щодо цих концепцій. Деякі дослідники розглядають поняття «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотний капітал», «оборотні активи» є синонімами, інші поєднують лише деякі поняття, третя група вчених зазначає, що економічний зміст цих понять різний, саме тому неправильно їх ідентифікувати.

Так, Ковальчук І. В. вважає, що «кошти підприємства, спрямовані на предмети праці, разом із залишками грошей на його банківському рахунку є оборотними активами (оборотними активами) підприємства. Оборотні активи є найбільш мобільною частиною його активів. В умовах звичайної господарської діяльності вони безперервно здійснюють цикл, перебуваючи на стадії виробництва, потім у сфері обігу, змінюючи свою форму за відносно короткий час (менше року або робочого циклу) [36, с. 186].

На думку Соляника Л.Г. оборотні активи (або оборотні активи) – це «сукупність матеріальних і фінансових активів, які шляхом структурних перетворень здійснюють безперервний цикл форм вартості з метою постійного відновлення виробничого процесу, отримання прибутку, підтримки нормального стану ліквідності, і повинен бути повністю спожитий протягом одного календарного року або операційного циклу». Автор вважає, що поєднання пасивної форми оборотних коштів та активної форми оборотних активів утворює категорію «оборотні активи» [52, с. 43].

Пеняк Ю. С. вважає, що поняття «оборотний капітал» і «оборотний капітал» ідентичні, крім того, пропонує використовувати останнє поняття. Також автор поєднує такі категорії, як «оборотні активи», «оборотні активи» та «оборотні активи» [56, с. 5].

Найбільш повним є визначення оборотного капіталу як частини авансової вартості виробничих фондів, а оборотний капітал, який безперервно є частиною виробничого процесу протягом одного періоду як за вартістю, так і в натуральній формі, повністю споживається та відновлюється на необхідному рівні для безперервного виробництва та ротації.

Дослідження природи оборотних активів відповідно до ринкових умов зводяться до виявлення відмінностей між категорією оборотних активів та оборотних активів. Так, Демчук Л.А. вважає, що сума оборотних активів, як правило, більша за оборотні активи на вартість тих частин, які на даний момент не включені в цикл [23, с. 154].

Іноземні економісти визначають суть оборотних активів на тому, що активи або активи підприємства є економічними ресурсами, які можуть принести певні вигоди підприємству. Вони характеризують економічні активи підприємства за своїм складом та сферами використання. Оборотність всієї сукупності активів та окремих його видів підпорядковується певним циклам - економічним операційним та інвестиційним [4, с.8-11].

Оборотні активи, перебуваючи в постійному русі, становлять єдиний процес, забезпечений відповідними оборотними коштами.

В сучасних умовах господарювання в економіці оборотний капітал вирізняється багатьма класифікаційними ознаками, оскільки в економічній теорії та практиці господарської діяльності існує велика кількість тлумачень, пов'язаних з їх суттю.

В даний час усі підприємства використовують єдину класифікацію елементів оборотного капіталу для економіки України за такими ознаками: склад та розміщення; функціональне призначення; ступінь планування; джерела формування; ступінь ліквідності.

За складом і розміщенням оборотні кошти поділяються на ті, що обслуговують сферу виробництва, і ті, що перебувають в обігу (рис. 1.1).

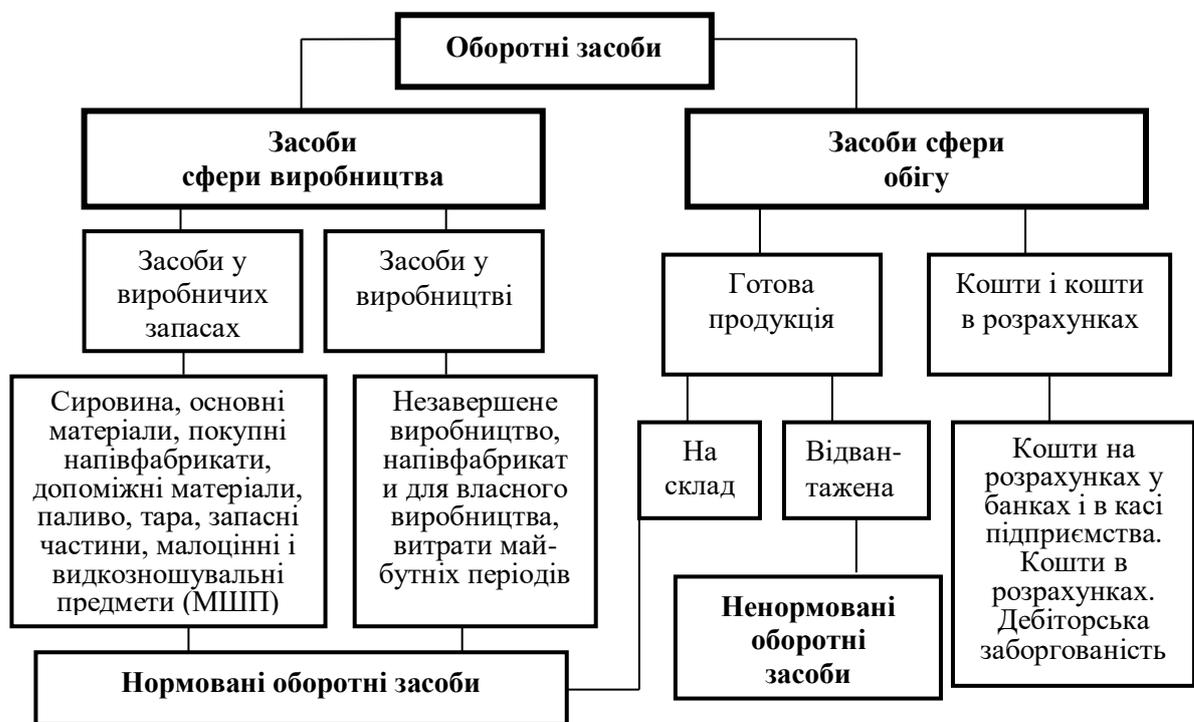

Рисунок 1.1 – Класифікація оборотних засобів за їх складом та розміщенням

До першої групи належать матеріальні ресурси, які піддаються первинному впливу соціальної праці і одночасно служать елементом у виробництві продукції. До другої групи належать кошти у сфері обігу, які знаходяться в товарній, готівковій формі та у формі незавершених платежів. Засоби сфери обігу забезпечують поряд із нерухомими та оборотними засобами сфери виробництва

безперервність їх обігу. Це пов'язано з тим, що більшість компаній не мають можливості одразу отримувати гроші за відвантажену продукцію.

Кожна з цих груп оборотних коштів залежно від ступеня їх участі в процесі розширеного відтворення поділяється на активну і пасивну частини. Зокрема, від засобів, закріплених за сферою виробництва, до активної частини можна перенести оборотні активи в межах встановленого стандарту. Пасив включає надлишкові запаси та витрати на припинені та анульовані замовлення. Їх роль у виробничому процесі різна. Перші повинні забезпечити безперервність розширеного відтворення та виконання планів, другі, навпаки, уповільнюватимуть виробничий процес і сповільнюватимуть оборот оборотних коштів.

Оборотні активи, віднесені до сфери обігу, також поділяються на активні та пасивні. До активних активів належать оборотні кошти, вкладені в запаси готової продукції, забезпечені продажем та в товари, відвантажені протягом встановленого строку розрахунку. Пасивні - це оборотні активи, що знаходяться в запасах готової продукції, не забезпечені продажами; товари відвантажені та надані послуги, несвоєчасно оформлені розрахункові документи; у дебіторській заборгованості, капітальному ремонті та капітальному будівництві, не забезпечених джерелами формування.

Домінуюче залучення до сфери оборотних коштів порівняно із засобами виробництва є негативним явищем, оскільки оборотні кошти, віднесені до сфери обігу, не сприяють створенню продукту.

Розподіл оборотних коштів за їх функціональною ознакою за оборотними коштами сфери виробництва та обігу є передумовою окремого обліку та аналізу їх функціонування у виробничому процесі.

Залежно від методів планування оборотні кошти поділяють на нормовані та ненормовані [63, с.203].

Необхідність такого розподілу оборотних коштів впливає з економічної доцільності досягнення безперебійної роботи підприємств з кращими результатами та найменшими витратами. Встановлення стандартів на окремі елементи оборотних коштів сприяє безперервній роботі підприємства за умови оптимальних виробничих запасів та обсягу незавершеного виробництва та збалансованості

готової продукції.

Засоби виробництва та частина засобів обігу у вигляді залишків нереалізованої готової продукції на складах підприємства та наявних грошей класифікуються як нормовані оборотні кошти.

Нестандартний оборотний капітал включає певні елементи сфери обігу, зокрема кошти, що зберігаються на поточних рахунках у банку, та кошти в розрахунках. Немає підстав вважати, що відсутність нормування цих елементів оборотних коштів призводить до їх неконтрольованого зростання. Чинний порядок укладення договорів купівлі-продажу між підприємствами передбачає систему економічних санкцій проти зростання дефолтів.

Нестандартні оборотні кошти не підлягають плануванню та прогнозуванню, тоді як обсяг нормованих оборотних коштів відображається у фінансових планах та прогнозах підприємств.

За функціональним призначенням у виробничому процесі оборотні фонди поділяються на засоби виробництва та обігу. Ця класифікація передбачає склад джерел оборотних коштів (рис. 1.2).

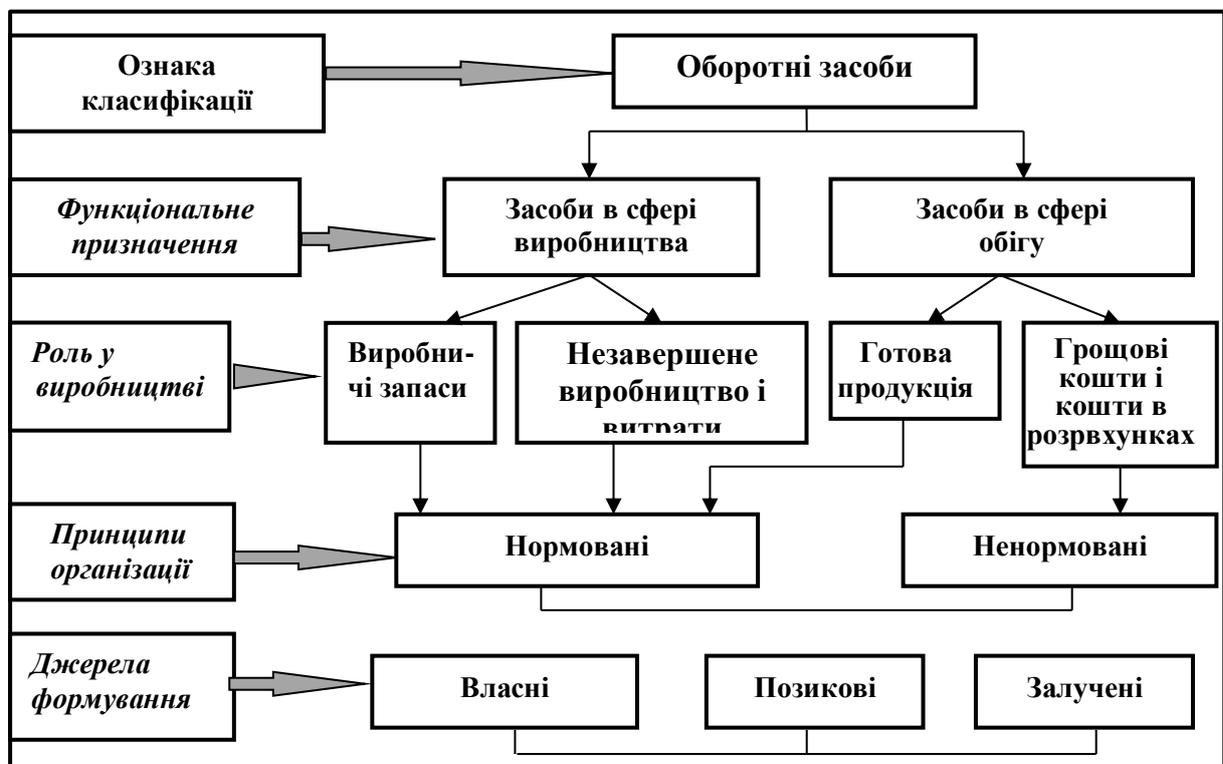

Рисунок 1.2 – Класифікація оборотних засобів за функціональним призначенням у процесі виробництва

За джерелами формування оборотні активи поділяються на власні, позикові та позикові. Розподіл оборотних коштів за такою класифікаційною ознакою вказує джерела походження та форми їх отримання підприємством у постійне чи тимчасове користування.

Основою оборотних коштів підприємств, що працюють в ринкових умовах, є їх частина, яка формується за рахунок оборотних коштів. Надалі вони характеризуються як власні оборотні кошти. Власні оборотні активи відповідно до нормативних актів, що характеризують управління та облік оборотних активів, також включають «стабільні зобов'язання».

Оборотний капітал, сформований за рахунок фінансового або товарного кредиту, залученого підприємством як на довгостроковій, так і на короткостроковій основі, характеризується як позика [18].

За дослідженнями Гришової І.Ю. позикові можуть бути джерелами оборотних коштів, а не самими коштами, оскільки об'єктом власності підприємства є сукупність фондів незалежно від джерел їх формування (власний або позиковий капітал), поняття коштів як власне майно не є рівнозначним до концепції власного капіталу [20, с. 88-91].

Широкого поширення набула класифікація оборотних коштів залежно від ступеня їх ліквідності. Ліквідність оборотних коштів характеризує поточну платоспроможність окремого підприємства, дозволяє оцінити можливість динамічного реінвестування оборотних коштів у грошовій формі в умовах зміни ринкових умов. В результаті фінансової діяльності компанія оцінює ступінь ліквідності з метою запобігання фінансовим ризикам.

Класифікація оборотних коштів залежно від ступеня ліквідності дозволяє оцінити фінансові збитки підприємства внаслідок внутрішніх та зовнішніх факторів. Зокрема, дисбаланс грошових і матеріальних потоків суб'єкта господарювання супроводжується зменшенням ліквідності оборотних активів, що призводить до порушення їх обігу та погіршення їх ефективності.

Залежно від ступеня ліквідності оборотний капітал поділяється на високоліквідний, середньоліквідний та малоліквідний (рис. 1.3).

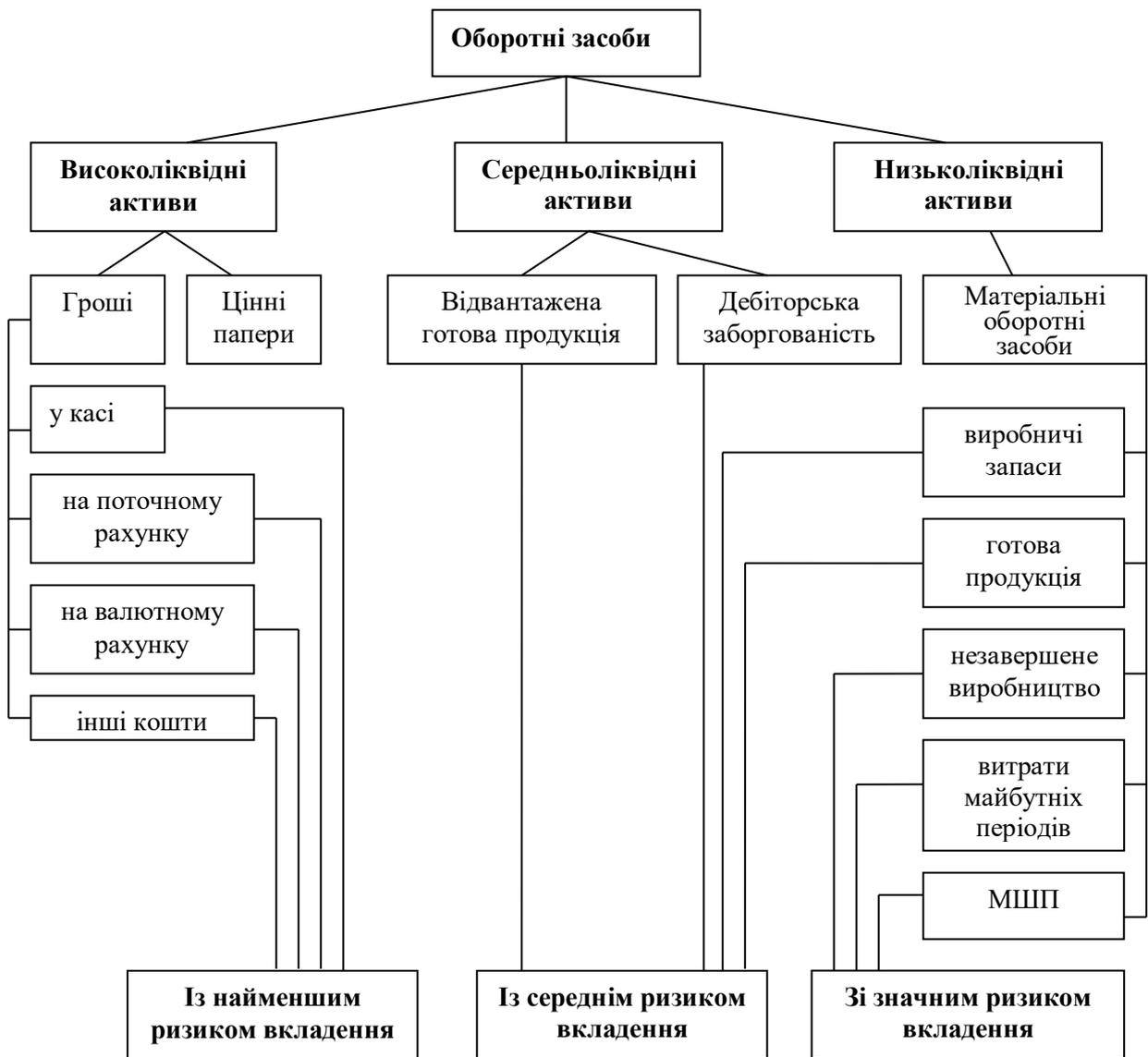

Рисунок 1.3 – Класифікація оборотних засобів залежно від ступеня ліквідності та ризику

До високоліквідних з найменшим ступенем ризику належать готівка в касі компанії та кошти, що зберігаються на поточних рахунках у банках.

Середньоліквідні оборотні активи, що мають певний рівень ризику, включають відвантажену продукцію, товари, роботи та послуги та дебіторську заборгованість.

Залежно від строку дебіторської заборгованості, ступінь ліквідності може зменшитися, якщо її не погасити, оскільки безнадійна дебіторська заборгованість класифікується як неліквідна.

До низьколіквідних оборотних активів належать матеріальні оборотні активи, які тривалий час беруть участь у обороті та передають свою вартість новоствореному товару.

До найменш ліквідних оборотних активів належать також оборотні активи, що знаходяться в незавершеному виробництві та попередньо оплачені витрати. Ця частина оборотних коштів є найбільш віддаленою від моменту продажу і більше залежить від змін ринкової кон'юнктури та інфляції [63, с.230].

Класифікація оборотних активів за ступенем їх ліквідності допомагає виявити ту їх частину, яка має низьку здатність продавати, дозволяє раціонально розмістити оборотні активи в оборотних активах, допомагає нейтралізувати фінансові ризики, пов'язані з використанням оборотних коштів підприємство.

Особливу увагу слід приділити групуванню оборотних коштів залежно від стандартів бухгалтерського обліку та відображенню їх у балансі підприємства, оскільки таке групування сприяє оптимальному надходженню інформації для управління виробництвом.

Відповідно до стандартів бухгалтерського обліку в активі балансу оборотні активи групуються за наступними статтями (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Групування оборотних активів залежно від стандартів бухгалтерського обліку, відображених у балансі підприємства

Група оборотних засобів	Статті активу балансу
Запаси:	виробничі запаси тварини на вирощуванні та відгодівлі незавершене виробництво готова продукція товари
Векселі одержані	
Дебіторська заборгованість - за товари, роботи, послуги: - за розрахунками: - інша поточна дебіторська заборгованість	чиста реалізаційна вартість, первісна вартість, резерв сумнівних боргів з бюджетом за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків
Поточні фінансові інвестиції	
Грошові кошти та їх еквіваленти	в національній валюті в іноземній валюті
Інші оборотні активи	
Витрати майбутніх періодів	

Надзвичайно важливим у практиці управління оборотним капіталом є групування за рівнем зміни розміру на константи та змінні. До основних фондів належать оборотні кошти, які протягом певного періоду не змінюються з точки зору їх використання. Та частина оборотних активів, обсяг яких коливається залежно від сезонних потреб виробництва, реалізації, циклічних змін ситуації, характеризується як змінний оборотний капітал.

Таке їх розмежування має особливе значення для підприємств аграрного сектору економіки із сезонним характером виробництва. За його допомогою підприємство створює основу для прогнозування обсягу додаткових оборотних коштів, необхідних для забезпечення безперервного виробничого процесу в період збільшення запасів і виробничих витрат, а також дозволяє визначити джерела їх формування.

За фінансовою характеристикою формування оборотного капіталу поділяється на валовий, чистий і власний. Валовий включає сукупність оборотних коштів підприємства незалежно від джерел формування, за допомогою яких вони формуються. Ця класифікація подібна до класифікації оборотних коштів, яка поширена в зарубіжній практиці. У той же час валові оборотні активи за кількісними характеристиками не ідентичні валовим оборотним активам.

Чистий оборотний капітал включає ту їх частину, яка формується завдяки різним джерелам формування, включаючи власний, довгостроковий та позиковий капітал.

Оборотний капітал, сформований за рахунок власних оборотних коштів підприємства, характеризується як власний.

Організація, формування та рух оборотних коштів сільськогосподарських підприємств суттєво відрізняються від подібних у промислових, що пояснюється специфікою сільськогосподарського виробництва. Отже, біологічний процес вирощування худоби, що входить до оборотних коштів, вимагає тривалого періоду, як і великих запасів оборотних коштів - кормів - на зимово-стабільний період.

Через сезонність сільськогосподарського виробництва взимку нам доводиться зберігати значні запаси насіння, добрив, паливно-мастильних

матеріалів та використовувати їх в інші періоди. Спостерігається значна нерівномірність витрат оборотного капіталу та зміни їх структури в різні пори року. Більша частина оборотних коштів закладена восени і триває незавершений процес. Частина продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, не продається, а використовується у формі оборотних коштів при наступному відтворенні: насіння, корми, молоко.

Оборотні кошти сільськогосподарських підприємств залежно від ролі та участі у виробництві поділяються на оборотні та оборотні (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Склад оборотних засобів аграрних підприємств

Запаси включають усі предмети праці, які ще не введені в стадію виробничого споживання. Вони мають сільськогосподарське та промислове походження. Виробничі запаси сільськогосподарського походження - це сировина для промислової переробки (овочі, картопля та ін.), Корми, насіння, садовий матеріал, органічні добрива, підстилка, доросла птиця, молодняк та тварини на відгодівлі.

Виробничі запаси промислового походження включають нафтопродукти, мінеральні добрива, пестициди, запасні частини тощо.

Незавершене виробництво охоплює частину оборотних коштів, яка вже споживається в процесі виробництва, але ще не має готової продукції. Вони перебувають на стадії виробництва і забезпечують його безперервність. Незавершена робота ведеться у рослинництві, тваринництві, переробній та допоміжній галузях. Незавершене виробництво у рослинництві включає витрати на лущення стерні та підвищення холоду, вартість добрив, внесених восени, та витрати, пов'язані з їх внесенням до врожаю наступного року, витрати на насіння та посів озимих тощо. Неповне виробництво худоби включає витрати: витрати на смаження запасних ставків, вартість яєць, відкладених в інкубатор за два тижні до початку нового року, витрати на мед і цукор для годівлі бджіл взимку. У промисловій та допоміжній галузях промисловості вводять собівартість та вартість переробки сировини у виробничий процес, вартість незавершеного ремонту.

Проаналізувавши досвід досліджень у галузі управління оборотними коштами, вивчивши різні підходи до їх класифікації, можна згрупувати за ознаками, представленими в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація оборотних засобів підприємства

Ознаки	Класифікаційні групи
Від функціонального призначення в процесі виробництва	оборотні засоби сфери виробництва і сфери обігу
від ролі, яку вони виконують у виробництві	виробничі запаси; тварини на вирощуванні і відгодівлі; незавершене виробництво; витрати майбутніх періодів; готова продукція; грошові кошти і кошти в розрахунках
від методів планування	нормовані і ненормовані
за джерелами формування	власні та прирівняні до них; залучені;

Продовження таблиці 1.3

Ознаки	Класифікаційні групи
від ступеня ліквідності	високоліквідні; середньоліквідні; низьколіквідні
від ризику вкладення	засоби із значним, середнім та найменшим ризиком
від стандартів обліку і відображення в балансі підприємства	оборотні засоби в запасах; векселі одержані; дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; грошові кошти та їх еквіваленти; інші оборотні активи; витрати майбутніх періодів
за рівнем варіювання розміру	постійні і тимчасові
за фінансовими особливостями формування	валові, чисті та власні.

Використання такої класифікації оборотних коштів дозволяє компаніям систематизувати їх, що певною мірою сприяє їх ефективному і цілеспрямованому управлінню та ефективному використанню.

Таким чином, оборотний капітал, який є основним елементом матеріальної основи виробничого процесу, певним чином впливає на його перебіг. Якщо виробництво забезпечене достатньою кількістю необхідних елементів оборотних коштів - воно працює, як правило, ефективно. В цьому випадку ефективно використовується оборотний капітал. Кількість оборотних коштів, авансованих у сфері виробництва і обігу, їх грошовий і матеріальний зміст, оптимальне співвідношення безпосередньо впливають на результати виробничо-фінансової діяльності підприємств.

1.2. Система управління ефективністю використання оборотних коштів підприємства

Ефективне управління оборотними коштами підприємства є важливим аспектом фінансової політики підприємства.

Основними завданнями управління оборотним капіталом є:

1) досягнення належного рівня економічних та фінансових показників діяльності підприємства, в частині, що стосується управління оборотними активами;

2) оптимізація структури оборотних коштів та досягнення конкурентних переваг шляхом мінімізації витрат.

Основними напрямками управління оборотним капіталом є:

– скорочення запасів на складах за рахунок зменшення надмірних запасів матеріалів, палива, інструментів, за рахунок поліпшення постачання, за рахунок зменшення витрат матеріалів на одиницю продукції;

– скорочення тривалості виробничого циклу основної продукції за рахунок використання нового обладнання та технології, підвищення продуктивності праці, норм споживання ресурсів, скорочення часу перебування у фонах деталей, складальних одиниць;

– зменшення залишків нереалізованої продукції за рахунок прискорення продажів, підвищення ефективності роботи служби маркетингу, вдосконалення розрахунків, поліпшення повноти поставок;

– збільшення ритмічності виробництва за рахунок рівномірності виробництва та відвантаження продукції, вдосконалення планування та організації виробництва;

– розвиток концентрації, спеціалізації та кооперації; поліпшення асортименту та поліпшення якості продукції.

Для забезпечення успішної реалізації політики управління оборотним капіталом необхідно:

1) оптимізувати склад і структуру оборотних активів за рахунок прискорення оборотності оборотних активів у цілому та їх окремих елементів;

2) оптимізувати кількість готівки шляхом постійного контролю за сумою оборотних активів у грошовій формі, в абсолютно ліквідній формі, а також шляхом надання відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які за необхідності можуть швидко трансформуватися в грошові кошти, дозволить підтримувати належну платоспроможність підприємства;

3) оптимізувати запаси компанії шляхом оцінки загального попиту на сировину на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії

сировини, регулярного контролю за умовами зберігання;

4) оптимізувати структуру товарів за рахунок зменшення виробництва товарів з низькою рентабельністю та збільшення виробництва товарів при позитивній прибутковості та хорошему попиту;

5) оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом моніторингу стану розрахунків з боржниками, оцінки платоспроможності та ділової репутації боржників, страхування ризиків тощо;

6) зменшити тривалість фінансового циклу за рахунок прискорення обороту запасів та дебіторської заборгованості та некритичного уповільнення обороту кредиторської заборгованості перед постачальниками;

7) підвищити прибутковість підприємства за рахунок своєчасного використання тимчасово вільних залишків грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій.

В управлінні оборотними коштами особливо важливо вивчити фактори, що впливають на структуру та ефективність управління оборотними коштами. Фактори, що впливають на підприємство, слід досліджувати з точки зору макро-, мезо- та мікросередовища (табл. 1.4).

Досягнення оптимальної структури оборотних коштів, а також оптимального розміру їх високоліквідної частини вимагає всебічного розгляду впливу цих факторів. Для забезпечення ефективності господарської діяльності підприємства, процес управління оборотними коштами не повинен зводитися до управління окремими елементами оборотних коштів. Доцільно інтегрувати його в операційну діяльність підприємства з подальшою інтеграцією в стратегічне управління підприємством. Такий підхід дозволить більш повно висвітлити процес управління та врахувати фактори, що впливають на нього. Систему управління оборотним капіталом не можна розглядати окремо від діяльності підприємства, тому існує потреба проводити дослідження спільно з іншими системами управління підприємством.

Таблиця 1.4 – Класифікація факторів, що впливають на структуру оборотних засобів [8]

Рівень впливу	Група факторів	Найменування факторів
Макрорівень	Зовнішні фактори	- особливості податкового законодавства; - темпи інфляції (дефляція); - рівень ставок банківського кредитування; - тенденції на інвестиційному ринку (інвестиційний клімат); - державне регулювання, включаючи ціноутворення; - рівень розвитку конкурентної інфраструктури.
Мезорівень		- рівень конкуренції в галузі; - рівень попиту на продукцію галузі; - техніко-технологічні особливості галузі; - умови роботи з підрядниками; - наявність галузевих асоціацій;
Мікрорівень	Внутрішні фактори	- форми організації виробництва; - впровадження нових технологій у виробничий процес; - форми управління персоналом; - обсяги виробництва; - облікова політика підприємства; - якість роботи керівництва та персоналу підприємства; - рівень інформатизації суб'єкта господарювання; - використання системи контролю за ефективністю систем управління різного рівня; - логістична політика; - політика фінансування оборотних коштів; - система ціноутворення; - маркетингова політика підприємства

Система управління оборотним капіталом підприємства розробляється за такими основними етапами [17]:

1. Аналіз оборотних активів підприємства за попередній період включає п'ять етапів.

На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального оборотного капіталу підприємства; швидкість зміни їх середньої суми в порівнянні зі швидкістю зміни обсягу продажів і середньою сумою всіх фондів; динаміка частки оборотних коштів у загальній сумі коштів підприємства.

На другому етапі аналізу динаміка складу оборотних активів підприємства в розрізі їх основних видів: запаси сировини та напівфабрикатів; запаси готової продукції; дебіторська заборгованість; залишки грошових коштів.

На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів у їх загальній сумі. Цей аналіз проводиться з використанням показників - коефіцієнта оборотності та періоду оборотності оборотних коштів.

На четвертому етапі визначається рентабельність оборотного капіталу, вивчаються фактори, що його формують. У процесі аналізу використовується коефіцієнт рентабельності оборотних коштів, а також модель Дюпона.

На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел оборотних коштів – динаміка їх розміру та частка в загальній сумі коштів, вкладених у ці активи; визначено рівень фінансового ризику, породженого сформованою структурою джерел фінансування оборотних активів.

Результати аналізу дозволяють визначити загальний рівень ефективності управління оборотними активами на підприємстві та визначити основні напрямки його збільшення в майбутньому.

2. Визначення основних підходів до формування оборотних коштів підприємства. На цьому етапі аналіз відображає загальну ідеологію фінансового управління підприємством з позицій прийнятного співвідношення прибутковості та ризику фінансової діяльності. Оборотний капітал визначає вибір того чи іншого виду політики для їх формування.

3. Оптимізація оборотних коштів. Така оптимізація повинна базуватися на обраному підході до формування оборотних коштів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання та ризику.

4. Оптимізація співвідношення постійної та змінної частин оборотних коштів. Сезонні особливості суттєво впливають на величину попиту на певні види оборотних коштів для операційної діяльності. На підприємствах окремих галузей є можливість переробляти сировину лише протягом "сезону переробки" з подальшим рівномірним продажем продукції, що визначає в такі періоди підвищений попит на оборотні активи у вигляді запасів готової продукції. Коливання розміру потреби в певних видах оборотних коштів може бути викликане сезонними особливостями попиту на продукцію підприємства. Тому в процесі управління оборотними коштами необхідно визначити їх сезонні потреби, якими є різниця між

максимальною та мінімальною потребою в них протягом року.

5. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних коштів. Усі види оборотних активів є більш-менш ліквідними, крім майбутніх витрат та безнадійної дебіторської заборгованості. Загальний рівень ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства щодо поточних фінансових зобов'язань. З цією метою з урахуванням обсягу та графіка майбутнього обороту платежів повинна бути визначена частина оборотних коштів у вигляді коштів, високо- та середньоліквідних активів.

6. Забезпечення підвищеної прибутковості оборотних коштів. Оборотні активи повинні приносити певний прибуток при використанні у виробничій та збутовій діяльності підприємства. У той же час певні види оборотних коштів можуть приносити компанії прямий прибуток у процесі фінансової діяльності у вигляді процентів та дивідендів. Тому невід'ємною частиною розробленої політики є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових коштів для формування ефективного портфеля короткострокових інвестицій.

7. Забезпечення мінімізації втрат оборотного капіталу в процесі їх використання. Усі види оборотних коштів певною мірою ризикують втратити. Наприклад, готівка піддається ризику інфляційних втрат; короткострокові фінансові інвестиції - до ризику втрати частини доходу внаслідок несприятливої кон'юнктури фінансового ринку, а також ризику втрат від інфляції; дебіторська заборгованість - до ризику неповернення або несвоєчасного повернення, а також ризику інфляції; товарно-матеріальні запаси - до збитків від природних втрат і т. д. Тому управління оборотними коштами повинно бути спрямоване на мінімізацію ризику їх втрати, особливо при інфляції.

8. Формування принципів, що визначають фінансування певних видів оборотних коштів. Виходячи із загальних принципів фінансування фондів, що визначають формування структури та вартості капіталу, необхідно конкретизувати принципи фінансування певних видів та складових оборотних коштів. Залежно від фінансового менталітету менеджерів, встановлені принципи можуть визначати широкий спектр підходів до фінансування оборотних коштів - від консервативного

до агресивного.

9. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних коштів. Виходячи з раніше визначених принципів фінансування в процесі розробки системи управління оборотним капіталом, підходів до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх зростання з урахуванням тривалості окремих етапів фінансового циклу та оцінки вартості залучення певних видів капіталу.

На управління оборотними коштами впливає розроблена на підприємстві система фінансових стандартів. Основними з цих стандартів є [28]:

- норматив власних оборотних коштів підприємства;
- система норм оборотності основних видів оборотних активів та тривалості операційного циклу в цілому;
- система показників ліквідності оборотних коштів;
- нормативне співвідношення окремих джерел фінансування оборотних коштів та інші.

Підвищення ефективності управління оборотними коштами можливе за допомогою певної збалансованої системи орієнтовних показників, що відображають і характеризують стан оборотних коштів підприємства. Існує безліч схем розробки збалансованої системи показників на підприємстві залежно від галузі та виду діяльності, а також особливостей організації підприємства. Для успішного впровадження збалансованої системи показників на підприємстві слід ретельно розробити кожен з її етапів, зокрема для діагностики ефективності управління оборотними коштами підприємства.

Звичайно процес розробки системи збалансованих балів для аналізу ефективності управління оборотним капіталом можна представити у вигляді наступних етапів (рис. 1.5).

На початковому етапі розробки системи збалансованих балів для діагностики ефективності управління оборотними коштами підприємства необхідно визначити стратегічну мету, яку прагне досягти підприємство, та визначити основні фактори успіху, які дозволять досягти цієї мети.

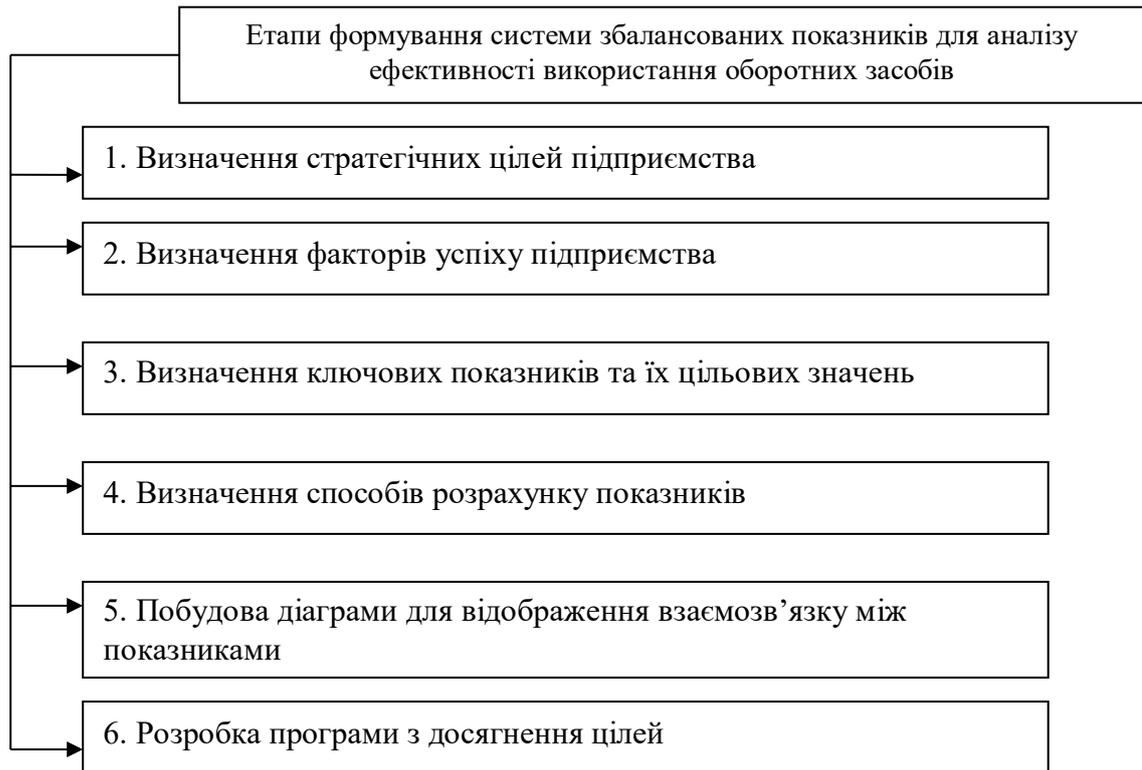

Рисунок 1.5 – Основні етапи формування системи збалансованих показників для аналізу ефективності використання оборотних засобів [35]

Основу збалансованої системи показників підприємства в цілому складають чотири перспективи, такі як фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси та навчання та розвиток.

Для діагностики ефективності управління оборотними коштами необхідно визначити такі ключові аспекти формування збалансованої системи показників, як економічна та соціальна ефективність.

Під економічною ефективністю слід розуміти сукупність відносних показників, які порівнюють отриманий ефект із витратами чи засобами, використаними для досягнення цього ефекту [30, с. 118]. До критеріїв економічної ефективності належать: стратегічна та операційна ефективність.

Досягнення соціальної ефективності означає максимально можливе забезпечення соціальних потреб людей необхідними продуктами та ступінь задоволеності персоналу компанії. Основними критеріями соціальної ефективності

є ефективність маркетингу та дієва кадрова політика.

На основі розгляду кожного критерію як відносно окремої системи ми можемо запропонувати набір показників та метод розрахунку цих показників, що дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки та ступінь впливу на ефективність управління оборотними коштами.

Вибір найбільш оптимальних ключових показників для кожного пріоритетного критерію є надзвичайно важливим завданням, оскільки на основі результатів розробка конкретних заходів, а отже навіть незначні помилки у виборі системи показників можуть призвести до неадекватності результатів [29, стор. 243].

При формуванні системи показників для діагностики ефективності управління оборотними коштами підприємства необхідно дотримуватися певних вимог:

- прагнути до того, щоб показники економічної діагностики повністю та об'єктивно відображали стан оборотних коштів підприємства та надавали їм точну кількісну та якісну оцінку;
- досягти всебічності, збалансованості, багатогранності показників, що враховуватиме всі аспекти управління оборотним капіталом;
- передбачити взаємозв'язок з показниками вищого (нижчого) рівня;
- забезпечити достовірність, повноту та своєчасність інформації, на основі якої розраховуються показники;
- розглянути можливі зміни умов, цілей та завдань підприємства щодо управління оборотними коштами;
- для досягнення компактності та зручності показників для практичних розрахунків це особливо важливо, коли необхідно швидко провести швидку діагностику управління оборотними коштами підприємства.

Таким чином, основними принципами в процесі формування системи показників економічної діагностики ефективності управління оборотними коштами підприємства повинні бути простота, оперативність розрахунків та збалансованість обраних показників.

Аналіз літературних джерел дозволяє виділити основні напрямки створення

ефективної системи управління оборотними активами підприємства, що позитивно вплине на показники господарської діяльності підприємства:

- прискорення оборотності оборотних коштів шляхом виявлення надлишкових запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників та вдосконалення організації постачання;

- впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці;

- раціональна організація продажів, формування та реалізація ефективної кредитної політики;

- формування такого обсягу та структури запасів, які забезпечували б безперервність та стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;

- оптимізація суми дебіторської заборгованості, розрахунки та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджету поточних доходів та видатків;

- використання раціональної політики фінансування оборотних коштів.

Цілі та характер використання певних видів оборотних коштів мають суттєві відмінні риси. Тому підприємства з великим обсягом оборотних коштів розробляють систему управління для своїх окремих видів [8]:

- запаси товарно-матеріальних цінностей;

- дебіторська заборгованість;

- грошові кошти, які також прирівнюються до короткострокових фінансових вкладень як форми тимчасового використання вільного залишку грошових коштів.

Управління запасами має велике значення як у виробничому, так і у фінансовому аспектах. Використання запасів підпорядковується єдиній меті – забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції.

Ефективне управління запасами дозволяє скоротити тривалість виробництва і весь операційний цикл, зменшити поточні витрати на їх збереження, звільнити від поточного економічного обороту частину фінансових ресурсів, реінвестувавши їх в інші активи. Забезпечення цієї ефективності досягається шляхом розробки та впровадження спеціальної системи управління фінансовими запасами. Система

управління запасами є частиною загальної системи управління оборотними коштами підприємства, яка полягає в оптимізації загальних розмірів і структури запасів, мінімізації витрат на їх утримання та забезпеченні ефективного контролю за їх переміщенням [52, с. 148]. Послідовність та етапи розробки політики управління запасами представлені на рисунку 1.6.

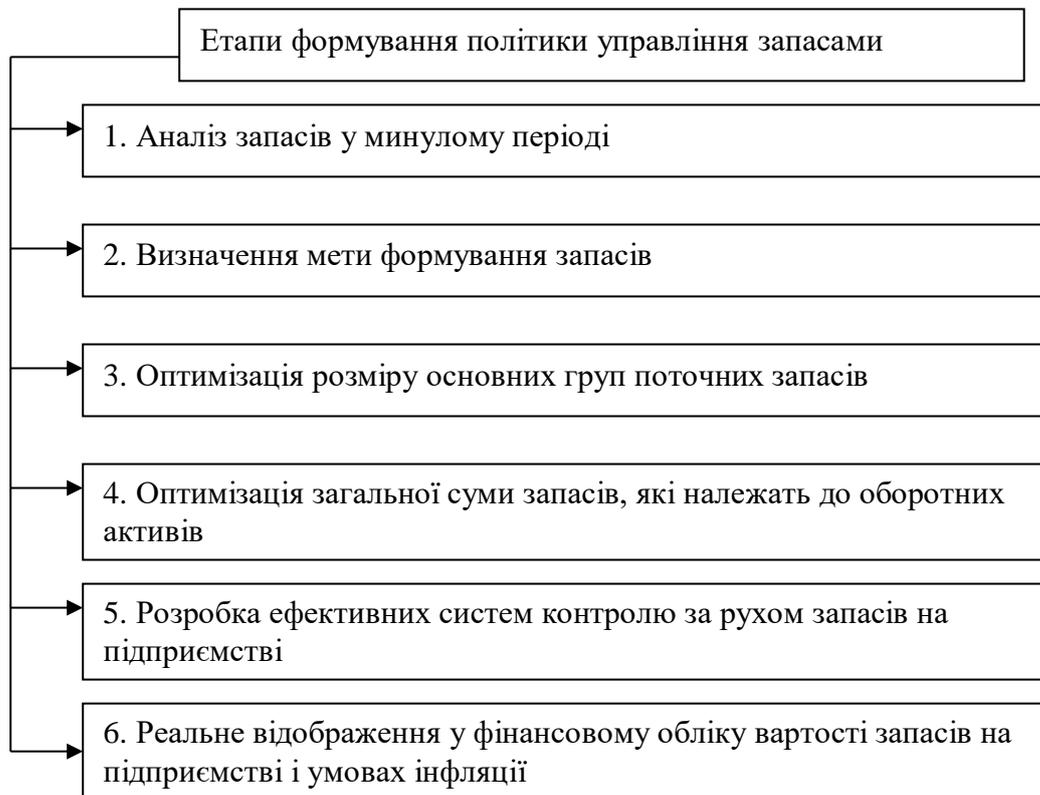

Рисунок 1.6 – Послідовність та етапи розробки політики управління запасами [52, с. 149]

В умовах інфляційної економіки ціни, за якими формуються запаси, потребують відповідного коригування до моменту виробничого споживання або продажу цих коштів. Якщо такого коригування ціни не буде зроблено, реальна вартість запасів цих фондів буде занижена, відповідно буде занижена і реальна сума капіталу, вкладеного в них.

У процесі фінансово-господарської діяльності у підприємств постійно виникає потреба здійснювати платежі своїм контрагентам, бюджету, податковим органам. Відвантажуючи вироблену продукцію, компанія, як правило, отримує гроші не відразу, тобто надає кредит клієнтам. Таким чином, з моменту

відвантаження продукції до моменту отримання платежу активи компанії «мертві» у вигляді дебіторської заборгованості. Тому важливим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю, спрямоване на оптимізацію її загального розміру та забезпечення своєчасної сплати боргу.

Система управління дебіторською заборгованістю є частиною загального управління оборотними коштами та маркетинговою політикою підприємства, яка спрямована на розширення обсягу реалізації та полягає в оптимізації загальної суми цієї заборгованості та забезпеченні її своєчасної виплати. Формування системи управління дебіторською заборгованістю підприємства здійснюється на таких основних етапах [11]:

1. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за попередній період.
2. Формування принципів кредитної політики відповідно до покупців продукції.
3. Визначення можливої суми коштів, вкладених у дебіторську заборгованість за товарним (комерційним) та споживчим кредитом.
4. Формування системи умов кредитування.
5. Формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов надання кредит.
6. Формування порядку сплати дебіторської заборгованості.
7. Забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості.
8. Побудова ефективних систем контролю за рухом та своєчасною сплатою дебіторської заборгованості.

Політика управління грошовими коштами є частиною загальної політики управління оборотним капіталом підприємства, яка полягає в оптимізації загального розміру їх балансу з метою забезпечення постійної платоспроможності та ефективного використання в процесі консервації. Розробка політики управління грошовими коштами підприємства включає такі основні етапи [43, с. 110]:

1. Аналіз грошових коштів підприємства за попередній період.
2. Оптимізація середнього залишку грошових коштів підприємства.

3. Диференціація середнього залишку готівки в національній та іноземній валюті.

4. Вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових коштів.

5. Забезпечення економічного використання тимчасово вільного залишку грошових коштів.

6. Побудова ефективних систем контролю готівки підприємства.

Таким чином, система управління оборотним капіталом - це система цілеспрямованих організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління шляхом реалізації функцій управління з використанням комплексу методів, інструментів та фінансово-економічних інструментів для дослідження та трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотні кошти та їх джерела фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням впливу чисельних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

1.3. Методичні підходи до визначення впливу ефективності використання оборотних коштів на результати діяльності підприємства

Ефективне використання оборотних коштів - це їх функціонування, під час якого забезпечується стабільний стан фінансових ресурсів і досягаються найвищі результати господарсько-фінансової діяльності при найменших витратах підприємства.

Основними завданнями аналізу оборотних коштів є [26, с. 98]:

- виявлення резервів для підвищення ефективності їх використання та прискорення ротації;
- виявлення змін у складі та структурі оборотних коштів в динаміці;
- оцінка рівня ділової активності підприємства;
- виявлення джерел фінансування оборотних коштів в сучасних умовах;
- визначення потреби в додаткових коштах для фінансування оборотних коштів;

- розрахунок частки ліквідних, високоліквідних; середньоліквідних; низьколіквідних;

- виявлення факторів, що впливають на оборот оборотних коштів та їх негативну зміну;

- розробка управлінських рішень та їх реалізація.

Аналіз оборотних коштів слід проводити в певній послідовності [51, с. 205]:

- визначення цілей, які слід переслідувати в процесі аналізу;

- вибір методів, прийомів і методів аналізу оборотних коштів;

- відбір джерел інформації та систематизація отриманих даних;

- аналіз складу та структури оборотних активів у динаміці;

- аналіз оборотних коштів з точки зору окремих видів;

- розрахунок та оцінка показників ефективності використання оборотних коштів;

- факторний аналіз показників ділової активності;

- визначення частки вартості оборотних активів об'єкта дослідження у вартості оборотних активів галузі, регіону, країни в цілому.

На початковому етапі визначаються основні цілі, яких слід досягти в процесі аналізу. Пріоритетні цілі включають:

- виявлення резервів підвищення ефективності використання оборотних коштів та розробка управлінських рішень;

- визначення стану використання оборотних коштів для встановлення рівня фінансового стану, інвестиційної привабливості кредитоспроможності підприємства;

- формування висновків щодо використання майнових цінностей підприємства тощо.

У процесі аналізу оборотних коштів слід використовувати як формалізовані, так і неформальні методи. До формалізованих методів належать: фактор (застосовується при визначенні впливу факторів на зміну величини оборотних коштів та ефективність їх використання), математичний (застосовується в процесі використання методів елімінації для визначення кількісного впливу факторів на

оборот оборотних коштів), статистичний (використовується кореляційно-регресійний) аналіз для прогнозування майбутніх обсягів оборотних активів та показників ефективності їх використання), стратегічний (ABC-аналіз, бенчмаркінг), фінансово-економічний (розрахунок коефіцієнтів ділової активності), економіко-математичне моделювання (використовуються при побудові моделей планування оборотних коштів на основі якісного аналізу їх обсягу та складу) [56].

Неформальні методи носять суб'єктивний характер і засновані на логічному мисленні та творчому підході людини, що здійснює діагностику. До неформальних методів належать експертні, соціологічні, морфологічні, рейтингові, моніторингові, логічне моделювання, фундаментальні.

Основними джерелами інформації для аналізу поточних активів є фінансова звітність підприємства (баланс, звіт про фінансові результати, примітки до фінансової звітності) та бухгалтерські документи, що відображають надходження та використання (передачу) запасів, наявність, списання та погашення дебіторської заборгованості, виписки з банківських рахунків на суму коштів.

Аналіз оборотних коштів слід починати з аналізу абсолютних розмірів оборотних коштів та визначення їх абсолютного та відносного відхилення в динаміці. Для прийняття управлінських рішень найбільш надійним є проведення аналізу принаймні попередніх 5 років. Важливим аспектом є аналіз структури оборотних коштів в динаміці, що дозволяє отримати інформацію про частку високоліквідних; середня рідина; низьколіквідні активи в оборотних коштах. В процесі аналізу оборотних активів за їх видами необхідно здійснити їх розподіл, а пізніше в динаміці проаналізувати зміни. Це дозволить виявити, як змінився склад оборотних активів, джерела їх формування та визначити, як це пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання [58].

Основними показниками, що відображають ефективність використання оборотних коштів, є співвідношення ділової активності та прибутковості.

Крім показників ділової активності, для оцінки ефективності використання оборотних коштів слід розрахувати прибутковість оборотних коштів та

ефективність використання оборотних коштів. Рентабельність оборотних коштів характеризує ефективність використання оборотних коштів і показує, скільки копійок чистого прибутку за певний проміжок часу отримують за одну гривневу вартість оборотних коштів. Він розраховується як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості оборотних коштів, помноженої на сто відсотків. Збільшення цього показника відображає збільшення ефективності використання оборотних коштів, тобто збільшує суму чистого прибутку за кожен вкладений в оборотні кошти гривню [24]. Показники ділової активності наведені в табл. 1.5

Таблиця 1.5 – Показники ділової активності підприємства [24]

Назва показника	Порядок розрахунку	Позитивна зміна показника в динаміці
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	Відношення чистого доходу від реалізації до середньорічної вартості оборотних активів	Збільшення
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	Відношення часової бази (кількості днів у році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності оборотних коштів	Зменшення
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості запасів	Збільшення
Тривалість одного обороту запасів, днів	Відношення часової бази (кількості днів у році, місяці, кварталі) до відношення обороту запасів	Зменшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистого доходу від реалізації до середньорічної вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги	Збільшення
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількості днів у році, місяці, кварталі) до коефіцієнта обороту дебіторської заборгованості	Зменшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення собівартості реалізованих товарів до середньорічної вартості кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	Збільшення
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількості днів у році, місяці, кварталі) до коефіцієнта обороту кредиторської заборгованості	Зменшення
Тривалість операційного циклу, днів	Сума кількості днів оборотності запасів та дебіторської заборгованості	Зменшення
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Відношення середньорічної вартості оборотних активів до чистого доходу від реалізації	Зменшення

Коефіцієнт ефективності використання оборотних коштів показує, скільки на одну гривню середньорічної величини нормованого оборотного капіталу становить

гривневий прибуток від реалізації товарної продукції. Він визначається відношенням прибутку від реалізації товарної продукції до середньорічної вартості нормованого оборотного капіталу.

Чим вище цей показник, тим ефективніше використовується оборотний капітал підприємства.

Істотними показниками, розрахованими в процесі аналізу, є абсолютний та відносний випуск оборотних коштів. Ці показники визначають вплив реалізації та обороту оборотних коштів на зміну їх розміру (потреб). Абсолютне вивільнення розраховується як:

$$\Delta OZ_{абс.} = (T_{об.1} - T_{об.0}) \cdot \frac{ЧВ_{реал.1}}{360}, \quad (1.1)$$

де $T_{об.1}$, $T_{об.0}$ – тривалість обертання оборотних коштів у звітному та базовому роках відповідно, дні;

$ЧВ_{реал.1}$ – чиста виручка від реалізації продукції у звітному році, грн.

Відносне вивільнення визначається як:

$$\Delta OZ_{відн.} = \frac{ЧВ_{реал.1} - ЧВ_{реал.0}}{K_{об.0}}, \quad (1.2)$$

де $ЧВ_{реал.1}$, $ЧВ_{реал.0}$ – чиста виручка від реалізації продукції у звітному та базовому роках відповідно, грн.

$K_{об.0}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів у базовому році.

Результат розрахунку абсолютного випуску показує, наскільки зросла (зменшилася) потреба в оборотних коштах в результаті прискорення їх обертання. Відносний коефіцієнт вивільнення свідчить про збільшення (зменшення) потреби в оборотних коштах в результаті зміни чистого доходу від реалізації [14].

Проведення факторного аналізу показників ділової активності підприємства, прибутковості оборотних активів та коефіцієнта ефективності використання оборотних активів потрібно проводити за допомогою елімінації, яка має місце за коефіцієнтом оборотності оборотних активів, запасів, дебіторська заборгованість,

кредиторська заборгованість, коефіцієнт завантаження, рентабельність використання оборотних коштів. Використання цієї методики передбачає визначення кількісного впливу окремого фактора на ознаку результативності. Для цих показників основними факторами є ті показники, які відображаються в чисельнику та знаменнику. Визначення співвідношення окремих факторів називається множинною моделлю.

Найважливішими показниками ділової активності підприємства є коефіцієнт оборотності оборотних коштів, який показує, скільки обороту здійснюється за рахунок оборотних коштів у чистому доході від реалізації. На зміну цього показника впливають два фактори: величина оборотних коштів та чистий дохід від реалізації.

Для отримання детальної інформації про вплив факторів необхідно визначити вплив на показник результативності (коефіцієнт оборотності оборотних активів), зміни вартості окремих статей оборотних активів (запаси, товари, готова продукція, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші оборотні активи).

Показники та шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства наведені на рисунку 1.5.

Резерви підвищення ефективності використання оборотних коштів:

1. На етапі створення товарних запасів:

- запровадження економічно обґрунтованих стандартів запасів;
- доведення постачальників сировини до споживачів;
- встановлення та розвиток довгострокових відносин з постачальниками;
- вдосконалення складської системи підприємства; впровадження комплексної системи механізації та автоматизації вантажно-розвантажувальних робіт;
- вдосконалення системи обліку запасів;
- поліпшення умов зберігання відповідно до вимог стандартів (GMP, ISO та ін.).

2. На стадії виробництва:

- впровадження передових технологічних процесів та модернізації обладнання з метою зменшення витрат та бракованої продукції;

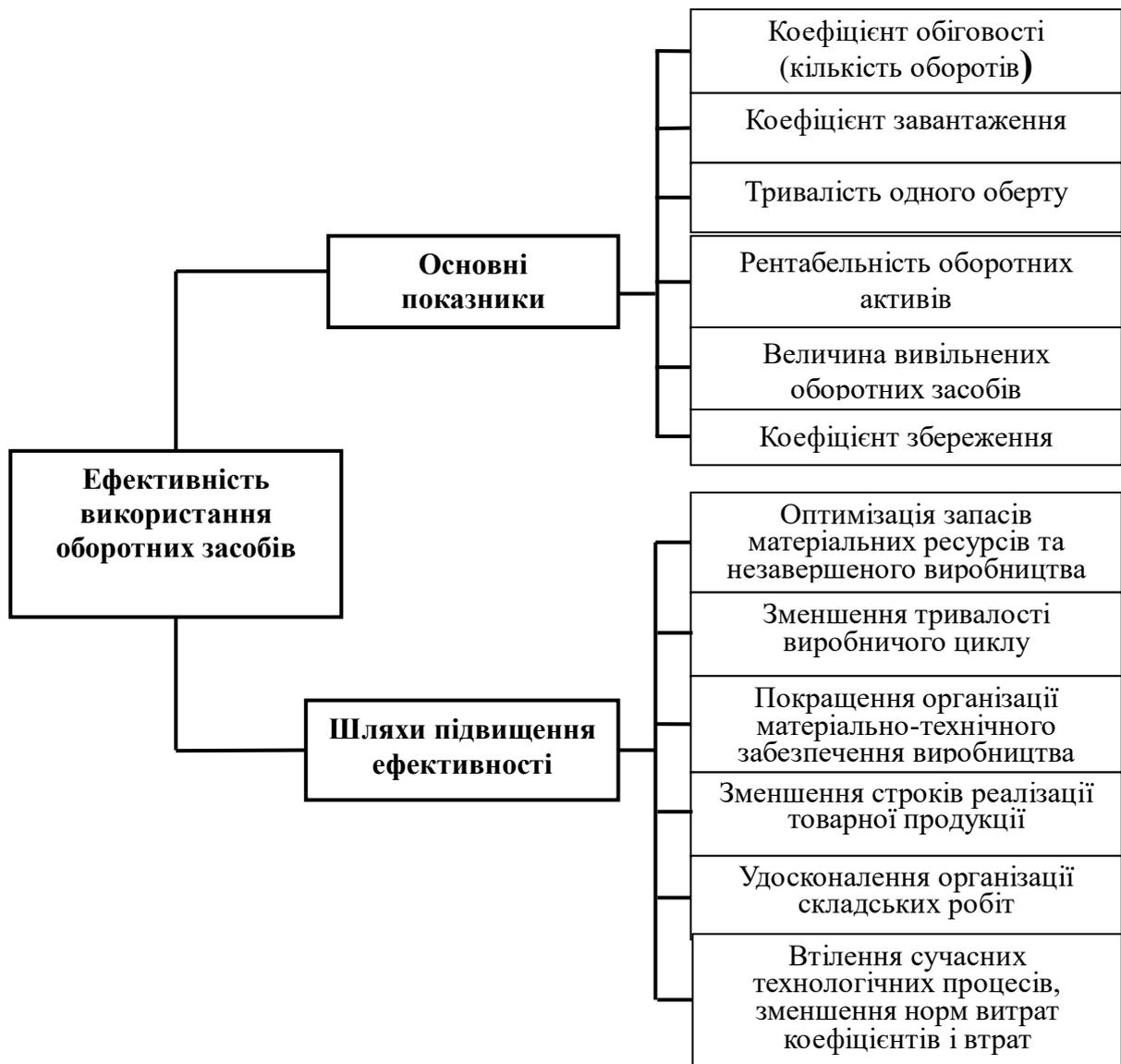

Рисунок 1.5 – Показники та способи підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства

- запровадження системи управління якістю продукції;
- скорочення тривалості виробничого процесу за рахунок паралельного перебігу окремих процесів;
- впровадження сучасних форм організації виробничого процесу;
- вдосконалення системи стимулювання економного використання матеріальних ресурсів;

– збільшення частки попиту на продукцію.

3. На етапі маркетингу:

– впровадження сучасних форм стимулювання збуту;

– запровадження оптимальних форм розрахунків;

– наближення споживачів до своїх виробників;

– встановлення довготривалих відносин із споживачами продукції;

– відвантаження продукції в повній відповідності з домовленостями

Таким чином, наявність якісних результатів аналізу передбачає поетапне вивчення оборотних коштів і вимагає доступу до всієї необхідної інформації. Надійність результатів дозволяє приймати ефективні управлінські рішення та досягати цілей. Підприємства, які своєчасно виявляють наявні проблеми у формуванні та використанні власності, мають більше шансів подолати кризову ситуацію, яка склалася або загрожує в майбутньому. Ефективність використання оборотних коштів забезпечує підприємству належний майновий та фінансовий стан. Факторний аналіз оборотності оборотних коштів дає змогу конкретизувати висновки про вплив факторів на зміну ділової активності суб'єкта господарювання. Показники оборотності можуть бути розраховані не тільки за звітний рік, а й за звітний місяць, квартал, що дозволить вчасно оперувати інформацією про зміни в діловій діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АГРОФІРМА «ІМЕНІ ДОВЖЕНКА»

2.1. Стан та перспективи розвитку сільського господарства в Україні

Аграрний сектор країни, який базується на сільському господарстві, впливає не тільки на продовольство, а й певним чином на економічну та екологічну безпеку, сприяє розвитку технологічно пов'язаних галузей національної економіки, формує соціально-економічні умови українського села. В останні роки вітчизняний агропромисловий комплекс забезпечує близько 9-13% валової доданої вартості і є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки. Крім того, його можна розглядати як найбільш перспективну сферу структурної перебудови вітчизняної економіки. Саме тому в умовах сучасних інтеграційних процесів агропромисловий комплекс набуває дедалі більшого значення.

За період становлення української держави в економічній аграрній системі відбулося чимало змін, пов'язаних з реформою землі та формуванням ринкових відносин на селі. Результатом ринкових перетворень в аграрному секторі стала ліквідація державної монополії на землю, запровадження приватної власності на сільськогосподарські землі, реформа сільськогосподарських підприємств з подальшим формуванням ринково-орієнтованих економічних структур. Таким чином, країна створила передумови для запровадження ринкового обігу та формування ринку сільськогосподарських земель. Однак проблеми, пов'язані з організацією та функціонуванням ринку землі в Україні, досі не вирішені. Тим часом затримка процесу розподілу землі, обмеження підприємницької ініціативи селян у господарствах, дезорганізація сільськогосподарських підприємств та відсутність альтернативних до колективних сільськогосподарських підприємств

типів економічних структур призвели до зменшення валової продукції сільського господарства [37].

Загалом за 1995-2018рр. валова продукція сільського господарства зростає на 72,3% (з 183,9 млрд. грн. до 256,3 млрд. грн.), у тому числі рослинництво зросло на 77,7%, а виробництво тваринництва зменшилось на 5,3% (рис. 2.1).

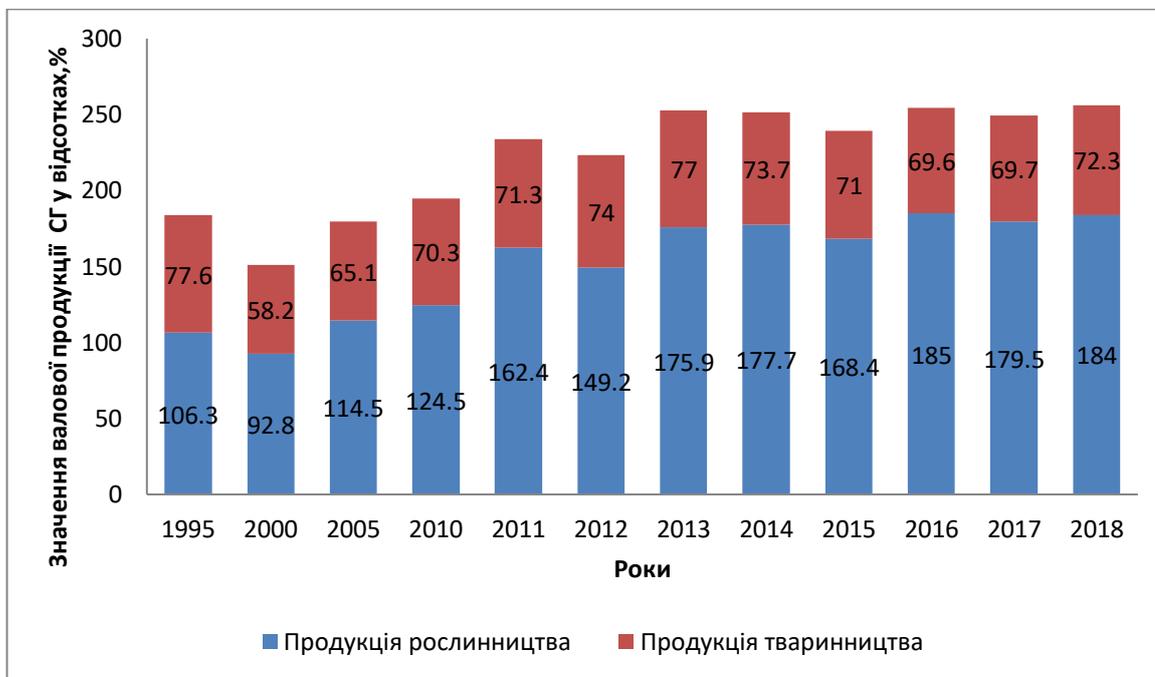

Рисунок 2.1 – Динаміка валової продукції сільського господарства в Україні за 1990-2018 рр.

Слід зазначити, що рівень розвитку сільського господарства в регіонах України дуже неоднорідний. У 2018 році найнижчий показник валової продукції сільського господарства спостерігається в Закарпатській області (332,5 млн. грн.), Найвищий - у Вінницькій (12 954,9 млн. грн.), Що майже в 39 разів більше.

Агропромисловий комплекс України має значний потенціал та великі можливості для зростання. Україна має сприятливий клімат для великого сільського господарства, багаті сільськогосподарські ґрунти та доступ до рясних земельних та водних ресурсів [56]. Чорнозем – ґрунт, що містить дуже високий відсоток гумусу (від 3% до 15%) фосфорних кислот, фосфору та аміаку, який займає 41% загальної площі України і навіть більше, ніж її площа сільськогосподарських угідь (54%), рілля (58%). У світі чорноземних поясів лише

два: один простягається від північного сходу України до Росії, а другий – до канадських прерій.

Аналіз тенденцій розвитку сільського господарства дає можливість визначити проблеми даної галузі, зокрема:

- збільшення посівних площ під вирощування сільськогосподарських культур, що виснажують ґрунт;
- відсутність інноваційних підходів до обробітку ґрунту та вирощування сільськогосподарських культур;
- концентрація виробництва плодоовочевої продукції в домашніх господарствах, які не мають відповідних сховищ для її зберігання;
- відсутність інфраструктури для реалізації такої продукції через плодоовочеві склади;
- загальне скорочення виробництва продукції тваринництва;
- зменшення частки виробництва високоякісної яловичини та свинини, заміна її більш дешевим та менш енергоємним м'ясом птиці, переважно технологією інтенсивного вирощування курятини;
- низька конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках, невідповідність міжнародним стандартам якості;
- низька ефективність діяльності підприємств;
- зношена і примітивна технологічна база.

Ці тенденції та проблеми сільськогосподарського виробництва свідчать про неререформований аграрний сектор України, відсутність цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на забезпечення стабільності власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростаючої присутності України на світових продовольчих ринках.

Фактори, що стримують розвиток сільськогосподарського виробництва, представлені на рисунку 2.2.

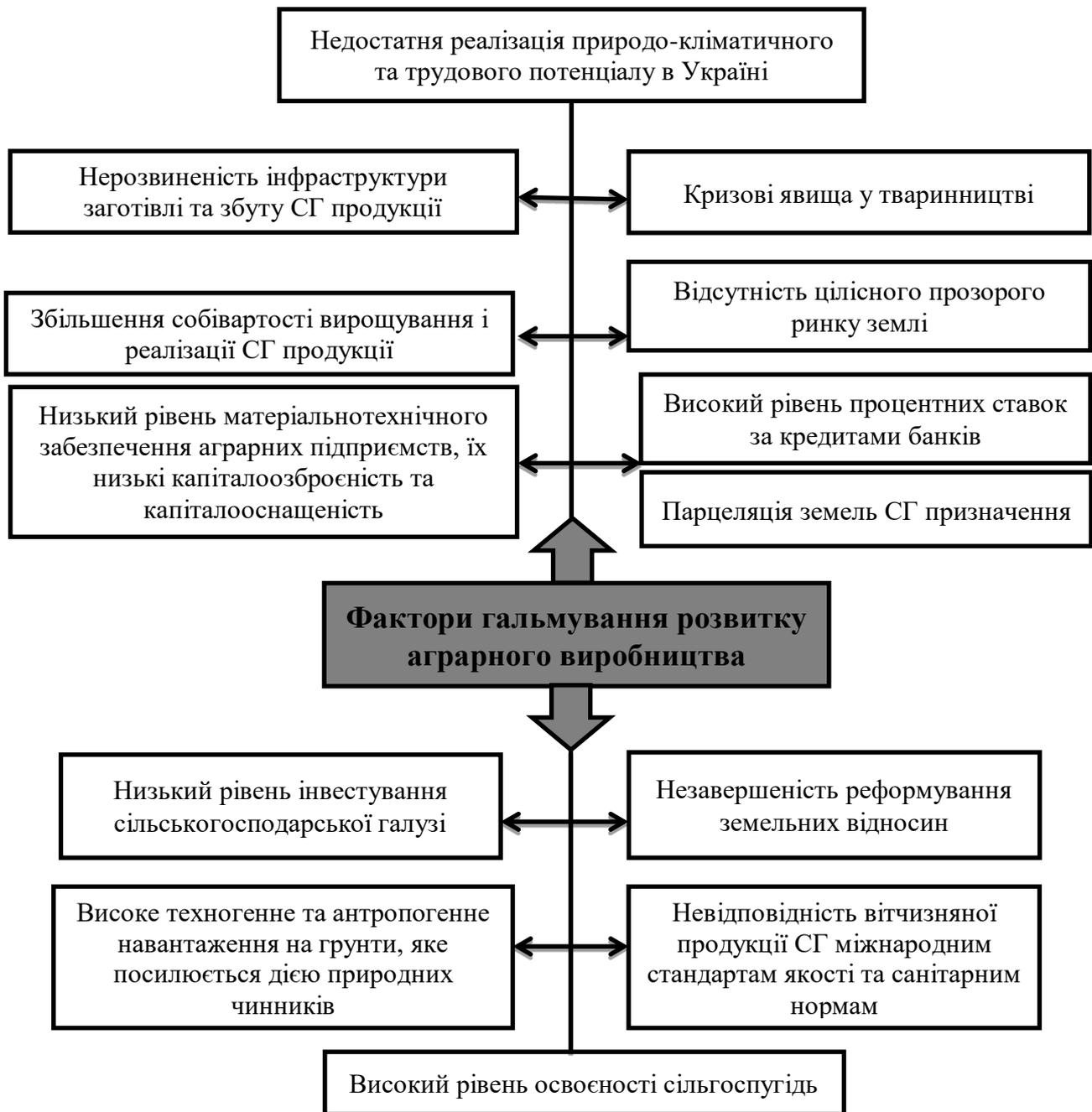

Рисунок 2.2 – Фактори гальмування розвитку аграрного виробництва

Основними перспективами реформування галузі є:

1. Впровадження ринку землі є найважливішою частиною та зобов'язанням України згідно з Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ. Реформа ринку землі необхідна для забезпечення необмеженого обігу сільськогосподарських земель.

2. Повна інвентаризація та реєстр із повною та достовірною інформацією мають вирішальне значення для функціонування ринку сільськогосподарських земель, включаючи запобігання шахрайству.

3. Ліквідація «тіньового» ринку зерна. Сучасна ситуація вимагає підвищення прозорості та моніторингу Державної фіскальної служби та прийняття змін до Податкового кодексу України. Транснаціональні компанії, що працюють в Україні, пропонують:

а) запровадити спеціальний механізм оподаткування ПДВ на такі стратегічні продукти, як зерно та олія;

б) передбачити обов'язкову попередню реєстрацію суб'єкта господарювання - платника ПДВ, який планує реалізувати значні обсяги такої продукції протягом найближчих 30 днів.

4. Поліпшення логістики. Основними транспортними сполученнями в межах України є залізничні та автомобільні дороги. Річковий транспорт є менш популярним видом транспорту, але зберігає величезний потенціал. У 2018 році в межах України було перевезено майже 70 мільйонів тонн сільськогосподарських товарів.

Через 13 сучасних морських портів Україна може щороку перевозити понад 40 мільйонів тонн зерна та олійних культур. Понад 60% перевезень зосереджено в Одеській області (Одеса, Іллічівськ та порти Півдня).

Розробка нової методології портових зборів, разом з лібералізацією інших портових послуг, запровадження прозорих державних інвестицій в інфраструктуру морських портів та стійкість приватних інвестицій, суттєво підвищить конкурентоспроможність аграрної логістики в Україні.

5. Приватизація державних компаній та майна в аграрному секторі суттєво посилить конкуренцію та залучить нові інвестиції.

6. Поняття державних зрошувальних систем. В останні роки спостерігається тенденція до високих літніх температур у південних регіонах країни, що призводить до зниження врожайності. Для збільшення врожайності в цих умовах потрібні значні інвестиції в зрошувальні системи.

Щоб реалізувати весь потенціал продуктивності в Україні в найближчі роки необхідно інвестувати 2-4 мільярди доларів. Це потенційно дозволить отримати на 20 мільйонів тонн зерна на рік більше.

7. Розширення асортименту експорту сільськогосподарської продукції. Зокрема, в країнах Азії існує потреба у розширенні переліку конкретних продуктів (горох, пшениця та ріпак), які можуть продаватись на ці ринки українськими виробниками.

8. Вирішення старих проблем щодо відшкодування ПДВ. Майже всі українські фермери визнають значне вдосконалення існуючого механізму відшкодування ПДВ. Однак деякі з них не можуть повернути "старі суми" ПДВ, задекларовані до 1 січня 2016 року.

9. Розвиток органічного виробництва.

10. Розвиток інновацій.

Агропромисловий виробничий сектор України має величезний потенціал та передумови для подальшого зростання. Вирішення проблем галузі дасть змогу вивести рівень агропромислового комплексу на найвищі позиції у світі. Підхід до вирішення проблем повинен бути комплексним як на рівні держави, так і на рівні виробників сільськогосподарської продукції. Агропромислове виробництво, як одна з основних складових економіки України, постійно забезпечує 15-20% ВВП на рік, тому розвиток аграрного сектору є значним стимулом для зростання національної економіки в цілому та засобом вирішення різноманітних соціально-економічних та глобальних викликів.

2.2. Організаційно-правові основи функціонування ТОВ «Агрофірма «імені Довженка»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «імені Довженка» – сільськогосподарське підприємство, що діє на основі статуту. Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «імені Довженка», створено з ціллю

здійснення господарської, фінансово-інвестиційної, комерційної та іншої діяльності з метою отримання прибутку.

Статут регулює діяльність Товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «імені Довженка» згідно законодавства України. Товариство створено на засадах угоди між учасниками шляхом об'єднання їх майна в результаті реорганізації приватного сільськогосподарського підприємства ім. Довженка та є його правонаступником.

Місцезнаходження Товариства: 38030, Полтавська область, Шишацький район, с. Яреськи, вул. Козацький шлях, 29.

Товариство здійснює самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою одержання прибутку, наступного його підрозділу між учасниками та досягнення економічних і соціальних результатів.

Предмет (вид) економічної діяльності підприємства:

- вирощування однорічних і дворічних культур;
- вирощування багаторічних культур;
- відтворення рослин;
- тваринництво;
- змішане сільське господарство;
- вантажний автомобільний транспорт;
- допоміжна діяльність у сільському господарстві та після урожайна діяльність.

Товариство з моменту його державної реєстрації є юридичною особою приватного права. Товариство може займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України та відповідає меті створення Товариства.

Юридична особа: Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма імені Довженка». Товариство є правонаступником всіх сукупних прав і зобов'язань приєднаних ТОВ «Агрофірма «Гоголево», ТОВ «Агрофірма «Шишацька», СТОВ «Орданівка», ТОВ «Агрофірма «Золота Гора», ТОВ «Балясне», СТОВ «ім. Шевченка», ТОВ «Агро–Маяк».

Дата проведення державної реєстрації: 30 травня 2005 року.

Податковий статус: платник єдиного податку четвертої групи – сільськогосподарські товаровиробники.

Організаційна структура управління ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» представлено на рисунку 2.3.

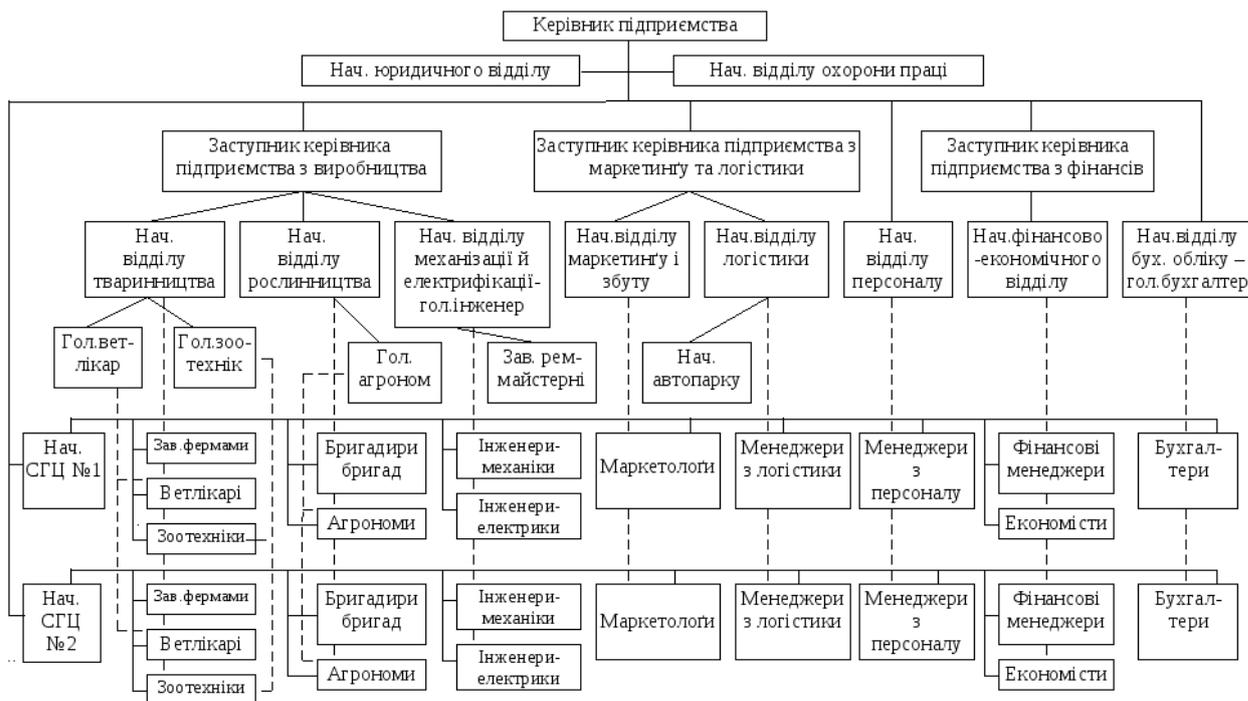

Рисунок 2.3 – Організаційна структура управління ТОВ

«Агрофірма ім. Довженка»

Підприємство очолює генеральний директор, який визначає, формулює, планує, здійснює та координує всі види діяльності підприємства; визначає напрямки розвитку підприємства у формуванні ціноутворення, кредитно-банківської, податкової та страхової політики, соціальної та зовнішньоекономічної діяльності; організовує роботу та ефективну взаємодію виробничих підрозділів, цехів та інших структурних підрозділів підприємства, спрямовує їх діяльність на досягнення високих темпів розвитку та вдосконалення виробництва та продукції; спрямовує діяльність персоналу на досягнення високих економічних та фінансових результатів; забезпечує виконання підприємством програми оновлення продукції, планів капітального будівництва, відповідальності перед державним бюджетом,

постачальниками, замовниками та банками; організовує виробничо-господарську діяльність підприємства на основі використання методів обґрунтованого планування, нормативних матеріалів, фінансових та трудових витрат, широкого поширення передового досвіду; вживає заходів щодо забезпечення підприємства кваліфікованим персоналом, найкращого використання безпечних та сприятливих умов праці, дотримання вимог екологічного законодавства тощо.

Заступники генерального директора мають право підписувати низку документів; організувати роботу та ефективну взаємодію всіх структурних підрозділів, цехів та виробничих підрозділів, підвищує прибутковість фірми; вирішувати питання, пов'язані з фінансово-господарською та виробничо-господарською діяльністю фірми; доручати проведення певної діяльності іншим посадовим особам - керівникам виробничих підрозділів та філій підприємств, а також функціональних та виробничих підрозділів; контролювати роботу всіх структурних підрозділів фірми; організувати поточну організаційно-виконавчу роботу всієї фірми; забезпечити виконання фірмою всіх зобов'язань перед постачальниками, замовниками та кредиторами, включаючи банківські установи, а також ділових та трудових договорів; затверджувати штатний розклад компанії, встановлювати заробітну плату та надбавки щокварталу або за потребою; контролювати своєчасність складання звітності про результати господарської звітності за результатами господарської діяльності у встановленому порядку та строки розгляду директором тощо.

До посадових обов'язків бухгалтера належать: ведення бухгалтерії на підприємстві; участь у розробці та подальшій діяльності, спрямованій безпосередньо на раціональне та правильне використання ресурсів; прийом та контроль первинної документації; відображення на рахунках операцій, пов'язаних з постійним рухом грошових коштів та основних засобів, ТМЦ; обчислення та подальше перерахування податків та інших зборів до місцевого та федерального бюджетів, різні платежі до банківських установ, страхові внески до позабюджетних державних фондів, фонд оплати праці тощо; надання інвесторам, кредиторам, менеджерам, аудиторам достовірних фінансових звітів; участь в економічному

аналізі фінансово-господарської діяльності організації; формування, накопичення та ведення бази даних про бухгалтерський облік організації; виконання певних вказівок керівника тощо.

До посадових обов'язків працівників фінансово-економічного відділу належать: складання фінансової та бюджетної звітності на основі даних бухгалтерського обліку, а також державної статистичної, податкової та іншої звітності (декларацій) у встановленому законодавством порядку; своєчасне та повне перерахування податків та зборів (обов'язкових платежів) до відповідних бюджетів; аналіз даних бухгалтерського обліку та звітності, включаючи консолідовану звітність про причини зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, розробка та реалізація заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості та погашення кредиторської заборгованості, організація та проведення її списання відповідно до законодавства; зберігання, виконання та передача в архів оброблених первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, які є основою для відображення в бухгалтерському обліку операцій та звітності, а також звітності; розробка та реалізація заходів щодо дотримання та підвищення рівня фінансово-бюджетної дисципліни своїх працівників; здійснення заходів щодо усунення порушень та недоліків, виявлених під час контрольних заходів, що проводяться державними органами та аудитом, уповноваженими здійснювати контроль за дотриманням законодавства тощо.

Посадові обов'язки працівників відділу маркетингу та збуту включають: визначення предмета дослідження та розробку робочих планів та програм для окремих етапів дослідження; оцінка сильних і слабких сторін конкурентів; вивчення загальної ситуації галузі з точки зору перспектив її розвитку; аналіз системи збуту продукції з метою виявлення можливостей та ефективності збуту за альтернативними каналами; прогноз економічної ситуації або країни регіону, що може вплинути на умови продажу на цьому ринку; всебічний аналіз підприємства, розробка пропозицій та заходів щодо розвитку прогресивних форм спілкування, науково-технічного співробітництва з партнерами; складання бізнес-планів щодо відкриття нових, переміщення та закриття діючих торгових точок у регіоні;

планування розвитку нових сегментів ринку; проаналізувати ефективність товарної політики в регіоні тощо.

Посадові обов'язки працівників відділу кадрів (відділу кадрів): забезпечення підприємства працівниками необхідних професій, спеціальностей та кваліфікації відповідно до рівня та профілю їх підготовки та ділових якостей; розробка перспективних та річних планів кадрового забезпечення підприємства з урахуванням перспектив його розвитку, змін структури робітників у зв'язку з впровадженням нової техніки та технології, механізацією та автоматизацією виробничих процесів, а також запуском виробничих об'єктів; прогнозування та визначення потреби в кадрах на основі планів економічного та соціального розвитку підприємства; вирішення питання найму, звільнення, переведення працівників, контролю за їх розміщенням та правильним використанням у підрозділах підприємства; систематичне вивчення ділових якостей та інших індивідуальних особливостей працівників підприємства з метою відбору персоналу на заміщення посад, що входять до номенклатури керівника підприємства та створення резерву; організація підвищення кваліфікації працівників, зарахованих до резерву, підготовка до роботи на керівних посадах; атестація, розробка заходів щодо реалізації рекомендацій атестаційних комісій, визначення кола працівників, що підлягають регулярній та повторній атестації, забезпечення підготовки необхідних документів; вжиття заходів щодо вдосконалення форм і методів роботи з персоналом; організація фонду оплати праці, складання та виконання графіків відпусток, контроль за станом трудової дисципліни у підрозділах підприємства та дотриманням внутрішнього трудового розпорядку, розробка заходів щодо вдосконалення трудової дисципліни, зменшення витрат на оплату праці, контроль за їх виконанням тощо.

На працівників відділу логістики покладено такі обов'язки: розробка маршруту доставки; управління транспортними засобами, що перебувають у розпорядженні підприємства; формування пакету документів для завантаження; перевірка документів, повернутих з маршруту; контроль за рухом транспорту; перевірка відповідності продукції в поворотній упаковці тощо.

Посадові обов'язки працівників відділу механізації та електрифікації: забезпечення постійного підвищення рівня технічної підготовки виробництва, його ефективності; розробка довгострокових планів розвитку підприємства, реконструкції та модернізації, заходів щодо запобігання шкідливим наслідкам виробництва; забезпечення своєчасної підготовки технічної документації (креслень, технічних умов, технологічних карт); забезпечення безперебійної та технічно правильної роботи та надійної роботи обладнання; розробка планів (графіків) перевірок, випробувань та профілактичних ремонтів обладнання відповідно до положень системи планово-попереджувальних ремонтів, затвердження цих планів та контроль за їх виконанням; розробка нормативних матеріалів для ремонту обладнання, витрат на матеріали для ремонту та обслуговування, підготовка кошторисів на ремонт тощо.

Виробнича структура ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» представлена на рисунку 2.4.

На відміну від організаційної, виробнича структура підприємства є формою організації виробничого процесу, вона виражається у розмірах підприємства, кількості та складності цехів та служб, їх плануванні, а також у кількості планування виробничих дільниць та роботи в магазинах.

Виробничі підрозділи т ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» знаходиться за межами свого місцезнаходження і створено для диференціації господарської діяльності Товариства, що дозволяє більш ефективно керувати Компанією, полегшує процес контролю за виконанням завдань, розширює права робочої сили.

Виробничі підрозділи не є окремими юридичними особами, не мають власного ідентифікаційного коду, але використовують ідентифікаційний код компанії, мають власну печатку та не підлягають державній реєстрації (пункт 4 статті 4 Закону України «Про реєстрацію юридичної особи Суб'єкти та фізичні особи – підприємці»).

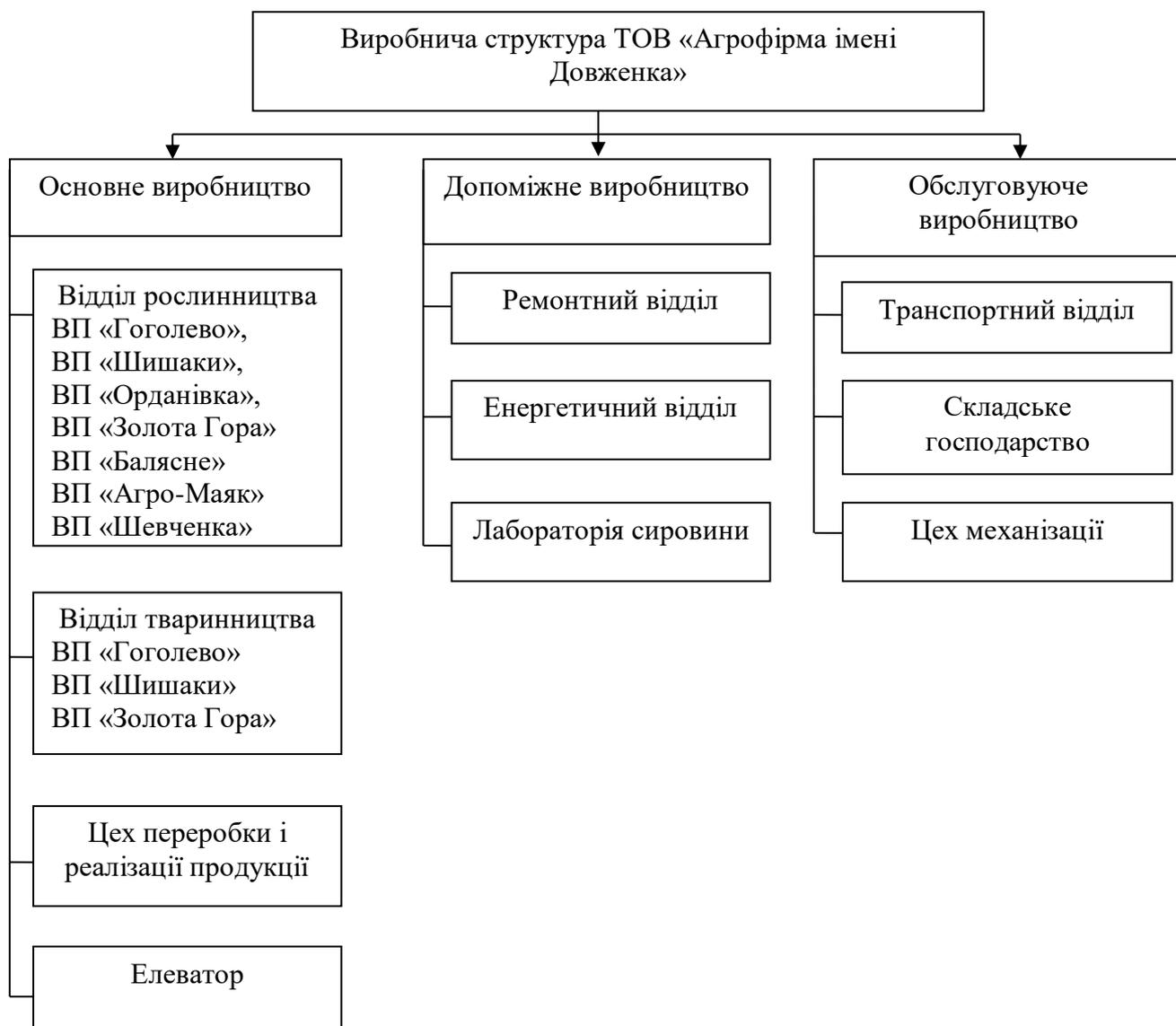

Рисунок 2.4 – Виробнича структура ТОВ «Агрофірма «імені Довженка»

Директори структурних підрозділів мають обмежене право підпису угод, пов'язаних з господарською діяльністю, діють та керуються Положенням про виробничий підрозділ та установчими документами ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка». Виробничі підрозділи не зареєстровані як окремі платники ПДВ та податку на прибуток.

2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»

Основним видом економічної діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» є вирощування однорічних і дворічних культур та тваринництво. У таблиці 2.1 наведені дані про обсяги виробництва продукції за 2017-2019 роки.

Таблиця 2.1 – Аналіз обсягу реалізованої продукції ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Вид економічної діяльності	Обсяг продукції						Відхилення			
	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2019 до 2017		2019 до 2018	
	тис. грн.	Питома вага, %	тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	У сумі	У стр-рі	У сумі	У стр-рі
Усього по підприємству	1719833	100	1732862	100	1791554	100	71720	100	58691	0
Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	289860,6	16,8	1057307,6	61,0	1083375,0	60,5	793514,4	43,6	26067,4	-0,5
Розведення великої рогатої худоби молочної породи	343964,8	20,0	430606,7	24,8	441961,7	24,7	97996,9	4,7	11355,0	-0,2
Виробництво цукру	994618,2	57,8	172,2	-	44615,2	2,4	-950003	-55,3	44443,0	2,5
Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах	6897,1	0,4	33571,8	1,9	35684,3	2,0	28787,2	1,6	2112,5	0,1
Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	57495,4	3,3	182809,5	10,5	155314,6	8,6	97819,2	5,3	-27494,9	-1,9
Допоміжна діяльність у рослинництві	26002,3	1,5	28196,8	1,6	30391,3	1,7	4389,0	0,2	2194,5	0,1
Інші види послуг	995,2	0,2	197,6	0,2	212,2	-0,1	-4,5	0,0	-	-

Дані таблиці 2.1 ми свідчать, що обсяг продукції на підприємстві ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» у 2019 році зріс на суму 71720 тис.грн., у порівнянні з 2017 роком, та на 58691,8 тис.грн. у порівнянні з 2018 роком. Реалізація зернових культур у 2018 році складала 1057307,6 тис.грн., що на 76447 тис.грн., менше ніж у 2017 році, а у 2019 їх вартість реалізації зросла до 1083375,1 тис.грн., що на 7935143,4 тис.грн. більше, ніж у 2017 році.

Розведення ВРХ молочних порід у 2019 році дорівнювало сумі 441961,7 тис.грн., що на 97996,9 тис.грн. більше, ніж у 2017 році, та на 11355 тис.грн. більше, ніж у 2018 році.

Обсяг реалізації виробленого цукру у 2017 році було здійснено на суму 994618,2 тис.грн., у 2018 році він зменшився до 172,2 тис. грн., а у 2019 році реалізація цукру дорівнювала 44615,2 тис грн., що на -950003 тис.грн. менше, ніж у 2017 та на 44443 тис.грн. більше, ніж у 2018 році.

Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин у 2019 році складала суму у розмірі 155314,6 тис.грн., що на 97819,2 тис.грн. більше, ніж у 2017 та на -27494,9 менше, ніж 2018 року.

Структуру реалізованого обсягу продукції за 2019 рік представлено на рисунку 2.5.

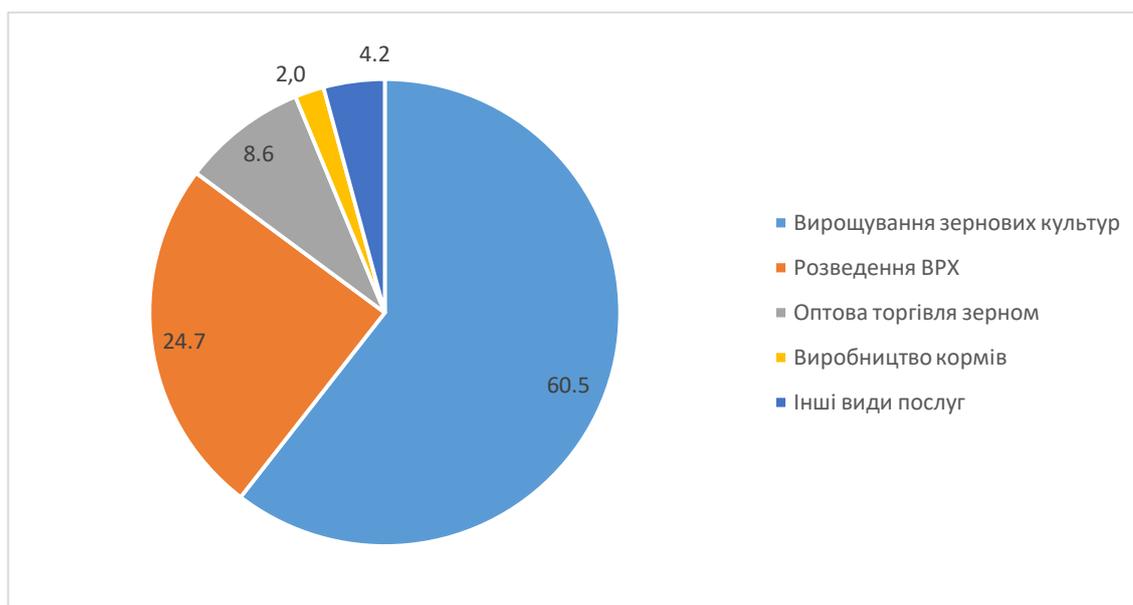

Рисунок 2.5 – Структура реалізованої продукції ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2019 рік

Найбільшу питому вагу у 2019 році (60,5%) складає вирощування зернових культур, розведення великої рогатої худоби молочних порід становить 24,7%, а такі види продукції як виробництво м'яса, олії, тваринних жирів, продуктів борошно-круп'яної промисловості та ін. займають незначну частину структури.

На основі статистичної звітності у таблиці 2.2 представлені основні види продукції, обсяги їх виробництва в ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» у натуральних та вартісних вимірниках за 2017-2019 роки.

Аналіз даних таблиці 2.2 свідчить про тенденцію зменшення обсягу виготовленої продукції рослинництва у натуральних і вартісних вимірниках у 2019 році порівняно з 2018 роком, а саме, розмір виробництва зменшився на 587849 ц, і став дорівнювати 5823212 ц, але це на 1735004 ц більше, ніж у 2017 році.

Таблиця 2.2 – Аналіз обсягу виготовленої продукції рослинництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Види економічної діяльності	Обсяг виготовленої продукції						Абсолютне відхилення (ц)	
	2017		2018		2019		2019 до 2017	2019 до 2018
	Обсяг продукції, ц	Виробнича собівартість, тис. грн	Обсяг продукції, ц	Виробнича собівартість, тис. грн	Обсяг продукції, ц	Виробнича собівартість, тис. грн		
Пшениця озима	490353	145735	566767	166824	474929	136347	-15424	-91838
Кукурудза на зерно	287134	133316	1056957	246995	753177	218679	466043	-303780
Ячмінь ярий	54929	19514	31400	9553	51030	16265	-3899	19630
Соняшник	114219	82386	191999	109747	144421	93075	30202	-47578
Соя	69188	81605	114201	66364	123255	79493	54067	9054
Цукрові буряки	3659373	215836	4446565	257774	4276327	276918	616954	-170238
Гречка	861	3013	3172	3512	73	-	-788	-3099
Всього	4676057	681406	6411061	860769	5823212	820776	1147155	-587849

У 2019 році відбулися такі зміни: обсяг пшениці озимої зменшився на -91838 ц у порівнянні з 2018 роком; обсяг кукурудзи на зерно становить 753177 ц, що на 466043ц більше, ніж у 2017 році; обсяг соняшника за досліджуваний період збільшився на 30202 ц; також збільшився обсяг цукрових буряків на 616954 ц.

Структура продукції рослинництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Структура продукції рослинництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Види економічної діяльності	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %
Пшениця озима	490353	10,5	566767	8,8	474929	8,2
Кукурудза на зерно	287134	6,1	1056957	16,5	753177	12,9
Ячмінь ярий	54929	1,2	31400	0,5	51030	0,9
Соняшник	114219	2,4	191999	3,0	144421	2,5
Соя	69188	1,5	114201	1,8	123255	2,1
Цукрові буряки	3659373	78,3	4446565	69,4	4276327	73,4
Гречка	861	0,0	3172	0,0	73	0,0
Всього	4676057	100	6411061	100	5823212	100

Аналіз даних таблиці 2.3 дозволяє стверджувати, що найбільшу частину у структурі у 2017 році займають цукрові буряки у розмірі 78,3%. У 2018 році та 2019 році цукрові буряки складають 69,4% та 73,4%, що безпосередньо також займає найбільш вигідні позиції у порівнянні з іншими видами продукції.

Для наглядності на рисунку 2.6 представлено графічно питому вагу кожного з виду економічної діяльності за 2019 рік.

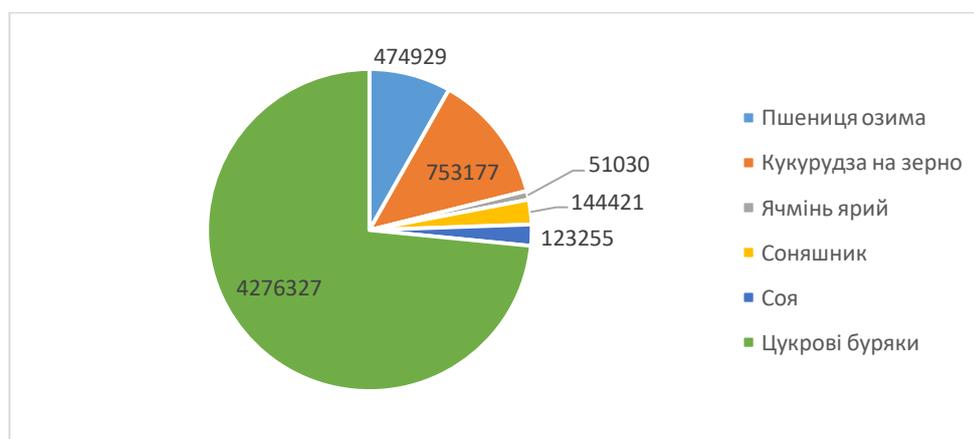

Рисунок 2.6 – Структура продукції (рослинництва) ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2019 рік

Проаналізуємо обсяг виготовленої продукції тваринництва за 2017-2019 роки (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Обсяг виготовленої продукції тваринництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Види економічної діяльності	Обсяг виготовленої продукції						Абсолютне відхилення	
	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2019 до 2017	2019 до 2018
	Обсяг продукції, Ц	Виробнича собівартість, тис.грн	Обсяг продукції, Ц	Виробнича собівартість, тис.грн	Обсяг продукції, Ц	Виробнича собівартість, тис.грн		
ВРХ	21055	79313,8	21055	88146	-	95030,2	-21055	-21055
Молоко	532282	295717,9	485970	338498	403849	296488	-128433	-82121
Мед	1428	50	6295	237,6	5029	239	3601	-1266
Всього	554765	375081,7	513320	426882	408878	391757	-145887	-104442

Аналізуючи дані таблиці 2.4 ми бачимо, що продукція тваринництва зазнала тенденції зменшення. Зменшився обсяг молока у 2019 році на 128433 ц у порівнянні з 2017 роком та на -82121 ц у порівнянні з 2018 роком, що й зіграло велику роль для зменшення продукції тваринництва в загальному. Кількість меду у 2019 році становить 239 ц, що на 3601 ц більше, ніж у 2017 році, та на - 1266 ц менше, ніж 2018 року.

Структура продукції тваринництва представлена у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Структура продукції тваринництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Види економічної діяльності	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %	Обсяг продукції, ц	Питома вага, %
ВРХ	21055	3,8	21055	4,1		0,0
Молоко	532282	95,9	485970	94,7	403849	98,8
Мед	1428	0,3	6295	1,2	5029	1,2
Всього	554765	100	513320	100	408878	100

Найбільшу питому вагу за досліджуваний період займає молоко у розмірі більше дев'яноста відсотків протягом 2017-2019 рр.

Основні фінансово-економічні показники наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «Агрофірма» ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2017	2018	2019	2019/2017 рр.		2019/2018 рр.	
						Абсолютне відхил.	Темп приросту, %	Абсолютне відхил.	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА									
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	2215250	2787944	3800425	1585175	71,6	1012481	36,3
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	1699993	2156576	2503908	803915	47,3	347332	16,1
1.3	Основні засоби:								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	517248	840476	915523	398275	77,0	75047	8,9
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	218833	36403	165745	-53088	-24,3	129342	355,3
1.3.3	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	473924	678862	989740	515816,5	108,8	310878	45,8
1.4	Нематеріальні активи:								
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	14586	18299	24457	9871	67,7	6158	33,7
1.4.2	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	676	1100	1839	1163	172,0	739	67,2
1.4.3	середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	12978,5	16442,5	21378	8399,5	64,7	4935,5	30,0
1.5	Оборотні активи:								
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	1929479	1850859	1721856	-207623	-10,8	-129003	-7,0

1.5.2	дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	1141703	1007983	1106661	-35042	-3,1	98678	9,8
-------	--	--------------	---------	---------	---------	--------	------	-------	-----

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	737901	810072	569490	- 168411	-22,8	-240582	-29,7
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кін. року	тис. грн.	6295	2513	45607	39312	624,5	43094	1714,8
1.5.5	середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	1742096	1890169	1776342	34246	2,0	- 113827	-6,0
1.6	Середньооблікова чисельність:								
1.6.1	Середньооблікова чисельність працівників	чол.	2250	1674	1617	-633	-28,1	-57	-3,4
1.6.2	Середньооблікова чисельність робітників	чол.	1905	1425	1142	-763	-40,1	-283	-19,9
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ									
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	2137445	1732862	1791554	- 345891	-16,2	58692	3,4
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	2137445	1732862	1791554	- 345891	-16,2	58692	3,4
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	2137445	1732862	1791554	- 345891	-16,2	58692	3,4
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	1421080	1292034	1665849	244769	17,2	373815	28,9
2.5	Валовий прибуток	тис. грн.	716365	440828	125705	-590660	-82,5	-315123	-71,5
2.6	Прибуток від операційної діяльності	тис. грн.	403428	119629	147132	-256296	-63,5	27503	23,0
2.7	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	361110	40855	54361	-306749	-84,9	13506	33,1
2.8	Чистий прибуток	тис. грн.	361110	40855	54361	-306749	-84,9	13506	33,1
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	120260	125840	130119	9858,56	8,2	4278,56	3,4

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.10	Фонд робочого часу	люд-годи ни	1876530	1896837	1961329, 46	84799, 458	4,5	64492, 458	3,4
3.	Показники ефективності використання ресурсів								
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	949,98	1035,16	1107,89	157,92	16,6	72,73	7,0
3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	1122,02	1216,04	1568,77	446,75	39,8	352,73	29,0
3.3	Рівень оплати праці за 1 людину-годину	тис. грн. / людину-год	0,064	0,066	0,066	0,00	3,5	0,00	0,0
3.4	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	4,454	6,264	6,705	2,25	50,5	0,44	7,0
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,42	0,04	0,18	-0,24	-	0,14	-
3.6	Коефіцієнт оновлення основних засобів		0,257	0,180	0,049	-0,21	-	-0,13	-
3.7	Коефіцієнт вибуття основних засобів		0,108	0,681	0,182	0,07	-	-0,50	-
3.8	Фондовіддача	грн./грн.	4,51	2,55	1,81	-2,70	-59,9	-0,74	-29,1
3.9	Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./чол.	210,63	405,53	612,05	401,42	190,6	206,52	50,9
3.10	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	1,23	0,92	1,01	-0,22	-	0,09	-
3.11	Середній період обороту ОЗ	дні	293	393	357	63,53	21,7	-35,74	-9,1
3.12	К _{об.} Активів	Гр./гр.	0,96	0,62	0,47	-0,49	-	-0,15	-

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.13	Кофіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	5,72	2,97	2,66	-3,06	-53,5	-0,31	-10,3
3.14	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	63	121	135	72,34	115,0	13,94	11,5
3.15	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	2,81	2,46	2,78	-0,03	-	0,32	-
3.16	Середній період зберігання запасів	дні	128	147	129	1,34	1,0	-17,06	-11,6
3.17	Тривалість операційного циклу	дні	191	268	265	73,68	38,6	-3,13	-1,2
4	Показники рентабельності								
4.1	Рентабельність продажу	%	16,89	2,36	3,03	-13,86	-	0,68	-
4.2	Рентабельність активів	%	16,30	1,47	1,43	-14,87	-	-0,04	-
4.3	Рентабельність власного капіталу	%	21,24	1,89	2,17	-19,07	-	0,28	-

Розглянемо детальніше динаміку деяких показників за досліджуваний період.

Середня вартість капіталу у 2019 році зазнала позитивних змін. А саме середня вартість сукупного капіталу у 2019 році становить 3800425 тис.грн., що на 1585175 тис.грн., або на 71,6% більше, ніж у 2017 році. Середня вартість власного капіталу у 2019 році дорівнює 2503908 тис.грн., що на 803915 тис.грн., або на 47,3% більше, ніж у 2017 році та на 16,1% більше, ніж в 2018 році. Динаміка капіталу підприємства представлена на рисунку 2.7.

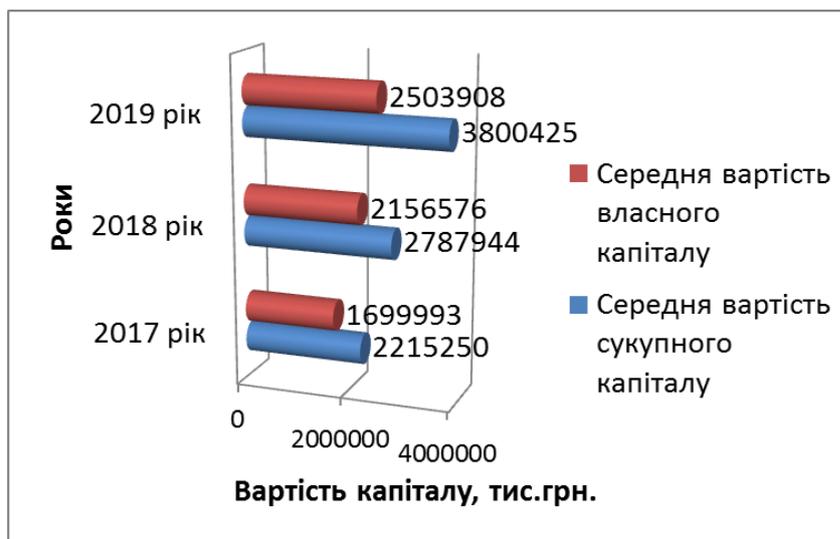

Рисунок 2.7 – Динаміка вартості сукупного та власного капіталу ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Середньорічна вартість основних засобів у 2017 році складала 473923,5 тис.грн., у 2018 році їх вартість зросла на 204938 тис. грн., після чого вона стала дорівнювати сумі у розмірі 678862 тис.грн. У 2019 році середньорічна вартість ОЗ зберегла тенденцію збільшення, а саме їх вартість підвищилася на 108,8% у порівнянні з 2017 роком, і становила 989740 тис.грн. (рисунок 2.8).

Рисунок 2.8 – Динаміка середньорічної вартості основних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Середньорічна вартість нематеріальних активів у 2019 році складає 21378 тис.грн., що на 8399,5 тис.грн. більше, ніж у 2017 році, та на 4935,5 тис.грн.,

більше за 2018 рік. Темп приросту у 2019 році відносно 2017 року становить 64,7%, тобто вартість нематеріальних активів у 2019 році збільшилась більше ніж на половину.

Рисунок 2.9 – Динаміка середньорічної вартості нематеріальних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Вартість оборотних активів на кінець 2017 року складала 1929479 тис.грн., у 2018 році вона зменшилася на 4,1%, тобто на -78620 тис.грн., а у 2019 році на -207623 тис.грн. або на 10,8% порівняно з 2017 роком. На це явище вплинуло зменшення у 2019 році дебіторської заборгованості та запасів на кінець року.

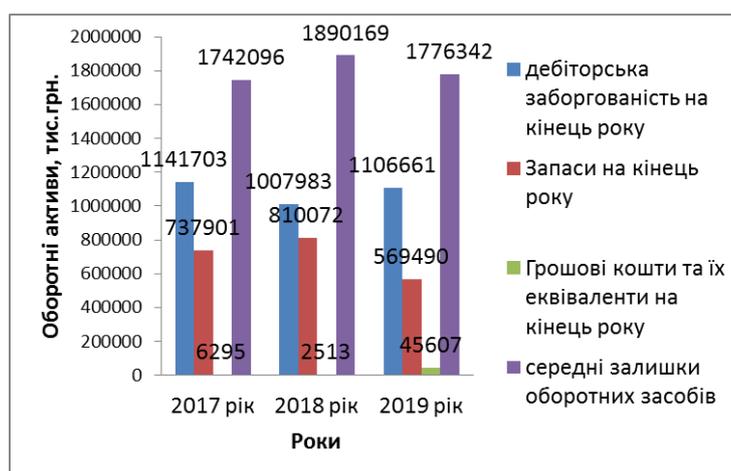

Рисунок 2.10 – Динаміка вартості оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

На підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 році відбулося зменшення кількості працівників у порівнянні з 2017 роком на -633 чол., з 2018 роком на 57 чол. В загальному за досліджуваний період середньооблікова

чисельність працівників зменшилась на 28,1%. Динаміка середньооблікової чисельності працівників та робітників ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки представлена на рисунку 2.11.

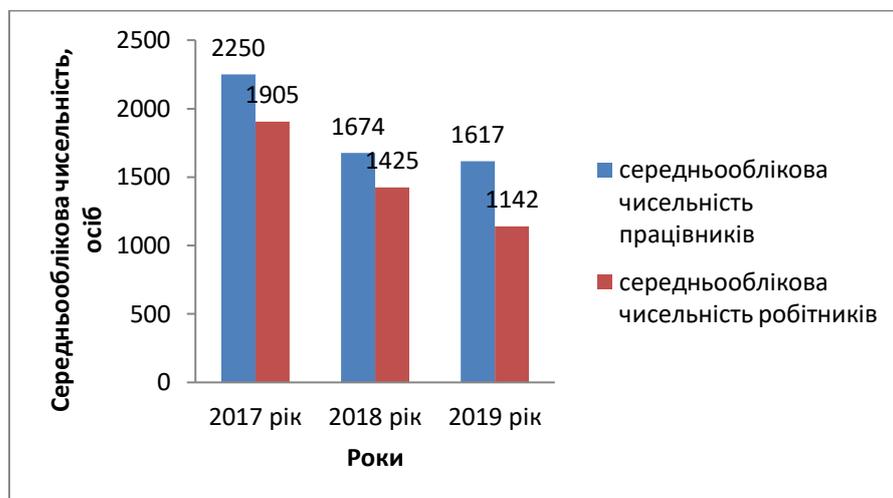

Рисунок 2.11 – Динаміка середньооблікової чисельності працівників та робітників ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Динаміка прибутку ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки наведена на рисунку 2.12.

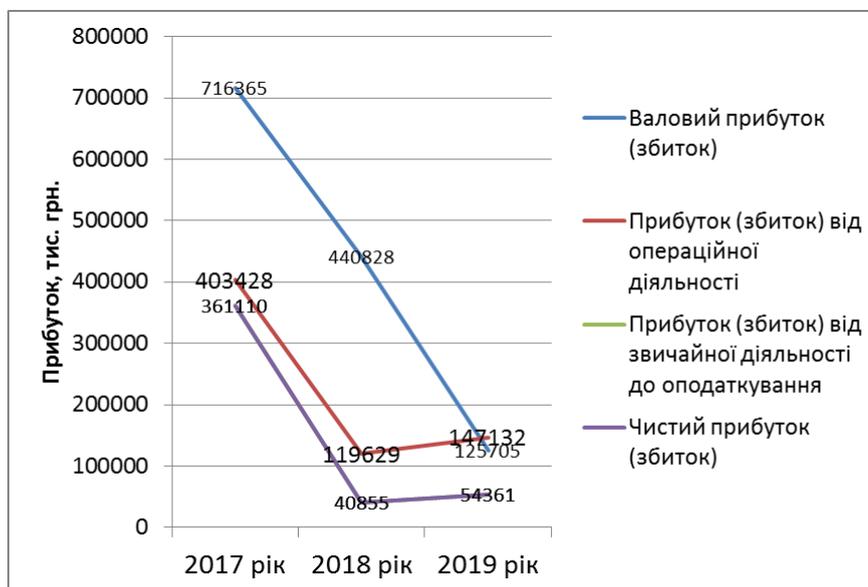

Рисунок 2.12 – Динаміка прибутку ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Аналізуючи дані ми бачимо негативну тенденцію падіння прибутку у 2018 році, незважаючи на його незначне збільшення у 2019 році. Отже, чистий прибуток у 2019 році становить 54361 тис.грн., що на - 306749 тис.грн. менше, ніж 2017 року,

коли він дорівнював сумі 361110 тис.грн., що на 320255 тис.грн. більше, ніж у 2018 році.

Продуктивність праці одного робітника за 2017-2019рр. зросла до 1568,77тис.грн./ос., тобто піднялась на 446,75 тис.грн./ос., або на 39,8%. Внаслідок раніше зазначеного, продуктивність праці одного працівника у 2019 році також збільшилась на 157,92 тис.грн./особ. або на 16,6% порівняно з 2017 роком. Середньомісячна заробітна плата одного працівника за період, що аналізується зросла на 2,25 тис.грн., тобто на 50,5%.

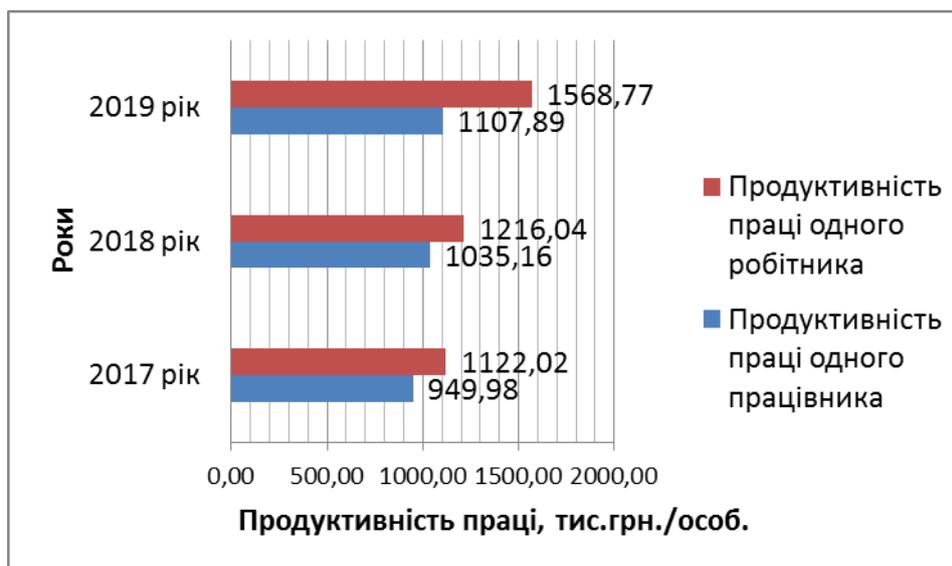

Рисунок 2.13 – Динаміка продуктивності праці одного працівника та робітника ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Загалом ефективність діяльності підприємства ТОВ «Агрофірма імені Довженка» зазнала зниження. А саме, за період, що досліджується, зменшилась рентабельність продаж на -13,86 процентних пункти, активів на -14,87 процентних пункти та рентабельність власного капіталу на -19,07 відсоткових пунктів. Проте необхідно зауважити, що у порівнянні з 2018 роком у 2019 році показники рентабельності зазнали збільшення.

Провівши аналіз економічних та фінансових показників господарської діяльності підприємства ТОВ «Агрофірма «імені Довженка», можна зробити висновок, що в цілому підприємство працює ефективно. Середня вартість

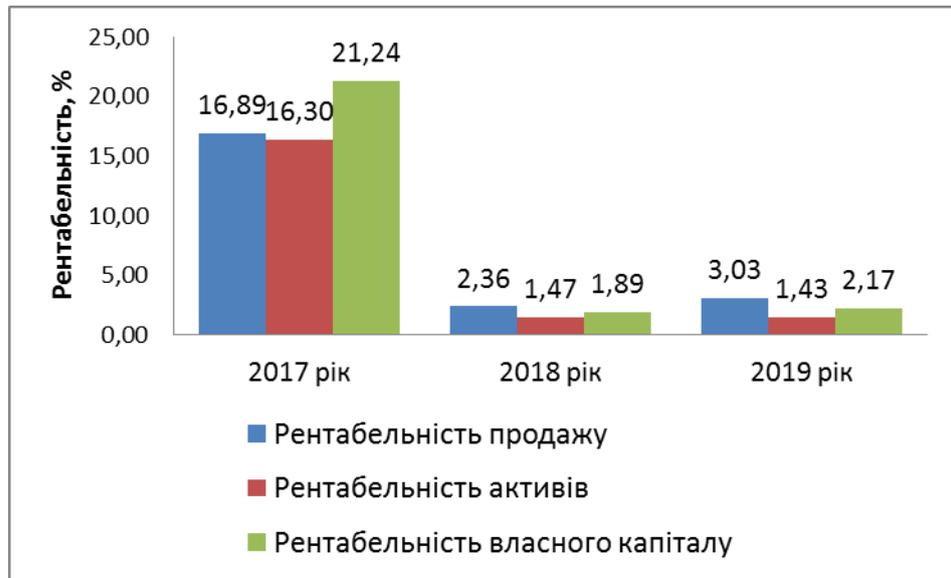

Рисунок 2.14 – Динаміка показників рентабельності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки

сукупного капіталу у 2019 році порівняно з 2018 збільшилася 36,3%, а з 2017 відбулося збільшення на 1,6%, і в цілому становила 3800425 тис.грн. Середня вартість власного капіталу також збільшувалася в період 2017–2019 років і у 2019 році становила 2503908 тис.грн, що на 47,3% більше, ніж у 2017, та на 16,1% більше, ніж у 2018 роках.

Середньорічна вартість основних фондів також мала позитивну динаміку. У 2019 році вона складала 989740 тис.грн, що на 108,8% більше, ніж у 2017 році та на 45,8% більше, ніж у 2018 році.

Чистий дохід отриманий від реалізації продукції у 2017 році становив – 2137445 тис.грн, у 2018 році – 1732862 тис.грн, у 2019 році – 1791554 тис.грн.

У 2019 році порівняно з 2017 роком відбулося збільшення продуктивності праці одного працівника на 16,06 %, а порівняно з 2018 роком продуктивність праці збільшилася на 16,6% і склала 1107,89 тис.грн/особу. Така ж ситуація спостерігалася при розрахунку продуктивності праці одного робітника, у 2019 році продуктивність праці одного робітника становила 1568,77 тис.грн/особу, що на 446,75 тис.грн/особу більше, ніж у 2017 році та на 72,73 тис.грн/особу більше, ніж 2018 року.

Середньомісячна заробітна плата працівників зростала протягом років, якщо у 2017 році вона становила 4,4 тис.грн/особу, то у 2019 році вона становила – 6,7 тис.грн/особу.

Узагальнивши результати аналізу економічних та фінансових показників, можна зробити висновок, що загальна рентабельність впродовж трьох років різко змінювалась, і після різкого спаду у 2018 році не змогла досягти у 2019 році рівня показників 2017 року. Це пов'язано зі зменшенням обсягів продажу продукції та одночасним збільшенням її собівартості.

Отже, однозначно про рентабельність діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» ми сказати не можемо, оскільки деякі показники мають тенденцію до збільшення, а деякі до зменшення, але в цілому стан підприємства задовільний, у даний час воно функціонує нормально та отримує прибуток.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

Безпека праці в нашій країні в подальшому базується на полегшенні та реабілітації умов праці на основі механізації та автоматизації важких та шкідливих виробничих процесів, широкому впровадженні сучасного обладнання безпеки, усуненні причин травматизму та професійних захворювань робітників та службовців створення виробничих потужностей. та санітарно-побутові умови.

Охорона праці – це система законодавчих актів, соціально-економічних, організаційних, технічних, гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на створення безпечних умов, збереження здоров'я та працездатності людини.

Система управління охороною праці на підприємстві (СУОПП) – це сукупність відповідних органів управління підприємством, які на основі комплексу положень, інструкцій тощо проводять цілеспрямовані, планомірні заходи щодо виконання завдань з охорони праці.

До основних принципів функціонування БГП на підприємстві належать:

- зв'язок виробничого процесу з рівнем безпечних та нешкідливих умов праці;
- виконання трудової та технологічної дисципліни працівниками підприємства;
- діяльність органів управління охороною праці підприємства є спільною з метою здійснення заходів щодо створення безпечних та здорових умов праці;
- обов'язковий економічний інтерес роботодавця та працівника в покращенні безпечних та нешкідливих умов праці.

Метою управління охороною праці на підприємстві є реалізація конституційних прав працівників та забезпечення вимог нормативних актів щодо збереження здоров'я та працездатності людини, створення безпечних та нешкідливих умов праці, поліпшення робочого середовища, запобігання травматизму, захворюванням, пожежам та аварій.

Об'єктом управління охороною праці на підприємстві є діяльність роботодавця або його довіреної особи, керівників підрозділів, функціональних служб та всього персоналу підприємства щодо забезпечення належних здорових та безпечних умов праці на робочих місцях, виробничих дільницях, цехах та підприємстві в цілому, профілактика травматизму, професійні захворювання, пожежі та нещасні випадки.

Управління охороною праці на підприємстві здійснює роботодавець або його уповноважений представник, а в цехах, виробничих дільницях, службах, підрозділах тощо - керівники відповідних служб і підрозділів.

Планування засобів охорони праці на підприємстві ТОВ «Агрофірма Довженко» здійснюється у три етапи:

1. Довгострокове планування – це найважливіші, трудомісткі та довгострокові заходи, реалізація яких, як правило, вимагає спільної роботи кількох підрозділів підприємства. Можливість реалізації заходів довгострокового плану повинна бути підтверджена обґрунтованим розрахунком необхідних логістичних та фінансових витрат із зазначенням джерел фінансування. Основною формою

довгострокового планування роботи з охорони праці є розробка комплексного плану підприємства щодо поліпшення стану охорони праці;

2. Поточне планування здійснюється протягом календарного року шляхом розробки відповідних заходів у розділі «Охорона праці» колективного договору;

3. Оперативне планування роботи з охорони праці здійснюється за результатами контролю стану охорони праці в структурних підрозділах та на підприємстві в цілому. Оперативні заходи щодо усунення виявлених прорахунків зазначаються безпосередньо в наказі по підприємству, який видається за результатами контролю, або в плані дій як додаток до наказу.

Одним з найважливіших завдань планування є розробка планів запобігання, локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій та аварій. Формування цих планів здійснюється відповідно до «Положення про розробку планів локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій та аварій».

Фінансування заходів з охорони праці на підприємстві здійснюється на основі положень Закону України «Про охорону праці», згідно з договором, що додається до колективного договору. Цей контракт надає перелік конкретних видів діяльності, об'єкта, на якому вони проводяться, їх обсягу, суми грошей, відповідальних за роботу.

ТОВ «Агрофірма Довженко» використовує найману робочу силу, тому витрати на охорону праці складають не менше 0,5 відсотка від суми фонду оплати праці на підприємстві.

Виходячи з цього нормативного значення, підприємство виділяє кошти на поліпшення умов праці, таблиця 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз коштів, які виділялися на поліпшення умов праці на підприємстві ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» у 2017-2019рр.

Плановий рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2017	120260	601,3
2018	125840	629,2
2019	130119	650,6

Тобто витрати на охорону праці у період 2017–2018 рік збільшились на:

$$\Delta = \frac{629,2 - 601,3}{601,3} \times 100 = 4,6 \%$$

Витрати на охорону праці в період 2018–2019 рік збільшились на:

$$\Delta = \frac{650,6 - 629,2}{629,2} \times 100\% = 3,4\%$$

Рисунок 2.13 – Фінансування охорони праці на підприємстві ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» за 2017-2019 роки, тис.грн.

Створення служби охорони праці на підприємствах будь-якої форми власності передбачено Законом України «Про охорону праці» і є обов'язком роботодавця, якщо кількість найманих працівників складає 50 і більше осіб. Діє така служба на підставі Типового положення, затвердженого Державним комітетом України з нагляду за охороною праці. Підпорядковується служба охорони праці безпосередньо роботодавцю. На підставі Типового положення з урахуванням специфіки виробництва, видів діяльності, кількості працівників, умов праці та інших факторів роботодавець розробляє Положення про службу охорони праці відповідного підприємства.

На підприємстві з кількістю працівників менше 50 створення цілої служби не є обов'язковим і доцільним. Її функції можуть виконувати за сумісництвом особи, які мають відповідну підготовку та освіту – фахівці або інженери з охорони праці.

В організаціях з кількістю працівників менше 20 для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися фахівці на договірній основі. При цьому він повинен мати стаж роботи не менше 3 років і пройти навчання з охорони праці.

Оскільки у ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» кількість працівників перевищує 50 осіб, тому організована служба охорони праці.

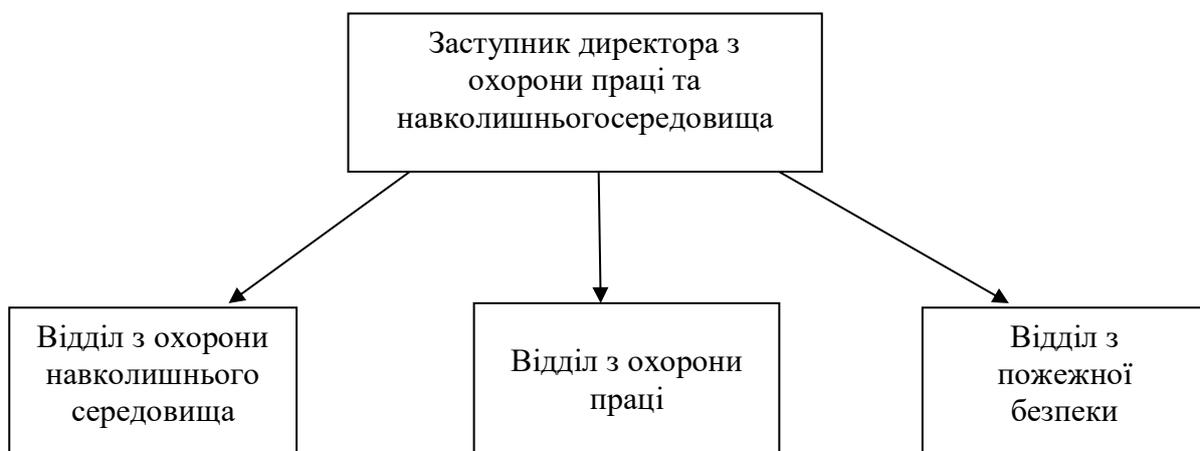

Рисунок 2.14 – Схема управління охорони праці у ТОВ «Агрофірма «імені Довженка»

Кількість працівників СОП визначається:

- загальною кількістю працюючих на підприємстві;
- небезпекою та шкідливістю виробництва.

Так як на підприємстві ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» середньооблікова чисельність працівників склала:

- у 2017 році – 2250 чол.;
- у 2018 році – 1674 чол.;
- у 2019 році – 1617 чол.,

То згідно положення тут передбачається більше, а ніж один штатний співробітник.

Основні функції служби охорони праці:

– розробляє ефективну інтегровану систему управління охороною праці, що сприяє вдосконаленню діяльності в цьому напрямку кожного структурного підрозділу та кожної посадової особи;

– проводить оперативно-методичне керівництво роботою з охорони праці;

– проводить вступний тренінг з питань охорони праці для працівників;

– організовує роботу з охорони праці;

– бере участь у розслідуванні нещасних випадків та інцидентів, формуванні фонду охорони праці, роботі комісії з охорони праці, роботі постійної комісії з атестації робочих місць за умовами праці, розробці нормативних актів, що діють на підприємстві ;

– розглядає факти виробничих ситуацій, небезпечних для життя чи здоров'я працівників або оточуючих їх людей та навколишнього середовища, у разі відмови з цих причин працівників від довіреної роботи;

– здійснює контроль за дотриманням нормативних актів про охорону праці та виконанням розпоряджень державного нагляду, пропозицій уповноважених трудових колективів, профспілок, використання коштів фонду охорони праці.

Працівники служби охорони праці несуть персональну відповідальність за:

– невідповідність їх рішень вимогам чинного законодавства про охорону праці;

– невиконання своїх функціональних обов'язків;

– несвоєчасна підготовка та ненадійність статистичних звітів з охорони праці;

– низька якість розслідування нещасних випадків на виробництві.

Ліквідація СОП дозволяється лише у разі ліквідації підприємства або припинення використання найманої праці фізичної особи [25].

За досліджуваний період 2017–2019 рр. В ТОВ «Агрофірма Довженко» не зафіксовано випадків виробничого травматизму та професійних захворювань.

Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків на підприємствах здійснюється власником або уповноваженим

ним органом відповідно до Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків на підприємствах, в установах та організаціях, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Облік виробничого травматизму ведеться до кінця року, а захворювань - до кінця першого півріччя та року.

Основним нормативним актом, що регулює порядок та види навчання, а також форми перевірки знань з охорони праці є «Типове положення про порядок навчання та перевірки знань з охорони праці».

Працівники під час працевлаштування та в процесі роботи, а також учні, курсанти, слухачі та студенти під час трудового та професійного навчання за рахунок коштів роботодавця проходять інструктаж, навчання та перевірку з питань охорони праці, надання першої допомоги постраждалим внаслідок нещасних випадків, а також як правила поведінки у випадку нещасного випадку. Допуск до роботи (виконання навчальних практичних завдань) без навчання та перевірки знань з питань охорони праці забороняється.

Розрізняють зовнішнє та внутрішнє планування робочого місця.

Внутрішнє планування поділяється на дві зони: робочу зону (безпосередньо робоче місце) та зону підходу (стелажі, шухляди, шафи тощо).

Зовнішнє планування – розміщення робочого місця щодо інших робочих місць – визначається характером та кількістю обладнання, характером виконуваної роботи. Крім того, у комплект робочого місця входять предмети догляду за ним, засоби індивідуального захисту. Таким чином, організація робочого місця - це створення сукупності організаційно-технічних умов для високопродуктивної та безпечної роботи з урахуванням свого місця в технологічному процесі, виконання умов планування та оснащення всіма необхідними засобами та предметами праці відповідно до проектної організації робочих місць.

Для адміністративних та службових приміщень норма площі на одного працівника встановлена на рівні 3,25-5 квадратних метрів. м (в деяких випадках до 6 кв. м).

При проектуванні офісних приміщень слід мати на увазі, що раціональною є прямокутна форма кімнат із співвідношенням сторін 1:1,5 (максимум 1:2), мінімальною висотою стелі – 3,25 м, шириною – 2,5 м.

При двосторонньому освітленні глибина приміщення не повинна перевищувати 15 м, при односторонньому – 6-7 м. Вікно не повинно знаходитись у полі зору людини, тому столи слід розміщувати перпендикулярно до нього.

Пожежна безпека підприємства повинна відповідати вимогам Закону України про пожежну безпеку, Правилам пожежної безпеки в Україні та вимогам відповідних нормативних актів.

Забезпечення пожежної безпеки є невід'ємною частиною виробничої та іншої діяльності посадових осіб, службовців підприємств та підприємців. Це має бути відображено в трудових договорах (контрактах) та статутах підприємств.

На кожному підприємстві, враховуючи його пожежну небезпеку, наказ повинен встановлювати відповідний режим пожежі відповідно до пункту 3.3. Правила пожежної безпеки в Україні.

Забезпечення пожежної безпеки при проектуванні, будівництві, розширенні, реконструкції та технічному переозброєнні підприємств, будівель та споруд покладається на органи архітектури, замовників, розробників, проектно-будівельні організації.

У кожному підрозділі (цеху, майстерні, лабораторії чи іншому приміщенні) повинні бути розроблені інструкції щодо заходів пожежної безпеки та схеми евакуації з приміщення, затверджені власником, вивчені в системі виробничого навчання і розміщені на видному місці.

У будівлях, як правило, необхідно передбачати пожежну сигналізацію. Спосіб повідомлення (технічні засоби або організаційні заходи) визначається залежно від призначення будівлі та її просторового планування та проектного рішення.

Визначення соціальної ефективності заходів щодо охорони праці на підприємстві із загальною (середньою) кількістю 1617 осіб, що працюють на основі:

– кількість робочих місць, які не відповідають вимогам санітарних норм, до заходу 8, після заходу 6;

– кількість працівників, що працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм до норм 5, після 4;

– кількість травм до події 1;

– кількість днів непрацездатності через травми до події 22;

– кількість працівників, які звільнилися до події 3, після 1.

Розв'язання:

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \% \quad (2.1)$$

де P_1, P_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

$K_3 = N/2 = 1617/2 = 808$ – загальна кількість робочих.

$$\Delta K = \frac{8-6}{808} \times 100 = 0,25\%$$

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta \mathcal{U} = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \% \quad (2.2)$$

де N_1, N_2 – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N – річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

$$\Delta \mathcal{U} = \frac{5-4}{808} \times 100 = 0,12 \%$$

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму

$$\Delta K_{\mathcal{U}} = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100 \quad (2.3)$$

де T_1, T_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

$$\Delta Kч = \frac{1}{808} \times 100 = 0,12 \%$$

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Чп = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100 \quad (2.4)$$

$$\Delta Чп = \frac{3-1}{808} \times 100 = 0,25 \%$$

Розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 1925, після 1489;
- річна середньооблікова чисельність робітників 1617 чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу 258 грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 780 тис. грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 1142 чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із ЄСВЗ_р = 6,705 тис. грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності З = 169 грн.

Розв'язання:

- Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta Д = \frac{Д_1 - Д_2}{100} \times Ч_з, \text{ люд.-днів.} \quad (2.5)$$

де $Д_1, Д_2$ – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

$$\Delta Д = \frac{1925 - 1489}{100} \times 1617 = 7050,12 \text{ (люд.-днів)}$$

- Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta Д \times З_г}{P_n} \times 100\%, \quad (2.6)$$

де Z_p – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

$$\Delta W = \frac{7050,12 \times 258}{780000} \times 100 = 233,2\%$$

- Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times \bar{C}_{cp}, \text{ грн.} \quad (2.7)$$

де $\bar{C}_{cp}$ – середньорічна чисельність промислово -виробничого персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника.

$$E_z = \frac{233,2 \times 6,705}{100} \times 1142 = 17856,4 \text{ (тис.грн)}$$

- Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta D \times \bar{P}_d, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

де $\bar{P}_d$ – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності.

$$E_{cc} = 7050,12 \times 169 = 1191470,3 \text{ (грн.)}$$

- Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(t)} = E_z + E_c + E_{cc}, \text{ грн.} \quad (2.9)$$

$$E_{pz(t)} = 17856,4 + 1191,5 = 19047,9 \text{ (тис.грн)}$$

Провівши розрахунки та проаналізувавши діяльність ТОВ «Агрофірма «імені Довженка» можна зробити висновок, що на підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці.

За період з 2017 по 2019 роки фонд оплати праці на підприємстві збільшувався, і в свою чергу збільшувалися кошти на поліпшення умов праці, витрати на працезохоронні заходи збільшились на 4,6% у 2018 році та на 3,4% у 2019 році.

За досліджуваний період нещасних випадків, випадків виробничого травматизму та професійної захворюваності на підприємстві зафіксовано не було.

Усі працівники під час влаштування на роботу проходять інструктаж з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги, а також правил поведінки та дій у разі виникнення аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих.

На підприємстві раціонально організовані робочі місця, пожежна безпека підприємства відповідає вимогам Закону України «Про пожежну безпеку», Правилам пожежної безпеки в Україні та вимогам відповідних нормативних документів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «АГРОФІРМА «ІМ. ДОВЖЕНКА»

3.1. Динаміка складу, структури та джерел формування оборотних засобів

Оборотні засоби складають велику частку в загальній сумі активів підприємства. Це наймобільніша частина активів, від стану і раціонального використання яких багато в чому залежать результати господарської діяльності підприємства. Структура оборотних засобів відображає фінансовий стан підприємства на дату складання звітності і свідчить про рівень комерційної та фінансово-економічної роботи. Проведемо аналіз змін у структурі оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» (табл.3.1).

Таблиця 3.1 – Показники динаміки та структури оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Показник	Рік						Відхилення (+, -) показника 2019 р. від:	
	2017		2018		2019		2017	2018
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%		
Запаси товарно-матеріальних цінностей	737901	38,2	810072	43,8	569490	33,1	-168411	-240582
Дебіторська заборгованість	1141703	59,2	1007983	54,5	1106661	64,3	-35042	98678
Гроші та їх еквіваленти	6295	0,3	2513	0,1	45607	2,6	39612	43094
Витрати майбутніх періодів	23104	1,2	14	0,1	19,0	-	-23085	5
Інші оборотні засоби	20476	1,1	30277	1,6	79	-	-20397	-30198
Усього оборотних засобів	1929479	100,0	1850859	100,0	1721856	100,0	-207623	-129003

Протягом 2017-2019 рр. структура оборотних засобів змінюється. Загальна сума оборотних засобів в 2019 р. зменшилася на 207623 тис.грн. в порівнянні з 2017 р. та на 129003 тис. грн. – з 2018 р. Отже, ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» у 2016 р. скоротило обсяги своєї діяльності – з його складу було виведено Яреськівський цукровий завод. Найбільшу частку в оборотних засобах підприємства займає дебіторська заборгованість (59,2%, 55,5% та 64,3% відповідно у 2017, 2018 та 2019 рр.). Негативним явищем у складі оборотних засобів є збільшення суми дебіторської заборгованості у 2019 р. на 98678 тис. грн. у порівнянні з 2018 р., що вказує на погіршення розрахунково-платіжної дисципліни на підприємстві.

Запаси товарно-матеріальних цінностей зменшились в 2019р. на 168411 тис. грн та на 240582 тис.грн. у порівнянні з 2017 та 2018 рр. відповідно. Запаси товарно-матеріальних цінностей займають суттєву питому вагу у складі оборотних активів – 38,2% у 2017 році, 43,8% у 2018 році та 33.1% у 2019 році.

Сума грошових коштів протягом 2017-2019 рр. збільшувалась, що свідчить про покращення платоспроможності підприємства. Так у 2019 р. сума грошових коштів збільшилась на 39312 тис. грн. у порівнянні з 2017 р. та на 43094 тис. грн. – з 2018 р.. Відповідна збільшилася частка грошових коштів у структурі оборотних засобів і складала у 2019 р. лише 2,6%, у порівнянні у 2017 р. частка складала 0,3%, у 2018 р. – 0,1%.

Незначні частки у складі оборотних засобів займають витрати майбутніх періодів та інші оборотні засоби в середньому по 1%. Структуру та динаміку оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» представимо на рис. 3.1. Далі детальніше вивчимо окремі складові оборотних засобів. Великий вплив на фінансовий стан підприємства і результати його діяльності справляє стан запасів. З метою нормального функціонування підприємства і збуту запаси мають бути оптимальними.

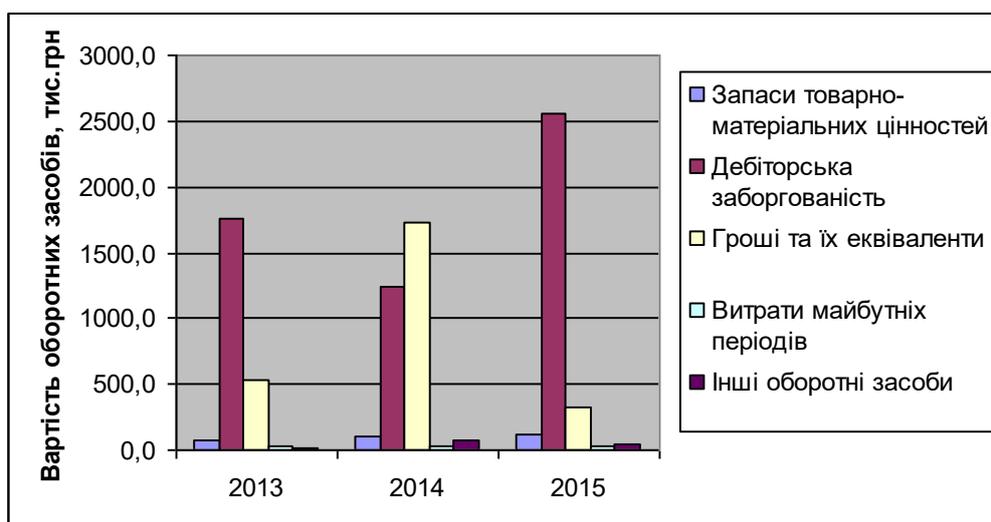

Рисунок 3.1 – Динаміка складу оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Розглянемо структуру запасів товарно-матеріальних цінностей (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Показники структури запасів товарно-матеріальних цінностей ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Показник	Рік						Відхилення (+, -) показника 2019 р. від:	
	2017		2018		2019		2017	2018
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%		
Виробничі запаси	134685	33,4	76534	20,3	41837	10,2	-92848	-34697
Незавершене виробництво	268406	67,6	298974	79,7	370047	89,8	101641	71073
Запаси товарно-матеріальних цінностей	403091	100,0	375508	100,0	411884	100,0	8793	36376

В структурі запасів товарно-матеріальних цінностей ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» переважає незавершене виробництво, а саме 67,6%, 79,7% , 89,8% відповідно у 2017, 2018 та 2019 рр. Це пояснюється специфікою діяльності сільськогосподарських підприємств – сезонністю їх виробництва. Сума незавершеного виробництва зростає у 2019 р. у порівнянні з 2017 р. на 101641 тис. грн. та на 71073 тис. грн. у порівнянні з 2018 р.

Виробничі запаси протягом 2017-2019 рр. мають тенденцію до зростання. Так у 2016 р. виробничі запаси зменшились на 92848 тис. грн. у порівнянні з 2018р. та на 34697 тис.грн. – з 2018 р.

Великий вплив на оборотність оборотних засобів справляє збільшення або зменшення дебіторської заборгованості. Її величина залежить від умов розрахунку з покупцями, платіжної дисципліни покупців і організації контролю за станом дебіторської заборгованості на підприємстві. Проаналізуємо структуру дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», яку представимо у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Показники структури дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Показник	Рік						Відхилення (+, -) показника 2019 р. від:	
	2017		2018		2019		2017	2018
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	460441	53,9	707441	96,5	629823	98,9	169382	-77618
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	393465	46,0	25322	3,4	6803	1,0	-386662	-18529
Інша поточна дебіторська заборгованість	9	0,1	11	0,1	440	0,1	431	429
Разом дебіторська заборгованість	853915	100,0	732774	100,0	637066	100,0	-216849	-95708

Динаміка дебіторської заборгованості свідчить, що в 2019 р. вона збільшилася по всім статтям, крім заборгованості за розрахунками за виданими авансами, в результаті чого її загальний розмір зменшився і збільшився на 216849 тис. грн.. у порівнянні з 2017 р. та на 95708 тис. грн. – у порівнянні з 2018 р.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги займає найбільшу питому вагу серед дебіторської заборгованості – 53,9%, 96,5% та 98,9%). Протягом 2017-2019 рр. вона збільшилась у 2018 р. у порівнянні з 2017 р. з 460441 тис. грн.

до 704441 тис.грн., а у 2019 р. порівняно з 2018 р – зменшилась на 77618 тис. грн. Тобто розрахунково-платіжна дисципліна замовників по відношенню до підприємства погіршилася. Інша дебіторська заборгованість займає у структурі дебіторської заборгованості лише 1%.

Проведемо розрахунок показників комплексної оцінки дебіторської заборгованості у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Показники комплексної оцінки дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

	Рік			Відхилення (+, -) показника 2019 р. від::	
	2017	2018	2019	2017	2018
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	2137445	1732862	1791554	-345891	58692
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн..	1141703	1007983	1106661	-35042	98678
Середньорічна вартість майна (капіталу), тис. грн..	2215250	2787944	3800425	1585175	1012481
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис.грн.	1742096	1893135	1776342	34246	-116793
Коефіцієнт обертання дебіторської аборгованості	1,9	1,7	1,6	-0,3	-0,1
Тривалість одного обороту, дні	192	214	228	36	14
Питома вага дебіторської заборгованості у майні, %	51,5	36,2	29,1	-22,4	-7,1
Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних засобах, %	65,5	53,2	62,3	-3,2	9,1
Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	53,4	58,2	61,2	7,8	3,0

Отже, середньорічна вартість дебіторської заборгованості у 2019 р. зменшилася на 35042 тис. грн. у порівнянні з 2017 р. та збільшилась на 98678 тис. грн. у порівнянні з 2018 р. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості у 2019 р. був нижчим на 0,3 у порівнянні з 2017 р., а в порівнянні з 2018 . – на 0,1, що є негативною зміною, адже збільшився період надходження коштів до обороту. Тривалість одного обороту відповідно має тенденцію до збільшення, так у 2019 р. він становить 228 днів, що на 36 днів більше, ніж у 2017 р. та на 4 дні ніж у 2018 р.

Питома вага дебіторської заборгованості у майні підприємства займає значну частину 51,5%, 36,2% та 29,1% відповідно у 2017 2018 та 2019 рр. Більш значну питому вагу дебіторська заборгованість займає в складі оборотних засобів та має тенденцію до зменшення. Так у 2019 р. питома вага зменшилась на 3,2% у порівнянні з 2017 р., але зросла на 9,1% – з 2018 р. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) складає у 2019 р. 61,2%, що на 7,8% більше ніж у 2017 р. та на 3,0% у порівнянні з 2018 р.

Таким чином, в ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» спостерігається у 2019 р. зменшення оборотних засобів. Також слід зазначити, що при такому стані оборотних засобів відбулося зменшення швидкості обороту дебіторської заборгованості. Негативною тенденцією є збільшення обсягів незавершеного виробництва.

3.2. Показники ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»

Основними показниками, що відображають ефективність використання оборотних засобів, є коефіцієнти ділової активності та рентабельності. Показники ділової активності подано в табл. 3.5.

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів зменшується у 2019 р. на 0,2 у порівнянні з 2017 р., але зріс на 0,09 порівняно з 2018 р. Тривалість одного обороту оборотних засобів зросла до 397 днів у 2019 р., що на 64 дні більше, ніж у 2017 р., але на 36 днів менше ніж у 2018 р. Такі зміни свідчать про зниження ефективності використання оборотних засобів підприємства.

Така сама тенденція спостерігається по всім показникам ділової активності. Так коефіцієнт оборотності запасів зменшився у 2019 р. на 0,16 у порівнянні з 2017 р., але збільшився на 0,22 порівняно з 2018 р. Тривалість одного обороту запасів зросла до 129 днів у 2019р., що на 1 день більше ніж у 2017 р. та на 18 днів менше ніж у 2018 р.

Таблиця 3.5 – Показники ділової активності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки:			Відхилення (+, -) показника 2019 р. від:	
	2017	2018	2019	2017	2018
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	1,23	0,92	1,01	-0,21	0,09
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	293	393	357	64	-36
Коефіцієнт оборотності запасів	2,62	2,24	2,46	-0,16	0,22
Тривалість одного обороту запасів, днів	128	147	129	1	-18
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,39	1,61	1,75	-0,64	0,14
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	63	121	135	72	14
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	18,63	7,43	9,06	-9,57	1,63
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	19,6	49,1	40,2	20,6	-8,9
Тривалість операційного циклу, днів	191	268	265	74	-3

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості зменшився у 2019 р. на 0,64 у порівнянні з 2017 р., а в порівнянні з 2018 – збільшився на 0,14, що є негативною зміною, адже збільшився період надходження коштів до обороту. Тривалість одного обороту відповідно має тенденцію до збільшення, так у 2019 р. він становив 135 днів, що на 372 дні більше, ніж у 2017 р. та на 14 днів ніж у 2018 р.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості 2019 р. зменшився на 0,6 у порівнянні з 2017 р., а в порівнянні з 2015 – зріс на 1,63, що є негативною зміною, адже збільшується період розрахунків із постачальниками, що приводе до зниження загальної платоспроможності підприємства. Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості у 2019 р. становила 40 днів, що на 21 день більше, ніж у 2017 р. та на 9 днів ніж у 2018 р. Дані зміни призвели до загального збільшення тривалості операційного циклу на 74 дні у порівнянні з 2017 р. та зменшенню на 3 дні – з 2018 р. і становив у 2019 р. 40 днів.

Окрім показників ділової активності, для оцінки ефективності використання оборотних засобів варто розраховувати рентабельність оборотних засобів та коефіцієнт ефективності використання оборотних засобів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Показники оцінки ефективності використання оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки:			Відхилення (+, -) показника 2019 р. від:	
	2017	2018	2019	2017	2019
Чистий прибуток, тис.грн.	361110	40855	54361	-306749	13506
Прибуток від операційної діяльності, тис.грн.	403428	119629	147132	-256296	27503
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис.грн.	2279,0	2788,5	3134,5	855,5	346,0
Середньорічна вартість нормованих оборотних засобів, тис.грн.	1742096	1893135	1776342	34246	-116793
Рентабельність оборотних засобів, %	20,7	2,1	3,1	-17,6	1,0

Рентабельність оборотних засобів склала у 2019 р. 3,1%, отже в ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» лише 3,1% чистого прибутку приходить на 1 гривню оборотних засобів. Рентабельність зменшується на 17,6% у порівнянні з 2017 р. і збільшилась на 1% – з 2018 р., тобто відбувається зниження ефективності використання оборотних засобів.

Вагомими показниками, що розраховуються у процесі діагностики, є абсолютне та відносне вивільнення оборотних засобів. За допомогою цих показників визначається вплив обсягу реалізації продукції та швидкості обертання оборотних засобів на зміну їх розміру (потреби). Розрахуємо абсолютне вивільнення оборотних засобів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» у 2019 р.

$$\Delta OZ_{абс.} = (357 - 393) \cdot \frac{1791554}{360} = 179155 \text{ тис.грн.}$$

Отже, в результаті підвищення оборотності оборотних засобів на 36 днів вивільнено 179155 тис. грн.

3.3. Шляхи підвищення ефективності формування та використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» та їх оцінка

В економічній літературі основні шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів зводяться до тих, що представлені на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1. – Основні шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів

Загалом, основними пропозиціями щодо підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємствах, як правило, є:

- оптимізація організації постачання та системи вибору постачальника;
- забезпечення оптимального обсягу та структури запасів для забезпечення стабільного виробничого процесу з мінімальними витратами на обслуговування;
- прискорення оборотності оборотних активів, зокрема основних способів розрахунку обсягу запасів та їх ліквідації;

- надання уніфікованої методології організації та ведення обліку окремих складових оборотних активів;
- впровадження передових технологій і, як наслідок, підвищення ефективності праці;
- вдосконалення організації логістики та збуту;
- оптимізація збутової та кредитної політики;
- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат;
- правильна організація складських приміщень;
- адекватна інформаційна база, яка має бути достатньою та достовірною для ретельного аналізу з метою управлінського впливу.

Аналіз структури оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2019 рік свідчить, що в їх структурі найбільшу питому вагу займає готова продукція – 58,3%, на паливо-мастильні матеріали припадає 12,1%, запасні частини – 11,6%, посівний матеріал – 7,6%, мінеральні добрива та засоби захисту рослин – 8,6%, грошові кошти – 1,8%.

В умовах коливання цін на сільськогосподарську продукцію, стрімкого росту інфляції, підвищення цін на паливо-мастильні матеріали, засоби захисту рослин та інші технологічні матеріали знаходження значної частини оборотних коштів підприємства в виді готової продукції на складах можна вважати обґрунтованим.

Тому в випускній кваліфікаційній роботі бакалавра основні напрями підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» пропонуємо шукати в поліпшенні якості та зниженні собівартості предметів праці.

Як зазначалось в розділі 2, до основних видів діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» відноситься вирощування зернових (пшениця озима, ячмінь ярий, кукурудза на зерно) та технічних (соняшник, соя) культур. Пропонуємо здійснити комплекс організаційних, технологічних, маркетингових заходів, направлених зменшення витрат на вирощування кожної з культур – на придбання предметів

праці, підвищення урожайності, зменшення втрат, збільшення чистого доходу, прибутку підприємства і, як наслідок, підвищення ефективності використання оборотних коштів.

1. Озима пшениця.

1.1. Особливу увагу слід приділити в господарстві виробництву і підготовці власного насіння озимої пшениці. Для зменшення витрат пропонується використовувати високоякісне насіння озимої пшениці власного виробництва, щоб в наступні роки використовувати власний посівний матеріал 1-ї, 2-ї, 3-ї репродукції.

Потреба господарства в насінні озимої пшениці для площі посіву 11000 га складає 2500 т. Щоб забезпечити господарство власним посівним матеріалом необхідно буде один раз на три роки закуповувати елітне насіння озимої пшениці, вирощувати посівний матеріал 1-ї, 2-ї, 3-ї репродукції на площі 500 га. Посівного матеріалу власного виробництва буде достатньо для вирощування озимої пшениці на площі 11000 га. За оціночними розрахунками вартість насіння озимої пшениці складатиме 5200 грн./т при діючих цінах на посівний матеріал цієї культури 8000 грн./т.

Такий підхід до забезпечення господарства посівним матеріалом при цінах насіння озимої пшениці (8000 грн./т) та потребі в ньому 2750 т (11000 га×0,25 т, де 0,25 т – норма висіву озимої пшениці на 1 га) дозволить заощадити 7700 тис. грн.

$$(8000-5200) \times 2750=7700000 \text{ грн.}, \text{ або } 7700 \text{ тис.грн.}$$

1.2. Внесення КАС (карбамід-аміачних сумішів) замість твердих азотних добрив. КАС це водний розчин аміачної селітри та карбаміду у співвідношенні 1:1, в якому не міститься вільного аміаку, і тому має певні технологічні переваги перед твердими азотними добривами при застосуванні. КАС засвоюються на 90%, тобто втрати азоту мінімальні. Для гранульованих видів його втрати становлять понад третину. З цих причин використовувати КАС дуже вигідно.

Друга перевага полягає в підвищеній технологічності процесу. Рідке добриво рівномірно вноситься і скорочує кількість вироблених операцій. Можна здійснювати підгодівлю коренів і обприскувати листя. Одночасно з КАС вносять необхідні для рослин мікроелементи і гербіциди. Це дозволяє економити паливо. КАС найбільш часто використовуються для злакових культур, значно підвищуючи їх врожайність.

Собівартість виробництва рідких азотних добрив КАС нижче від твердих азотних добрив, що відповідним чином позначається на ціні.

Вартість твердих азотних добрив складає 8000 грн./т, КАС – 7220 грн./т. При нормі внесення КАС 200 л на 1 га потреба господарства ньому для внесення на площі 11000 га пшениці озимої становить 2200 т. Економія від використання КАС порівняно з твердими азотними добривами складе

$$2200 \text{ т} \times (8000 \text{ грн.} - 7220 \text{ грн.}) = 1716000 \text{ грн. або } 1716 \text{ тис. грн.}$$

1.3. Внесення бакових сумішей засобів захисту рослин (ЗЗР). В сівозміні посіви озимої пшениці проводяться на полях, на яких вирощувався соняшник. Такі поля, як правило засмічені бур'янами і потребують багаторазової обробки засобами захисту рослин. Бакові суміші дозволяють проводити одноразовий обробіток посівів і є як економічно, так і екологічно обґрунтованим захисним заходом, оскільки зменшують гербіцидне навантаження у сівозміні. Економія від їх використання за рахунок зменшення потреби в паливо-мастильних матеріалів складає 100 грн./га, на площі 11000 га озимої пшениці – 1100 тис. грн.

2. Кукурудза на зерно.

2.1. Для вирощування кукурудзи на зерно господарство використовує насіння фірми «Монсанто», ціна якого складає 3500 грн./т. Пропонується замінити цей гібрид на насіння фірми «Лінегрейн» як більш продуктивний по урожайності (приріст врожаю порівняно з насінням фірми «Монсанто» – 10 ц/га) та дешевший – ціна 1 т становить 2650 грн.

Економія від використання насіння кукурудзи фірми «Лінегрейн» на площі 320 га при нормі висіву 1 посівна одиниця на гектар складе

– від зменшення вартості посівного матеріалу

$$(3,5 \text{ тис. грн.} - 2,65 \text{ тис. грн.}) \times 8200 \text{ га} = 6970 \text{ тис. грн.};$$

– додатковий чистий дохід від продажу кукурудзи при ціні 3000 грн./т

$$8200 \text{ га} \times (8 \text{ т./га} - 7 \text{ т./га}) \times 3,0 \text{ тис.грн./т} = 24600,0 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Разом } 6970 + 24600 = 31570 \text{ тис. грн.}$$

2.2. Для знищення бур'янів при вирощуванні кукурудзи проводиться міжрядний механічний обробіток ґрунту. Пропонується замість неодноразового міжрядного обробітку ґрунту обробляти поля кукурудзи страховими гербіцидами фірми «Август». Такий метод боротьби з бур'янами дозволяє знищувати їх як у міжрядді, так і в рядках. Економія за рахунок зменшення потреби в паливо-мастильних матеріалах (на 2л/га), підвищення урожайності (на 15%) складе

– зменшення потреби в паливо-мастильних матеріалах

$$2 \text{ л/га} \times 8200 \text{ га} \times 21 \text{ грн/л} = 13440 \text{ грн або } 344,4 \text{ тис.грн.}$$

– додатковий чистий дохід від продажу кукурудзи при ціні 3000 грн./т

$$8200 \text{ га} \times 7 \text{ т./га} \times 0,15 \times 3,0 \text{ тис.грн./т} = 25830,0 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Разом } 344,4 + 25830 = 26174,4 \text{ тис. грн.}$$

2.3. З-за великих втрат азоту при внесенні карбміду з осені господарству для підживлення площ під вирощування кукурудзи весною слід запровадити внесення КАС (карбамід-аміачних сумішів), що дозволить підвищити урожайність кукурудзи на 20%. Додатковий чистий дохід від продажу кукурудзи при ціні 3000 грн./т складе

$$8200 \text{ га} \times 7 \text{ т./га} \times 0,2 \times 3,0 \text{ тис.грн./т} = 34440,0 \text{ тис. грн.}$$

3. Соняшник.

3.1. Для вирощування соняшника господарство використовує насіння фірми «Сінгента», ціна якого складає 250 доларів/п.о. Пропонується замінити його на гібрид «Майсадур гібрид MAS-86» як дешевший – ціна 1 т становить 150 доларів/п.о. Однієї посівної одиниці достатньо для посіву соняшника на 2-х

гектарах, При посіві гібрида соняшника «Майсадур гібрид MAS-86» на площі 75 га може бути заощаджено

$$(250 \text{ доларів/п.о.} - 150 \text{ доларів/п.о.}) \times 3700 \text{ га} \times 27 \text{ грн/долар} = \\ = 9990000 \text{ грн.}, \text{ або } 9990 \text{ тис.грн.}$$

3.2. В господарстві не проводиться передпосівне живлення площ. Однак при передпосівному внесенні культиватором аміачної селітри при додаткових витратах в розмірі 1500 грн./га (вартість мінеральних добрив та витрати на їх внесення) урожайність соняшника збільшиться на 0,3 т/га. Економічний ефект від такого заходу становитиме

– додаткові витрати на передпосівне живлення площ

$$1500 \text{ грн./га} \times 3700 \text{ га} = 5550000 \text{ грн. або } 5550 \text{ тис.грн.}$$

– додатковий чистий дохід від продажу соняшника при ціні 10000 грн./т

$$3700 \text{ га} \times 0,3 \text{ т/га} \times 10000 \text{ грн./т} = 11100000 \text{ грн. або } 11100 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{Разом: } 11100 \text{ тис.грн.} - 5550 \text{ тис.грн.} = 5600 \text{ тис.грн.}$$

4. Соя.

4.1. Запровадити обробіток насіння сої інокулянтами. Інокуляція насіння бобових – екологічно безпечна та економічно вигідна технологія азотфіксації. Щоб добитися врожайності в 4 т/га потрібно внести біля 1 т азотовмісних мінеральних добрив. Беручи до уваги, що в діючій речовині азоту 34%, це становитиме 340 кг. Сьогодні 1 т азотних добрив коштує приблизно 8000 грн., в розрахунку на 1 га – 1100 грн. Ефективний стерильний інокулянт обійдеться господарству 300 грн. на 1 га. При посіві сої на площі 5800 га господарство матиме економію в сумі 1160 тис.грн.

4.2. Проводити інсектицидний обробіток посівів сої від павутинної попелиці препаратом «Перенекс Супер». При додаткових витратах в розмірі 400 грн./га добавка врожаю складе 0,3 ц/га. Економічний ефект від такого заходу становитиме

– додаткові витрати на передпосівне живлення площ

$$400 \text{ грн./га} \times 5800 \text{ га} = 2320000 \text{ грн. або } 2320 \text{ тис.грн.}$$

– додатковий чистий дохід від продажу сої при ціні 9000 грн./т

$$5800 \text{ га} \times 0,3 \text{ т/га} \times 9000 \text{ грн./т} = 15660000 \text{ грн. або } 15660 \text{ тис.грн.}$$

Разом: 15660 тис.грн.– 2300 тис.грн.= 13360 тис.грн.

Загальний ефект від здійснення комплексу організаційних, технологічних, маркетингових заходів, направлених зменшення витрат на виробництво продукції рослинництва приведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Ефект від здійснення комплексу заходів, направлених зменшення витрат на виробництво продукції рослинництва ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»

Назва заходу	Сума зменшення матеріальних витрат, тис.грн..	Додатковий чистий дохід, тис.грн..
1. Озима пшениця.		
1.1. Підготовка власного насіння	7700	
1.2. Внесення КАС замість твердих азотних добрив	1716	
1.3. Внесення бакових сумішей засобів захисту рослин (ЗЗР)	1100	
2. Кукурудза на зерно.		
2.1.Заміна насіння фірми «Монсанто» на насіння фірми «Лінегрейн»	6970	24600
2.2. Обробка полів кукурудзи страховими гербіцидами фірми «Август» замість міжрядного обробітку ґрунту	344,4	25830
2.3. Підживлення площ під вирощування кукурудзи весною КАС		34440
3. Соняшник		
3.1. Впровадит гібрид «Майсадур гібрид MAS-86» замість «Сінгента»	9900	
3.2. Передпосівне внесення аміачної селітри	– 5500	11100
4. Соя		
4.1. Обробіток насіння сої інокулянтами	1160	
4.2. Інсектицидний обробіток посівів сої	– 2320	15660
Разом	21070,4	111630

Реалізація запропонованих в випускній роботі бакалавра заходів буде мати позитивний вплив на ефективність використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» – збільшиться коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт завантаження оборотних активів – зменшиться; зросте коефіцієнт прибутковості оборотних активів, скоротиться тривалість одного обороту (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Ефективність використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2019 роки

Назва показників	Факт	Після здійснення комплексу заходів	Відхилення	
			Абсол	%
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	1791554	1903184	111630	6,2
Середній залишок оборотних активів за період, тис. грн.	1776342	1776342	—	
Величина прибутку від реалізації продукції, тис. грн.	54361	75431,4	21070,4	38,8
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,01	1,07	0,06	
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,992	0,933	-0,059	
Коефіцієнт прибутковості оборотних активів	0,031	0,042	0,011	
Тривалість одного обороту, дні	265	245	-20	

Наразі важливу роль у визначенні шляхів вдосконалення формування та використання оборотних активів відіграє їх управління, яке може заощадити ресурси, зменшити собівартість продукції та підвищити якість продукції. Розглянемо шляхи підвищення ефективності формування та використання основних видів оборотних активів.

Одним із шляхів забезпечення оптимального розміру дебіторської заборгованості підприємства, а отже і підвищення ефективності її використання, є реструктуризація торгової дебіторської заборгованості. Достатній рівень ліквідності торгової дебіторської заборгованості характеризується можливістю своєчасного або дострокового перетворення в грошові кошти без значних фінансових втрат. Підвищення рівня рентабельності торгової дебіторської заборгованості пов'язане зі зростанням доходу (збільшення обсягу реалізації та реалізації; стягнення штрафних санкцій за прострочення платежів) підприємства та зменшення відносних витрат на його утримання.

На першому етапі процесу реструктуризації торгової дебіторської заборгованості керівництво компанії усвідомлює необхідність змін і визначає мету процесу. На другому етапі створюється відповідальна особа або відділ. Третій етап полягає у проведенні його поглибленого вивчення. Відповідно до процесу

реструктуризації торгової дебіторської заборгованості, основними компонентами такого дослідження є:

1. Аналіз динаміки обсягу та структури дебіторської заборгованості (термін погашення; об'єкти, щодо яких існують зобов'язання боржників; своєчасність сплати боржником (термінові, прострочені, відстрочені); забезпечення; форма платежу (вексель, платіжне доручення, акредитиви, чеки).

2. Визначення середнього рівня стягнення та кількості оборотів загальної дебіторської заборгованості та її окремих видів.

3. Оцінка складу торгової дебіторської заборгованості за окремими «віковими групами» - а потім порівняйте ці умови з умовами кредитування для кожної операції. За результатами такого порівняння необхідно зробити висновок про доцільність позики конкретному боржнику.

4. Аналіз складу простроченої дебіторської заборгованості та виділення сумнівних та поганих. У процесі аналізу використовуються такі показники:

Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості (КП_{ДЗ}):

$$\text{КП}_{\text{ДЗ}} = \text{ДЗ}_{\text{П}} \div \text{ДЗ}, \quad (3.1)$$

де ДЗ_П – обсяг дебіторської заборгованості, неоплаченої вчасно;

ДЗ – загальний обсяг дебіторської заборгованості.

Середній «вік» простроченої (сумнівної, безнадійної) дебіторської заборгованості визначається за формулою (ВП_{ДЗ}):

$$\text{ВП}_{\text{ДЗ}} = \text{ДЗ}_{\text{П}} \div (\text{ОР}_{\text{кр}} \times \text{Д}) \quad (3.2)$$

де ОР_{кр} – обсяг реалізації продукції у кредит за період;

Д – кількість днів у періоді.

У разі перевищення коефіцієнта простроченості 0,5, а середнього «віку» простроченої дебіторської заборгованості - 30 днів, необхідно обґрунтувати заходи щодо стягнення боргу в суді.

5. Оцінка ймовірності погашення торгової дебіторської заборгованості. Для цього коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості окремими боржниками підприємства визначається експертом. Узагальнена оцінка ймовірності погашення боргу проводиться на основі загального коефіцієнта ймовірності (КЙП_{ЗАГ}):

$$\text{КЙП}_{\text{ЗАГ}} = \left(\sum_{i=1}^n \text{КЙП}_i \times \text{ДЗ}_i \right) \div \text{ДЗ} \quad (3.3)$$

де КЙП_i – коефіцієнт погашення заборгованості, встановлений експертами за *i*-м дебітором;

ДЗ_i – обсяг заборгованості *i*-того дебітора;

n – кількість видів дебіторів, що виділено експертами.

Якщо КЙП_{ЗАГ} < 0,5, то необхідно вживати заходів щодо реструктуризації дебіторської заборгованості та зміни умов кредитування.

6. Оцінка суми ефекту (додатковий прибуток від збільшення обсягу продажів за рахунок позики) та ефективності інвестування в дебіторську заборгованість (додаткові витрати на позику, стягнення боргу, прямі фінансові збитки від неповернення боргу) .

На завершальному четвертому етапі роботи з реструктуризації торгової дебіторської заборгованості розробляються окремі заходи щодо підвищення її ліквідності (доцільність факторингу, облік векселів, а у випадку експорту – форфейтинг).

Іншим напрямком забезпечення оптимальної суми дебіторської заборгованості є аналіз та вдосконалення кредитної політики підприємства: термін позики; знижки, які можна запропонувати у разі дострокового погашення боргів. Зміна знижки на дострокові платежі - це спроба прискорити оплату рахунків. У цьому випадку слід визначити, чи вигоди від прискорення процесу відновлення покривають витрати, понесені компанією при збільшенні знижки на швидку сплату боргів. Якщо так, компанія повинна змінити політику знижок.

У ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» знижки з метою прискорення погашення дебіторської заборгованості не використовуються. Однак, на наш погляд, доцільно

розрахувати такі знижки та визначити ефективність їх реалізації для певного виду продукції.

Ми проаналізували доцільність використання знижок при продажу зерна (табл. 3.9). Враховуючи фактичний термін погашення дебіторської заборгованості за зерно (24 дні у 2016 році) та дані бухгалтерського обліку щодо умов її погашення окремими покупцями, ми пропонуємо використовувати умови кредитування 2/14 нетто 21. З очікуваним зростанням продажів на 16,9% (площа ТОВ «Агрофірма Довженко» та вимоги до сівозміни дозволяють таке зростання) планується, що 29% покупців виберуть знижки та сплатять протягом 14 днів, 58% - протягом 15-21 дня та 13% - протягом 22-39 днів.

Таблиця 3.9 – Оцінка доцільності використання знижки при реалізації зернових у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»

Показник	Нинішня політика (net 21)	Нова політика (2/14 net 21)	Відхилення (+,-)	
			абсолютне	відносне, %
1. Чиста виручка від реалізації зернових, тис. грн	2826,4	3304,1	+477,7	+16,9
2. Змінні витрати, тис. грн	1924,8	2250,1	+325,3	+16,9
3. Маржинальний прибуток (р.1-р.2), тис. грн	901,6	1054,0	+152,4	+16,9
4. Середній термін погашення дебіторської заборгованості, днів	24	21	-3	-12,5
5. Середньоденний продаж, тис. грн	7,9	9,2	+1,3	+16,5
6. Середня величина річної дебіторської заборгованості (р.4 × р.5), тис. грн	189,6	193,2	+3,6	+1,9
7. Інвестиції в дебіторську заборгованість (р.2÷р.1×р.6), тис. грн	129,1	131,6	+2,5	+1,9
8. Вартість інвестицій в дебіторську заборгованість (24,6 % від р.7), тис. грн	31,8	32,4	+0,6	+1,9
9. Витрати на знижки (2 %×р.1×23 %), тис. грн	-	19,2	+19,2	+100,0
10. Загальні витрати пов'язані з дебіторською заборгованістю (р.8+р.9), тис. грн	31,8	51,6	+19,8	+62,3
11. Маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю (р.3-р.10), тис. грн	869,8	1002,4	+132,6	+15,2

З табл. 3.9 видно, що при зростанні виручки від реалізації зернових на 477,7 тис. грн маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних з

дебіторською заборгованістю, зросте на 132,6 тис. грн.. (15,2%), а тому використання знижок при реалізації зернових дасть ефект. Надання 2-відсоткової знижки ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» при реалізації зернових забезпечить прискорення повернення дебіторської заборгованості на 3 дні, що збільшить наявні кошти підприємства, а відповідно, й покращить його платоспроможність.

Для оптимізації формування розміру поточних запасів використовується ряд моделей, серед яких найбільш розповсюдженою є «Модель економічно обґрунтованого розміру замовлення» (Економічна кількість замовлення - модель EOQ). Ця модель може бути використана для оптимізації розмірів запасів сировини та запасів готової продукції.

Механізм моделі EOQ заснований на мінімізації загальних витрат на придбання та зберігання товарно-матеріальних цінностей на підприємстві.

Зі збільшенням середнього розміру запасів зростають і витрати на зберігання, оскільки потрібно більше місця для зберігання, зростають витрати на електроенергію тощо. Крім того, будь-який актив не може існувати сам по собі - він відповідає певному джерелу фінансування, як правило, не безкоштовному. Тому зростання активів підприємства, зокрема запасів, зазвичай супроводжується збільшенням витрат на підтримку відповідних джерел. Отже, витрати на зберігання безпосередньо залежать від середнього розміру запасів.

З іншого боку, чим більша партія, тим рідше доводиться розміщувати замовлення, а отже, і менша вартість їх подачі. Оптимальний розмір замовлення повинен бути таким, щоб загальні річні витрати на розміщення замовлень та підтримання запасів були найменшими для даного обсягу споживання.

Математична формула для розрахунку економічного розміру замовлення була розроблена в 1915 р. Ф.У. Гарріс. Однак його також називають формулою Вільсона або формулою Андлера, і вона має такий вигляд:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times S_1 \times D}{S_2}}, \quad (3.4)$$

де S_1 – витрати на виконання одного замовлення, грн;

D – річна потреба у певному виді матеріально-технічних ресурсів, од.;

S_2 – витрати на зберігання одиниці певного виду матеріально-технічних ресурсів, грн.

Такий розрахунок певною мірою ідеалізований і базується на таких припущеннях:

- попит на матеріали постійний, повторюваний і загальновідомий;
- дефіцит матеріалів для виробництва неприпустимий;
- час доставки – це постійна і відома величина;
- матеріали замовляються партіями;
- ціна за одиницю матеріалів не повинна залежати від обсягу замовленого;
- замовлені матеріали є окремими та незалежними від інших товарних товарів.

Тому розрахунок оптимальної партії замовлень за моделлю EOQ буде дещо відрізнятися залежно від умов закупівлі товарно-матеріальних цінностей конкретного підприємства.

У сучасних вітчизняних умовах ставлення до визначення оптимальної суми грошей на банківському рахунку та в касах, що, в свою чергу, зумовлене класичним конфліктом між ліквідністю та прибутковістю. Звичайно, якщо вартість грошових активів збільшується, ліквідність підприємства зростає, і це є позитивною тенденцією. Однак разом із збільшенням залишків грошових коштів компанія втрачає можливість вигідно розмістити тимчасово вільну їх частину та отримати додатковий дохід. Відповідно знижується ефективність роботи підприємства. Для підвищення ефективності використання надлишків готівки компанія зазвичай інвестує їх у цінні папери або ф'ючерсні контракти, що, у свою чергу, посилює проблеми з ліквідністю. Для визначення середнього залишку грошових активів найбільш широко використовуються моделі Баумоля та Міллера-Орра.

Модель Баумоля заснована на мінімізації витрат на обслуговування однієї операції поповнення фондів та рівня втрати альтернативного доходу при формуванні певного балансу фондів. Враховуючи два типи збитків, будується оптимізація моделі Баумоля, що дозволяє визначити оптимальну частоту

поповнення та оптимальну суму залишку готівки, при якій загальні збитки будуть мінімальними.

Математичний алгоритм розрахунку оптимального розміру максимального та середнього розмірів залишку грошових коштів відповідно до Моделі Баумола такий:

$$C_{\max} = \sqrt{(2 \times V_0 \times \text{ПО}_{\text{ГО}}) \div V_{\text{Д}}}; \quad (3.5)$$

$$C = C_{\max} \div 2, \quad (3.6)$$

де $C_{\max}$ – оптимальний розмір максимального залишку грошових активів підприємства;

V_0 – витрати по обслуговуванню однієї операції поповнення грошових засобів;

$\text{ПО}_{\text{ГО}}$ – запланований обсяг грошового обороту;

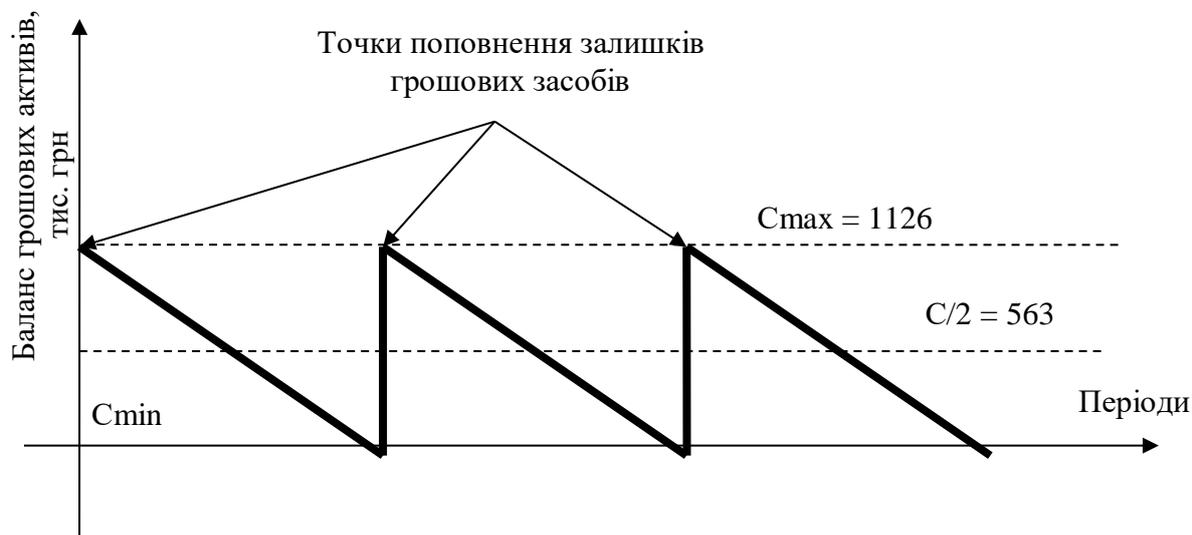
$V_{\text{Д}}$ – рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів (середня ставка відсотку по короткостроковим фінансовим вкладенням, виражена десятковим дробом);

C – оптимальний розмір середнього залишку грошових коштів.

Відповідно до формул (3.10), взявши витрати на обслуговування однієї операції поповнення грошових активів (22 грн), запланований обсяг грошового обороту, скоригований на дебіторську заборгованість (6173 тис. грн.), а за рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів – середню ставку відсотку по короткостроковим депозитним вкладах (21,4%), нами визначено максимальний розмір залишку грошових засобів ($C_{\max}$) для ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» на 2019 р. – 1126 тис. грн. Відповідно, середній розмір залишку грошових активів (C) становитиме 563 тис. грн. Розрахований оптимальний залишок грошових коштів забезпечуватиме наближення значення коефіцієнта абсолютної ліквідності до нормативного.

Беручи до уваги вище зазначені передумови, формування та використання

залишку грошових засобів у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» згідно з моделлю Баумоля може здійснюватися наступним чином (рис. 3.2).

Умовні позначення: $C_{\max}$ – максимальний залишок; $C/2$ – середній залишок;
 $C_{\min}$ – мінімальний залишок.

Рисунок 3.2 – Графічне зображення формування й використання залишку грошових коштів у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» в 2020 р. згідно з моделлю Баумоля

Вихідні пункти моделі Міллера-Орра передбачають наявність певної суми страхових резервів та певної нерівномірності в отриманні та використанні готівки та, відповідно, залишку грошових активів. Мінімальне значення формування залишку грошових активів приймається на рівні страхового залишку, а максимальне - на рівні триразового розміру страхового залишку.

Коли залишок грошових активів досягає максимальної величини, надлишкові кошти передаються в резерв, тобто вкладаються в короткострокові фінансові інструменти. Подібним чином, коли залишок грошових активів досягає нижньої межі, кошти поповнюються до середнього рівня шляхом продажу частини короткострокових фінансових інструментів, залучення банківських позик та інших джерел.

Математичний алгоритм розрахунку діапазону коливань залишку грошових активів між його мінімальним і максимальним значенням є таким:

$$\text{ДКЗ}_{\text{М/М}} = 3 \times \sqrt[3]{(3 \times \text{В}_o \times \delta_{\text{ГО}}^2) \times (4 \times \text{В}_д)} \quad (3.7)$$

де $\text{ДКЗ}_{\text{М/М}}$ – діапазон коливань суми залишку грошових активів між мінімальним і максимальним його значенням;

$\delta_{\text{ГО}}^2$ – середньоквадратичне відхилення щоденного обсягу грошового обороту.

Відповідно максимальний і середній залишки грошових активів визначаються за формулами:

$$C_{\text{max}} = C_{\text{min}} + \text{ДКЗ}_{\text{М/М}}; \quad (3.8)$$

$$C = C_{\text{min}} + \text{ДКЗ}_{\text{М/М}} \div 3, \quad (3.9)$$

де C_{max} – оптимальний розмір максимального залишку грошових активів підприємства;

C_{min} – мінімальний (або страховий) залишок грошових активів підприємства;

C – оптимальний розмір середнього залишку грошових активів.

Наразі слід визнати, що в сучасних умовах на вітчизняних підприємствах пряме застосування моделі Міллера-Орра для управління готівкою ускладнюється. По-перше, хронічний дефіцит оборотних активів не дозволяє компаніям формувати залишок грошових коштів у необхідних розмірах з урахуванням їх резерву. По-друге, обмежена кількість видів короткострокових фінансових інструментів та їх низька ліквідність не дозволяють використовувати показники, пов'язані з короткостроковими фінансовими інвестиціями. Однак практична цінність моделі Міллера-Орра очевидна.

Управління оборотними активами на сільськогосподарському підприємстві повинно супроводжуватися періодичною оцінкою ефективності використання

оборотних активів, яку пропонується проводити в послідовності, наведеній на рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Схема процесу оцінювання ефективності використання оборотних активів підприємства

Таким чином, підвищення ефективності використання оборотних активів на підприємстві повинно забезпечуватися шляхом запровадження фінансового управління. Таким чином, надання 2-відсоткової знижки ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» при реалізації продукції (зерна) прискорить погашення дебіторської заборгованості протягом 3 днів, що збільшить наявні кошти компанії, і, відповідно, покращить її платоспроможність. Прискорення оплати продукції рятує підприємство від необхідності знаходити оборотний капітал у розмірі погашеної дебіторської заборгованості, і, відповідно, зменшує витрати на інвестиції в нього.

Для оптимізації формування розміру поточних запасів запасів доцільно

використовувати Модель економічно обґрунтованого розміру замовлення. Ця модель може бути використана для оптимізації розмірів запасів сировини та запасів готової продукції.

Формування оптимального залишку коштів у ТОВ «Агрофірма» ім. Довженка» слід проводити за моделлю Баумола, при якій за рівнем втрат альтернативного доходу при зберіганні готівки доцільно брати середню процентну ставку за короткостроковими депозитами.

Розрахований оптимальний залишок грошових коштів забезпечуватиме наближення значення коефіцієнта абсолютної ліквідності до нормативного.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Вагомим резервом в напрямку покращення фінансового стану підприємств є підвищення ефективності використання оборотних засобів, які займають значну питому вагу в структурі активів підприємств.

Про актуальність теми кваліфікаційної роботи бакалавра свідчить і те, що підприємництво в Україні потребує сучасного теоретичного забезпечення управління оборотними коштами, наукових рекомендацій щодо процесів формування та ефективного використання оборотних коштів підприємств.

Відповідно до мети та завдання кваліфікаційної роботи бакалавра, розглянувши економічну сутність, класифікацію та джерела формування оборотних засобів підприємства, слід зазначити, що в економічній науці існують різні підходи для визначення поняття оборотних засобів. Найбільш повним є визначення оборотних засобів як частини авансованої вартості у виробничих фондах і фондах обігу, що безперервно входить у процес виробництва протягом одного періоду як за вартістю, так і в натурі, повністю споживається і відновлюється на відповідному рівні, який необхідний для безперервного процесу виробництва та обертання.

В економічній науці оборотні засоби розрізняють за багатьма класифікаційними ознаками, зокрема за складом та розміщенням; функціональним призначенням та залежно від стандартів обліку відображення в балансі підприємства; ступеня ліквідності та ризику. Існує також велика кількість трактувань пов'язаних з їх сутністю.

Окремо зазначимо, що організація, формування і рух оборотних фондів аграрних підприємств суттєво відрізняються від аналогічного в промислових, що обумовлено специфікою сільськогосподарського виробництва.

В роботі проведено аналіз системи управління ефективністю використання оборотних засобів підприємства, досліджені фактори, що впливають на структуру та ефективність управління оборотними засобами,

запропоновано алгоритм формування показників для аналізу ефективності використання оборотних засобів, визначена послідовність та етапи розробки політики управління запасами.

В теоретичній частині роботи дана оцінка методичних підходів до визначення ефективності використання оборотних засобів, визначені показники ділової активності підприємства, які характеризують ефективність використання основних засобів підприємства.

При дослідженні стану, визначенні проблем та перспектив розвитку сільського господарства в Україні встановлено, що подальший його розвиток залежить від перспектив реформування галузі.

В кваліфікаційній роботі бакалавра дано організаційно-правову характеристику підприємств, проведено аналіз виробничої структури підприємства.

В результаті аналізу основних техніко-економічних показників діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2017-2019 роки було встановлено:

- постійно зростала середня вартість як сукупного так і власного капіталу

- чистий дохід в 2019 році зменшився порівняно з 2017 роком, але був більшим, ніж у 2018 році. Скорочення чистого доходу відбулось тому, що зі складу ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» був виведений Яреськівський цукровий завод;

- вартість оборотних активів на підприємстві зменшилась. На це явище вплинуло зменшення у 2019 році дебіторської заборгованості та запасів на кінець року.

- у 2019 році відбулося зменшення кількості працівників у порівнянні з 2017 роком зі вказаних вище причин;

- продуктивність праці одного робітника зросла на 39,8%. середньомісячна заробітна плата – на 50,5%.

- відмітимо падіння прибутку. За період, що досліджується, зменшилась рентабельність продаж на 14 пунктів, активів на – 15 пункти та рентабельність

власного капіталу на 19 пунктів. Проте необхідно зауважити, що у порівнянні з 2018 роком у 2019 році показники рентабельності зазнали збільшення.

Встановлено, що найбільшу частку в оборотних засобах підприємства займають запаси товарно-матеріальних цінностей та дебіторська заборгованість, що складає в середньому 97%. Позитивним явищем є зменшення як запасів товарно-матеріальних цінностей так і суми дебіторської заборгованості у 2016 р., що вказує на покращення розрахунково-платіжної дисципліни на підприємстві.

Основними показниками, що відображають ефективність використання оборотних засобів, є коефіцієнти ділової активності та рентабельності. Їх динаміка свідчать про зниження ефективності використання оборотних засобів підприємства.

Проаналізувавши основні напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів, в випускній кваліфікаційній роботі бакалавра шляхи підвищення в використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» запропоновано шукати в поліпшенні якості та зниження собівартості предметів праці. Запропоновано здійснити комплекс організаційних, технологічних, маркетингових заходів, направлених зменшення витрат на виробництво продукції рослинництва..

Реалізація запропонованих в випускній роботі бакалавра заходів буде мати позитивний вплив на ефективність використання оборотних активів ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» – збільшиться коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт завантаження оборотних активів – зменшиться; зросте коефіцієнт прибутковості оборотних активів, скоротиться тривалість одного обороту.

ГЛОСАРІЙ

Амортизація – поступове перенесення вартості основних фондів на виготовлений з її допомогою продукт або послугу чи цільове нагромадження коштів і подальше використання їх для оновлення зношених основних фондів.

Банківська система касового виконання бюджету – відкриття рахунків бюджету в установах банківської системи для зарахування коштів на рахунки бюджету та перерахування з них.

Бізнес–план – опис способу дій у вигляді здійснення підприємницької діяльності, бізнес–операцій, угод і реалізації бізнес–проектів. Бізнес–план містить опис цілей і завдань підприємницької операції, характеристику підприємницького продукту, коло споживачів товару, потреб, що він повинен задовольнити, тощо.

Бухгалтерська звітність – звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Бюджет підприємства – фінансовий план підприємства, що включає грошові доходи і витрати, сплановані і детально розписані на певний період для досягнення поставлених цілей виробничо–господарської діяльності.

Бюджетування – сукупність технологічних процедур бюджетної роботи з аналітично–розрахункової підготовки бюджетів на основі врахування широкого кола чинників, які обумовлюють державні потреби й відповідне витрачання коштів.

Валова продукція – вартісний показник, який характеризує загальний показник промислово–виробничої діяльності підприємства. До її складу включають: готову продукцію; напівфабрикати, які відпускаються на сторону; вартість промислових робіт і послуг; залишки незавершеного виробництва, інструментів і приладів.

Валовий прибуток – показник, що включається в основний плановий і звітний документ операційного бюджету – звіт про фінансові результати.

Розраховується як сума операційного прибутку та фінансового результату від іншої реалізації (в основному, від реалізації активів підприємства – основних засобів, запасів матеріальних оборотних коштів тощо).

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Відхилення від гнучкого бюджету – це різниця між фактичними результатами діяльності і показниками гнучкого бюджету за фактичного обсягу діяльності.

Готова продукція – сукупність повністю виготовлених на підприємстві виробів і продуктів, які фактично відпущені або призначені для відпуску на сторону (реалізацію).

Грошові кошти підприємства – це сукупність матеріальних цінностей, які перебувають у розпорядженні підприємства для забезпечення його фінансово–господарської діяльності.

Грошові фонди – це частина грошових коштів, які мають цільове спрямування.

Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дохід – це виручка від реалізації продукції, робіт, послуг без вирахування наданих знижок, повернення проданих товарів та податків з продажу (податку на додану вартість, акцизного збору тощо).

Доходи бюджету – частина фінансових ресурсів, що створюються у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються в бюджеті на основі правових норм для виконання державою і місцевим самоврядуванням своїх функцій.

Доходи від операцій з капіталом – охоплюють реалізацію основного капіталу, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів.

Закріплені доходи – це доходи, які у фіксованих відсотках закріплюються за певним бюджетом на довгостроковий термін у встановленому законом порядку.

Залишок бюджетних коштів – обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду.

Збалансований бюджет – бюджет, у якому загальна сума доходів дорівнює загальній сумі видатків.

Зведений бюджет – сукупність показників бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку як держави в цілому, так і на певній її території.

Звіт про власний капітал (П(С)БО 5) – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Звіт складається на підставі балансу, звіту про фінансові результати, а також аналітичних даних до відповідних облікових реєстрів.

Звіт про рух грошових коштів (П(С)БО 4) – звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді (місяць, квартал, рік).

Звіт про фінансові результати (П(С)БО 3) – звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Капітал пайовий – сукупність засобів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарсько–фінансової діяльності.

Кредитування бюджету – операції, пов'язані з наданням коштів із бюджету на умовах повернення, платності, строковості та цільового використання, унаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів із бюджету), та операції з повернення таких коштів (повернення кредитів до бюджету).

Модернізація – це сукупність організаційно–технічних заходів з покращення основних параметрів і характеристик агрегатів. Модернізація

передбачає часткову заміну окремих деталей і вузлів більш досконалішими, а також застосування спеціальних приладів та пристроїв.

Оборотні фонди – це частина виробничих фондів підприємства, які повністю споживаються в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю перекосять свою вартість на вартість цієї продукції.

Організаційна структура управління – це форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів (виробничих і управлінських підрозділів); у практиці господарювання застосовують кілька типових структур управління: лінійну, функціональну, лінійно–штабну, дивізіональну, матричну.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально–культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року.

Планова собівартість – собівартість продукції, що визначається з використанням системи економічно обґрунтованих норм і нормативів, а також економічних розрахунків, що відображають підвищення організаційно–технічного рівня проектування внаслідок впровадження ефективних проектних рішень, прогресивної технології, методів організації виробництва, що відповідають новітнім досягненням науки і техніки.

Планування – процес розробки (складання) плану, який регламентує певний порядок, послідовність здійснення наміченої на конкретний період програми дій (розвитку) конкретного об'єкта з визначенням мети, змісту, обсягів, методів і засобів, терміну виконання.

Прибуток – грошовий вираз вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарюючих суб'єктів, а також сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва, який характеризує рівень прибутковості (окупності) відповідних складових

процесу виробництва або сукупних затрат підприємства. Визначається у відсотках, як відношення прибутку до відповідних витрат (вартості).

Ризик – усвідомлення можливості небезпеки виникнення непередбачуваних втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами, який вимірюється частотою, ймовірністю виникнення того чи іншого рівня витрат.

Собівартість продукції – сукупність витрат, виражених у грошовій формі, що йдуть на виробництво і збут продукції.

Статут підприємства – це зібрання обов'язкових правил, що регулюють його взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність.

Товариство з обмеженою відповідальністю – кожен учасник такого товариства вносить визначений пай у статутний фонд і згідно з ним одержує частку в доходах та майні товариства.

Трансакційні витрати – це загальноекономічна категорія, що позначає всі витрати підприємства, пов'язані з функціонуванням організаційної структури і системи управління.

Фінанси підприємств – це система грошових відносин, які виникають у процесі отримання та розподілу грошових доходів і накопичень, формування і використання відповідних фондів грошових коштів.

Фінансова стратегія підприємства – це загальний напрям та засоби використання фінансових ресурсів для досягнення підприємством поставленої мети.

Фінансова структура – це організація центрів фінансової відповідальності, визначає їх підпорядкованість, повноваження, відповідальність і призначена для управління вартістю підприємства.

Фінансове планування – це процес визначення обсягів надходження відповідних видів фінансових ресурсів та їх розподілу за напрямками використання в планованому році.

Фінансовий план – є складовою частиною бізнес–плану, яка складається як для обґрунтування конкретних інвестиційних проектів.

Фонд платежів у бюджет – призначений для резервування коштів, необхідних для виплати податків і обов'язкових платежів у бюджет відповідно до законодавства України.

Цільове фінансування – виділення коштів на фінансування конкретних об'єктів і суб'єктів, витрат, програм і проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV за станом на 08.12.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/436-15>
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 16.07.1999 № 996-XIV за станом на 03.01.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 № 73 за станом на 18.03.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджений постановою Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 р за станом на 01.01.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджений постановою Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 р. за станом на 09.08.2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
6. Артеменко В.О. Характеристика чинників впливу на ефективність функціонування оборотних активів підприємств аграрного сектора / В.О. Артеменко. // Фінансовий простір. – 2014. – № 1. – С. 19–24.
7. Баранов А.І. Вплив стану та ефективності управління обіговими коштами на підприємстві на його фінансову стійкість / І.С. Грабовський, А.І. Баранов // Економічний простір: збірник наукових праць. – №79. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2018. – С.198-212.
8. Батракова Т.І. Напрями підвищення ефективності використання

оборотних засобів підприємства/ Т.І. Батракова, В.В. Бондар// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2015. – № 15 (5).– С. 57-60.

9. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. – К.: Ника-центр, Эльга, 2003. – 448 с.

10. Білик М.Д. Суть і оцінка фінансового стану підприємства/ М.Д. Білик// Фінанси України. – 2010. – №3. – С. 117-121.

11. Бірюкова А.О. Управління ризиками виникнення дебіторської заборгованості підприємства. / А.О. Бірюкова // Вісник Національного транспортного університету. – К.: НТУ, 2013. – Вип. 28. – С. 53-57.

12. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2003. – 895с

13. Бочко О. Ю. Основи планування діяльності підприємств невиробничої сфери: навч. посіб. / О. Ю. Бочко, В. Ф. Проскура. – К.: Ліра-К, 2014. – 218 с.

14. Бугай В.З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В.З.Бугай // Держава та регіони. – 20193. – № 1.– С. 34–39.

15. Ващенко Н.В. Чинники формування та ефективності використання потенціалу оборотних активів підприємства /Н.В. Ващенко, Ю.І. Максимович // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 330–335.

16. Власова Н.О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі: монографія / Н.О., Власова, Л.Л. Носач. – Харків: ХДУХТ, 2011. – 229 с.

17. Ганін В.І., Філатова М.М. Контроль та аналіз оборотних активів підприємства та шляхи їх удосконалення / «Young Scientist» № 11 (75) November, 2019, с. 119-124.

18. Гікіш Л.В. Фінанси: навч. посіб/ Л.В. Гікіш. – 2-ге вид. – К.: МАУП, 1998. – 91 с

19. Гострик О.М. Використання методи системної динаміки для управління оборотними коштами підприємств/ О.М. Гострик, О.А.

Степаненко// Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки» – 2019. – №3. – С. 41-47.20

20. Гришова І.Ю. Формування джерел оборотних засобів молокопереробних підприємств/ І.Ю. Гришова// Економіка АПК. – 2002. – №10. – С.88 – 91.

21. Гуткевич С. О. Управління економічними ресурсами підприємства / С.О. Гуткевич, О.І. Шаманська// Актуальні проблеми економіки. – 2009. – 7. – С. 99 – 105.

22. Данилюк М. О. Планування і контроль на підприємстві: навч. посіб. / М. О. Данилюк. – К.: Ліра-К, 2015. – 328 с.

23. Демчук Л.А. Розуміння оборотних засобів в ринкових умовах: Наук. вісн. НАУ. – К.: НАУ, 2000. – Вип. 23. – С. 154-158.

24. Дікань Л.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела / Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб // Економіка розвитку. – 2013. – №3 (43). – С. 65–68.

25. Доберчак Н. І. Економіка виробництва: навч. посіб. / Н. І. Доберчак. – К.: Ліра-К, 2015. – 258 с.

26. Дробішева О.О. Роль оборотних засобів у виробничому процесі підприємства /Економіка та управління підприємствами// Випуск 2 (02).– 2016.– С.19-24

27. Душило А. А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства / А. А. Душило // Регіональна економіка. – 2013. – № 4. – С. 24 – 30.

28. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Герасимчук З.В., Науменко С.В., Ткачик В.І., Вахович І.М., Ковальська Л.Л., Кривов'язюк І.В., Камінська І.М., Хвищун Н.В. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – 630 с.

29. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб./ Дорошенко Г. О., Семенець А. О., Пасенко Н. С. та ін. – К.: Ліра-К, 2013. – 328 с.

30. Еш С.М. Факторингове фінансування на вітчизняному ринку

фінансових послуг/ С.М. Еш, Я.В. Галицька// Наукові праці НУХТ. Економіка і соціальний розвиток. – 2019. – Том 22, № 5. – С. 68-75.

31. Єйбоженко О. Система управління оборотними активами підприємства / О. Єйбоженко // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. – 2013. – №5. – С. 230-239.

32. Заблоцький Б. Ф. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. / Б. Ф. Заблоцький. – 2-ге вид. – К.: Ліра-К, 2015. – 428 с.

33. Іванілов О.С. Економіка підприємства / О.С. Іванілов: підручник – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.

34. Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств / Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – №43. – С. 133–137.

35. Козак В.Г. Удосконалення методики аналізу фінансового стану в підприємствах України // Економіка України. – 2014. – № 3. – С. 53-62.

36. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посібник / І. В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. - 679 с.

37. Корбутяк А.Г. Особливості управління оборотними активами підприємства/ А.Г. Корбутяк// Журнал науковий огляд. – 2016.– № 9 (30). – 15.

38. Коць О.О. Ефективність використання оборотних активів українськими підприємствами/О.О. Коць, М.А. Цікайло //Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.10. – С. 218–224.

39. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз / Г.О.Крамаренко, О.Є. Чорна. - Видавництво «Центр учбової літератури». – Київ. – 2013. – 387 с.

40. Кривов'язюк І.В. Підприємство в умовах ринку: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / І.В. Кривов'язюк – Київ: Кондор, 2009. – 840 с.

41. Круш П. В. Економіка (розрахунки фінансово-інвестиційних операцій в EXCELL): навч. посіб/ П. В. Круш. – К.: Цул, 2014. – 256 с.

42. Кузьмін О. Є. Управління витратами на підприємствах: навч. посіб. / О. Є Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – К.: Ліра-К, 2014. – 244 с.

43. Кулакова С.Ю. Методологічні аспекти управління оборотними засобами підприємства [Електронний ресурс] / С.Ю. Кулакова, Д.М. Лозовський // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2516>
44. Малютяк С. Факторинг: особливості обліку та регулювання/ С. Малютяк// Аудитор України. – 2016. – № 7–8 (248–249). – С. 48-53.
45. Мороз В.С. Організація виробництва: навч. посіб. / В.С. Мороз, С. Тельнов. – К.: Ліра-К, 2015. – 256 с.
46. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: монографія /Н. С. Акімова, О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш, О. О. Говоруха. – Х.: ХДУХТ, 2016. – 285 с.
47. Олійник Т. І. Управління процесом відтворення основних засобів виробництва аграрних підприємств / Т. І. Олійник // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2010. – № 2 (24). – С. 100–108.
48. Окселекко Н.О. Оборотні активи як об'єкт та інструмент фінансового управління [Електронний ресурс] / Н.О. Окселекко. – Електронні текстові дані. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2011/Economics/10_95638.doc.htm.].
49. Омельченко Л.С. Аналіз стратегій управління оборотними активами промислових підприємств / Л.С. Омельченко, І.В. Піскульова // Економіка: реалії часу. – 2015. – №3. – С. 178-183.
50. Пеняк Ю. С. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис..канд. екон. наук : 08.00.04 /Ю. С. Пеняк ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2010. – 20 с.
51. Петрович Й. М. Економіка і фінанси підприємства: навч. посіб. / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів: Магнолія 2006, 2014. – 408 с.
52. Пужай-Черета А.М. Концепція управління відтворювальним

процесом оборотних засобів сільськогосподарських підприємств/ А.М. Пужай-Черета// Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – № 1 (33). – С. 64–68.

53. Сарапіна С.А. Методологічні основи аналізу дебіторської заборгованості / С.А. Сарапіна. – Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №3. – С. 865-868.

54. Серік Ю.В. Управління оборотними активами підприємства / Є.В. Серік // Економіка і управління. – 2013. – №4. – С. 69-75.

55. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / І. В. Сіменко. – К.: Патерик, 2013. – 384 с.

56. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: монографія / Л. Г. Соляник; за ред. О.С. Галушко. – Дніпропетровськ: Вид-во НГУ, 2009. – 239 с.

57. Фінанси підприємств: підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 4-те вид. перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 571 с.

58. Фінанси підприємств: Навчальний посібник: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Г.Г. Кірейцева. – Київ: ЦУЛ, 2002. - 268 с.

59. Цифрові дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ndu.gov.ua>.

60. Швець Ю.О. Управління оборотними активами підприємств / Ю.О. Швець, А.В. Скворцова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – №13. – С. 127-130.

61. Шевченко Л. С. Економіка підприємства: навч. посіб. / Л.С. Шевченко. – К.: Ліра-К, 2014. – 208 с.

62. Шинкар С.М. Дослідження ефективності використання основних елементів оборотних активів на підприємствах роздрібною торгівлі / С.М. Шинкар, І.В. Мілаш, О.В. Михайлова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2013. – Вип. 1(1). – С. 149-155.

63. Фінанси підприємств: підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2006. – 187 с

64. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н. М. Яркіна – Київ: Ліра-К, 2015. – 498 с.

65. Ярошевич Н. Б. Підприємництво і менеджмент навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К: Ліра-К, 2014. – 408 с.

66. Яскал І. В., Кондрієвич О. В. Комплексний аналіз ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства. Економічний аналіз. Тернопіль, 2018. Том 28. № 3. С. 225-232